

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**0-24 AY ARASI BEBEKLERDE DİL EDİNİM SÜRECİ VE DİL
GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN ETKİNLİK ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melek ÖZEN

Danışman: Doç. Dr. Sami BASKIN

TOKAT- 2024

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Sami BASKIN ile hazırlamış olduğum “0-24 Ay Arası Bebeklerde Dil Edinim Süreci ve Dil Gelişimini Destekleyen Etkinlik Örnekleri” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../...

Tez Yazarı (Ad Soyad) İmza

Melek ÖZEN

JÜRİ KABUL VE ONAY

TEŞEKKÜR

Akademik eğitim sürecinde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bıraktığım yerde yeniden başlamanı için bilgisiyle ve tecrübesiyle beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Sami BASKIN'a;

Tezin düzenlenme aşamasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Şenol GÜLTEPE, Emrah TOPRAKÇI ve Ulaş DALKILINÇ'a;

Her zaman yanımda olduğunu hissettiğim, benim için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan anneme, babama, kardeşime; bu süreçte oğlumuzla ilgilenen eşim Ender ÖZEN'e;

En çok da bu tezin ilham kaynağı olan, varlığıyla bana güç veren canım oğlum Türker ÖZEN'e çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

0-24 AY ARASI BEBEKLERDE DİL EDİNİM SÜRECİ VE DİL GELİŞİMİNİ DESTEKLEYEN ETKİNLİK ÖRNEKLERİ

Özen, Melek

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sami BASKIN

Ocak 2024, xvii + 111 sayfa

Dil, iletişimi sağlamak amacıyla kullanılan en önemli ve etkili araçtır. Bebeklerin dil serüveni anne karnında başlamakla birlikte doğduktan sonra da hızlı bir şekilde devam etmektedir. Bebekler dil gelişimi açısından doğdukları andan itibaren alıcı konuma gelirler. Belli bir süre sonra insan seslerini hatta annelerinin seslerini bile diğer seslerden ayırt edebilirler. Bebeklerin ağlama seslerinde de zamanla farklılıklar görülmektedir. İhtiyaçlar farklılaştıkça ağlama sesleri de onlara göre şekillenir. Bebeğin ağlamasının onun ihtiyaçlarını karşılayan kişi için bir anlamı olsa da bebek henüz dikkat çekmek için ağlama aracını kullanmamaktadır. Bu dönemde ağlama daha çok açlık, soğuk ya da sıkıntı gibi içsel durumlara verilen içgüdüsel bir yanıttır. Devam eden süreç içerisinde bebeğin dil gelişimi ile birlikte ağlama davranışında ters orantılı bir şekilde azalma görülmektedir. Dil gelişimi ile beyin arasında yakın bir ilişki olmakla beraber beyin gelişiminin yaklaşık %70'inin kazanıldığı 3 yaşına kadar belirgin bir şekilde anlamlandırılmış dil ediniminin ortaya çıkması beklenmektedir. Doğumdan sonraki ilk 3 ayda dil gelişimi ses düzeyinde, 3-9 ay arası kelime parçası, 9-18 ay arası cümle düzeyinde, 18-36 ay arasında ise anlam düzeyinde dil edinimi gerçekleşir. Dil edinimindeki bu sıralama aynı kalırken bu gelişimin hızı fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile-çocuk arasındaki sözel iletişim düzeyi, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikler gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı 0-24 ay arasındaki bebeklerin dil gelişim süreçlerinin ne şekilde ilerlediğini gözlemlemek ve bu aylarda bebeklerin dil gelişimini destekleyecek etkinlik önerilerini sunmaktır. Çalışmanın verileri, bir annenin 0-24 ay arasındaki bir bebeği için tuttuğu günlükler ve gözlem notlarından elde edilmiştir. Günlükler ve gözlem, nitel araştırma olanakları göz önünde bulundurularak incelenmiş, 0-24 ay arası

aylardaki dil gelişimine ait elde edilen sonuçlar literatürdeki bilgilerle karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, 0-24 ay arası aylardaki dil gelişimini gösterdiği gibi çocuğun dil edinimi sürecinde nasıl ve hangi etkinliklerle desteklenmesi gerektiğini de açığa çıkarmaktadır.

Çalışma sonucunda, literatürde var olan dil edinim süreçlerinin incelenen bebeğin gelişimiyle çoğunlukla uyumlu olduğu, bazı özelliklerin ise farklılıklar gösterdiği, bebeklerin kendileri için hazırlanan etkinliklere olumlu tepkiler verdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bebek, Dil Edinimi, Dil Gelişimini Destekleyen Etkinlikler.

ABSTRACT

LANGUAGE ACQUISITION PROCESS IN BABIES BETWEEN 0-24 MONTHS AND EXAMPLES OF ACTIVITIES SUPPORTING LANGUAGE DEVELOPMENT

Özen, Melek

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sami BASKIN

January 2024, xvii + 111 pages

Language is the most important and effective tool used for communication. The language adventure of babies begins in the womb and continues rapidly after birth. Babies become receptive from the moment they are born in terms of language development. After a certain period of time, they can distinguish human voices, even their mother's voice, from other voices. There are also differences in the crying sounds of babies over time. As the needs differentiate, crying sounds are shaped accordingly. Although the baby's crying has a meaning for the person who meets his/her needs, the baby does not yet use crying to attract attention. In this period, crying is more of an instinctive response to internal situations such as hunger, cold or distress. In the ongoing process, there is an inversely proportional decrease in crying behavior with the baby's language development. Although there is a close relationship between language development and the brain, it is expected that by the age of 3 years, when approximately 70% of brain development is achieved, the acquisition of a distinctly meaningful language is expected to occur. In the first 3 months after birth, language development occurs at the sound level, between 3-9 months at the word level, between 9-18 months at the sentence level, and between 18-36 months at the meaning level. While this sequence in language acquisition remains the same, the speed of this development can be affected by various factors such as physiological and genetic characteristics, gender, cognitive and neurological development, social environment and interaction, level of verbal communication between family and child, socioeconomic and sociocultural characteristics.

The aim of this study is to observe how the language development process of infants between 0-24 months progresses and to provide suggestions for activities to

support infants' language development during these months. The data of the study were obtained from the diaries and observation notes kept by a mother for her infant between 0-24 months. The diaries and observations were analyzed by considering the possibilities of qualitative research, and the results obtained about language development in the months between 0-24 months were compared with the information in the literature. The results show the language development in the months between 0-24 months and also reveal how the child should be supported in the language acquisition process.

As a result of the study, it was seen that the language acquisition processes in the literature were mostly compatible with the development of the infant, some features showed differences, and the infants responded positively to the activities prepared for them.

Key Words: Baby, Language Acquisition, Activities That Support Language Development.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	ii
JÜRİ KABUL VE ONAY	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLO LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	2
Amaç	3
Önem.....	3
Sayıtlar	4
Sınırlılıklar	4
Tanımlar	5
BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
Bebek ve Dil.....	6
Dil Edinimi.....	10
Dil Edinimini Etkileyen Faktörler	15
Yaş	16
Zekâ.....	16
Genetik.....	17

Sağlık Durumu	18
Cinsiyet	18
Kardeş Sayısı.....	19
Doğum Sırası.....	20
Anne-Baba Eğitim Seviyesi	21
Sosyoekonomik Durum.....	22
Medya ve Ekran	23
Dil Edinim Kuramları	23
Davranışçı Kuram	25
Bilişsel Kuram.....	27
Psikolinguistik / Doğuşancı Kuram	29
Sosyal Etkileşim Kuramı	31
Dil Edinim Evreleri.....	32
Dil Öncesi Dönem (0-12 Ay).....	34
Gıgıldama-Agulama Evresi (2-4 Ay) :.....	35
Mırıldanma Evresi (4-6 Ay)	36
Tekrarlanan Mırıldanma Evresi (6-10 Ay).....	37
Taklit Evresi (10-12 Ay)	38
Tek Sözcük Dönemi (12-18 Ay)	39
İki Sözcük Dönemi (Telgraf Konuşması) (18-24 Ay)	40
Dil Bilgisi Gelişim Dönemi (24-60 Ay)	42
BÖLÜM III.....	44
YÖNTEM	45
Araştırma Modeli	45
Veri Toplama Aracı	45
Veri Toplama Süreci	45

Veri Analizi.....	46
BÖLÜM IV.....	47
BULGULAR.....	47
0-24 Ay Arası Gözlem Sonuçları ve Etkinlik Örnekleri.....	47
1. Ay Gözlem Sonucu.....	48
2. Ay Gözlem Sonucu.....	49
3. Ay Gözlem Sonucu.....	51
4. Ay Gözlem Sonucu.....	52
5. Ay Gözlem Sonucu.....	54
6. Ay Gözlem Sonucu.....	55
7. Ay Gözlem Sonucu.....	57
8. Ay Gözlem Sonucu.....	58
9. Ay Gözlem Sonucu.....	59
10. Ay Gözlem Sonucu.....	61
11. Ay Gözlem Sonucu.....	62
12. Ay Gözlem Sonucu.....	64
13. Ay Gözlem Sonucu.....	66
14. Ay Gözlem Sonucu.....	67
15. Ay Gözlem Sonucu.....	69
16. Ay Gözlem Sonucu.....	71
17. Ay Gözlem Sonucu.....	72
18. Ay Gözlem Sonucu.....	74
19. Ay Gözlem Sonucu.....	75
20. Ay Gözlem Sonucu.....	77
21. Ay Gözlem Sonucu.....	78
22. Ay Gözlem Sonucu.....	80

23. Ay Gözlem Sonucu.....	82
24. Ay Gözlem Sonucu.....	85
0-6. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik.....	90
Bebekle Konuşmak.....	90
Oyunlar Oynamak.....	91
Dinlemesini Sağlamak	91
6-12. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik.....	92
Taklitler Yapmak	92
Şarkı Ve Tekerlemeler Söylemek	93
Resimli Kitaplar Okumak	94
12-18. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik.....	95
Nesneleri Adlandırmak	95
Blok Oluşturmak.....	96
Sayma Oyunu Oynamak	96
18-24. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik.....	97
Nesneleri Sıfatlandırmak	97
Soru Sormak	98
Kukla Oyunu Oynamak	99
BÖLÜM V	100
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
Sonuç.....	100
Öneriler	101
KAYNAKÇA.....	103
EKLER.....	111
Ek 1. Özgeçmiş	111

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Türkçedeki Ünlü Sesler	13
Tablo 2. Türkçedeki Ünsüzlerin Çıkarılma Yerleri ve Biçimleri	15
Tablo 3. Piaget ile Vygotsky'nin Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından Karşılaştırılması	28
Tablo 4. 1. Ay Tema, Kategori ve Kodları	48
Tablo 5. 2. Ay Tema, Kategori ve Kodları	49
Tablo 6. 3. Ay Tema, Kategori ve Kodları	51
Tablo 7. 4. Ay Tema, Kategori ve Kodları	52
Tablo 8. 5. Ay Tema, Kategori ve Kodları	54
Tablo 9. 6. Ay Tema, Kategori ve Kodları	55
Tablo 10. 7. Ay Tema, Kategori ve Kodları	57
Tablo 11. 8. Ay Tema, Kategori ve Kodları	58
Tablo 12. 9. Ay Tema, Kategori ve Kodları	59
Tablo 13. 10. Ay Tema, Kategori ve Kodları	61
Tablo 14. 11. Ay Tema, Kategori ve Kodları	62
Tablo 15. 12. Ay Tema, Kategori ve Kodları	64
Tablo 16. 13. Ay Tema, Kategori ve Kodları	66
Tablo 17. 14. Ay Tema, Kategori ve Kodları	67
Tablo 18. 15. Ay Tema, Kategori ve Kodları	69
Tablo 19. 16. Ay Tema, Kategori ve Kodları	71
Tablo 20. 17. Ay Tema, Kategori ve Kodları	72
Tablo 21. 18. Ay Tema, Kategori ve Kodları	74
Tablo 22. 19. Ay Tema, Kategori ve Kodları	75
Tablo 23. 20. Ay Tema, Kategori ve Kodları	77
Tablo 24. 21. Ay Tema, Kategori ve Kodları	78

Tablo 25. 22. Ay Tema, Kategori ve Kodları	80
Tablo 26. 23. Ay Tema, Kategori ve Kodları	82
Tablo 27. 24. Ay Tema, Kategori ve Kodları	85

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1. Ay Günlük Örneği	49
Şekil 2. 2. Ay Günlük Örneği	51
Şekil 3. 3. Ay Günlük Örneği	52
Şekil 4. 4. Ay Günlük Örneği	53
Şekil 5. 5. Ay Günlük Örneği	55
Şekil 6. 6. Ay Günlük Örneği	56
Şekil 7. 7. Ay Günlük Örneği	58
Şekil 8. 8. Ay Günlük Örneği	59
Şekil 9. 9. Ay Günlük Örneği	60
Şekil 10. 10. Ay Günlük Örneği	62
Şekil 11. 11. Ay Günlük Örneği	63
Şekil 12. 12. Ay Günlük Örneği	65
Şekil 13. 13. Ay Günlük Örneği	67
Şekil 14. 14. Ay Günlük Örneği	69
Şekil 15. 15. Ay Günlük Örneği	70
Şekil 16. 16. Ay Günlük Örneği	72
Şekil 17. 17. Ay Günlük Örneği	73
Şekil 18. 18. Ay Günlük Örneği	75
Şekil 19. 19. Ay Günlük Örneği	76
Şekil 20. 20. Ay Günlük Örneği	78
Şekil 21. 21. Ay Günlük Örneği	80
Şekil 22. 22. Ay Günlük Örneği	81
Şekil 23. 23. Ay Günlük Örneği	84
Şekil 24. 24. Ay Günlük Örneği	87
Şekil 25. Siyah-Beyaz Hikâye Kartları.....	90

Şekil 26. Ce-ee Oyunu	91
Şekil 27. Sesli Oyuncaklar	92
Şekil 28. Telefonla Konuşma.....	93
Şekil 29. Şarkılar Söyleme.....	93
Şekil 30. Resimli Kitap Okuma	94
Şekil 31. Nesneleri Adlandırma.....	95
Şekil 32. Oyuncak Blok Oluşturma	96
Şekil 33. Nesneleri Sayma Oyunu	97
Şekil 34. Nesneleri Sıfatlandırma	98
Şekil 35. Soru Sorma	98
Şekil 36. Kukla Oyunu.....	99

KISALTMALAR

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

İÖ: İsa'dan Önce

vd: ve diğerleri

vb: ve benzeri/benzerleri

s: Sayfa

BÖLÜM I

GİRİŞ

Dil, kültürden biyolojiye, toplumsal etkileşimden bilgisayar bilimine kadar birçok alanda önemli rol oynayan karmaşık bir kavramdır. Dil, temel olarak semboller ve kurallar kullanarak anlam ileten bir iletişim sistemidir. İnsanlar arasında iletişimi mümkün kılan bu sistem, sözlü, yazılı veya işaret dili gibi farklı formlarda ortaya çıkabilir. Dil, düşünce süreçlerini organize etmek, bilgi aktarmak ve toplumsal etkileşimi kolaylaştırmak için kullanılır. “Dil, insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek bilim, sanat, teknik, kültür gibi bütün alanlarla ilgisi bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.” (Aksan, 1998). Bir başka tanımda dil; insanın kendisini ifade etmesinde ve “diğer insanlarla iletişim kurabilmesinde, isteklerini, üzüntülerini, sevinçlerini, düşüncelerini, hissettiklerini anlatabilmesinde ve anlayabilmesinde en güçlü iletişim aracıdır.” (Erdoğan ve diğerleri, 2005, s.232).

“Dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını ve kelimelerin bellekte tutulmasını içeren süreç de dil gelişimi olarak tanımlanmaktadır.” (Kol, 2011, s.2). Bebekler, ilk doğdukları zamandan sonra içinde bulunulan ortamın diline ait kelimeleri edinmeye başlar. Dil gelişimine bakıldığında bebeklikten itibaren başlayan süreç; erken çocukluk döneminde de yoğunlaşarak ömür boyu sürmektedir. Yaşam boyu devam eden bu süreç içerisinde bebeklerin ve çocukların dile maruz kaldıkları ortam ve çevre çok önemlidir. Bu ortam ve çevre bebeğin sonraki dil gelişimi için bir basamak niteliğindedir.

Sağlıklı bir dil gelişim süreci yaşayan bireyin “kendine olan güveninin, sosyal ilişkilerinin ve psikolojisinin de pozitif yönde gelişebileceği söylenmektedir.” (Senemoğlu, 2018, s.7). Dil gelişimini sağlıklı bir şekilde edinen çocuk, iletişim açısından da sağlıklı ilerlemektedir. Dil gelişimi ailede başlayan bir süreç olsa dahi eğitimin önemi göz ardı edilemez. Eğitimle birlikte çocuğun fiziki çevresi, yaş, cinsiyet, ekonomik durum vb. sebepler de dilsel gelişimi olumlu/olumsuz etkilemektedir. Çocuklarda dil gelişimi belirli evreler halinde ilerlese de bazen gelişimsel farklar nedeniyle dil gelişimi bu evrelere uygun ilerleme kaydetmeyebilir.

Problem

Bebekler anne karnındaki süreç de dâhil olmak üzere doğduktan itibaren duydukları seslere tepki vermeye başlarlar ve ihtiyaçlarını farklı yollarla anlatmaya çalışırlar. Bebekler dil gelişimi ve dil edinim becerilerine sahip bir şekilde doğarlar. “Dünyaya geldikleri andan itibaren de insan sesini, insan sesleri içerisinde de annelerinin seslerini ayırt edebilirler.” (De Casper ve Fifer, 1980, s.1175). Doğduktan itibaren belirli bir süre ihtiyaç duyduklarını ağlama yoluyla anlatmaya çalışan bebekler; daha sonra fiziki çevre koşullarında edindikleri kelimelerle ihtiyaçlarını anlatmaya başlarlar. Bebekler doğdukları andan itibaren işittikleri sesleri anlamlandırmaya başlar. Bebekler daha sonrasında ihtiyaçlarına göre ağlama şekillerini de değiştirebilirler. Acıktığında farklı bir ağlama, tuvalet ve bez değişimi farklı bir ağlama, ağrısı olduğunda farklı bir ağlama tonuyla kendilerini ifade etmeye çalışırlar. “Çocuk, doğduğu andan itibaren dinleme yoluyla ilk eğitimini almaya başlar. Büyüdükçe dinleyerek öğrendiği kelimelerle konuşmayı gerçekleştirir. Düşünürken, fikir üretirken, türlü bilgi ve fikirleri yorumlarken, hayal kurarken yine dilini kullanır.” (Özbay, 2001, s.102). Bu sebeple dil, ifade amacıyla kullanılan en etkili araçtır. Çocuk dili kullanabilmek için önce bir hazırlık ve depolama aşamasından geçer sonrasında da bu kaydettiği bilgileri fiziksel ve zihinsel olgunluğa ulaştıktan sonra kullanır.

Dilin edinimi ve gelişimiyle ilgili çalışmalar bulunsa da henüz bu çalışmalar bebeklerde dil edinimini kesin boyutlara taşıyacak kadar yeterli değildir. Her bebeğin, her çocuğun dil edinimini ve gelişimini etkileyen biyolojik, sosyal ve fizyolojik faktörler bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda dil gelişiminde ilk üç yılın çok önemli olduğu ifade edilir. Bu dönem bebekler için hem beden hem zihin hem de dil gelişiminin en hızlı olduğu dönemlerdendir. Dilin en hızlı gelişim gösterdiği dönemin çocukların 0-3 yaşlarında olduğu bilinmektedir. Doğumdan sonra başlayan ve 6 yaşına kadar hızlı bir şekilde dilin gelişme gösterdiği gözlemlenir. Bebekler zihinsel gelişimlerinin yaklaşık %80’ini ilk üç yıl içerisinde tamamlamaktadır. Bu sebeple üç yıl içerisinde maruz kalınan dil, bebeklerin ileriki yaşlarda kullanacakları dile büyük katkı sağlamaktadır. Bebekler iki yaşından sonra kendilerini tamamen kelimelerle ifade etmeye başlar. Bebeklerin ilk 24 ay içerisindeki dönemi dil öncesi dönem olarak ifade edilir. Dil öncesi dönem sonraki dilsel gelişimin en önemli basamağıdır. Bu bilgilerin araştırmalarla pekiştirilmesi veya geliştirilmesinin yanında bebeklerin dilsel gelişimini hızlandıracak, uygun kazanımlar elde etmelerini sağlayacak etkinliklere ihtiyaç vardır.

Bu amaçla, bir bebeğin doğumundan sonraki 24 ayı gözlemlenmiş, annesinin tuttuğu günlükler birer doküman olarak kabul edilmiş ve analiz edilmiştir. Bunun yanında söz konusu bebeğin dilsel gelişimini desteklemek için bebek, çeşitli etkinliklere maruz bırakılmıştır. Aylara bağlı olarak gelişimine uygun etkinlikler annesi tarafından bebekle birlikte uygulanmıştır. Bebeğin bu etkinliklere olumlu tepkiler verdiği gözlemlenmiş ve dilsel gelişimine katkıda bulunan bu etkinlikler de çalışmaya eklenmiştir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, 0-24 ay arası bebeklerde dil edinim sürecini incelemek ve bu süreçte dilsel gelişimlerini destekleyecek etkinlik örneklerini belirleyerek dil kullanımına geçmeden önceki dönemde dil kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmaktır.

Belirlenen amaç doğrultusunda cevap aranacak alt problemler şu şekilde sıralanabilir:

- 0-24 ay arası bebeklerde dil edinim süreci nasıl ilerler?
- 0-24 ay arası bebeklerde dil edinimini etkileyen faktörler nelerdir?
- Dil öncesi dönemde bebekler kendilerini nasıl ifade eder?
- Dil edinim süreci ile ilgili kuramlar ile gözlemlenen bebek arasındaki davranışlar ne kadar uyumludur?
- 0-24 ay arası bebeklerin dilsel gelişimlerini destekleyecek etkinlik örnekleri nelerdir?

Önem

Dil edinimi ile ilgili çalışmalar 1950’li yıllardan sonra artış göstermeye başlamıştır. Skinner’in 1957 yılında yazdığı “Verbal Behavior” adlı eseri, Chomsky’nin ona karşıt düşünceler içeren 1960 sonrasındaki çalışmaları, 1973’te Brown’un “A First Language” adlı çalışması, Clark’ın 1973’te yayımladığı “Tek Kelimede Ne Var, Çocuğun Ana Dilinde Anlambilimi Edinmesi Üzerine” adlı eseri ile dil edinimi ile ilgili çalışmaların 1950 yılından başlayıp 1970’li yıllara doğru artış gösterdiğini kanıtlamaktadır. Türkiye’de ise dil edinimi ile ilgili çalışmalar 1980 yılından sonra artmaya başlamıştır.

Gleason (2009, s.269)'a göre dil, “Kültürel bir aktarımın önemli bir aracıdır.” Buna rağmen dilin çocukların sosyalleşmesinde oynadığı rol vurgulanmamış, dilin etkisi üzerine yeterince araştırma yapılmamıştır. Türkçe dilindeki dil edinimi ile ilgili yapılan çalışmalar yol gösterici nitelikte olmasına rağmen henüz yeterli düzeye ulaşmamıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde dil öncesi dönemin dilsel gelişimin temel basamağı olmasına rağmen gözlemlerin ve çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Türkçenin edinimi için 0-24 ay arası yapılacak dil çalışmaları, sonrasında kullanılacak olan dilin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalarda incelenen çocukların genellikle 2 yaş sonrasındaki dil gelişimleri gözlemlemiş olup dil öncesi dönem olan ve dilsel dönemi önemli ölçüde etkileyen 0-24 ay arasındaki çalışmalar yetersiz kalmıştır. 0-24 ay arası bebeklerin dil edinim süreçlerini gözlemleyen ve dilsel gelişime katkıda bulunan etkinliklere yer veren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu çalışmada 0-24 ay arası bebeklerin dil edinim süreçleri ve bunu destekleyecek etkinlik örneklerine yer verilmiştir.

Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları şunlardır:

- 0-24 ay arası bebeklerde dil edinimini gösterecek gözlem sonuçları yeterlidir.
- Araştırmanın verilerinin toplandığı gözlem yöntemi doğal ortamda yapılmıştır.
- Gözlem süreci içerisinde bebeğe herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.
- Gözlem süresince tutulan günlükler tarafsız bir şekilde oluşturulmuştur.
- 0-24 ay arası bebeklerin dil gelişimini destekleyecek etkinlik materyalleri geçerlilik ve güvenilirlik bakımından yeterlidir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- 0-24 ay arasındaki dil gelişimi ile,
- 0-24 ay arası gözlemlenen bir bebek ile,
- Gözlemlenen bebeğe ilişkin annenin aldığı notlar ile,

- Gözlemin yapıldığı 24 ay ile sınırlıdır.

Tanımlar

Dil, “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019, s.664).

Dil edinimi kavramı, “Kişinin dil yeteneğini algılaması, kavraması ve sonrasında bu yeteneğini geliştirme sürecini ifade etmektedir. Dil edinimi, karmaşık bir sistem olan dilin çocuk tarafından ediniminin bilimsel olarak incelenmesidir.” (Baştürk, 2013, s.2).

Dil gelişimi denilince bireyin “hem o dilin kendine özgü gramer kurallarını hem de konuşma ve yazma gibi dilin değişik alanlarını da öğrenmesi...” (Akın, 2015, s.5) akla gelir.

Etkinlik: Çocuğun bir duruma istekli bir şekilde dâhil olma ve öğrenme aşamasını gerçekleştirmesi için ona yardımcı olabilecek faaliyetlerdir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bebek ve Dil

Bebekler doğum öncesinde henüz anne karnında iken ihtiyaçlarına, duydukları seslere tepkiler vermeye başlar. Yapılan araştırmalara göre çocuğun sesleri daha anne karnındayken duyduğunu ortaya koymuştur (Kayaalp, 1998). Doğduktan sonra ise bu ihtiyaçlarını öncelikle ağlama refleksi ile anlatmaya çalışırlar. Sonrasında bulundukları, büyüdükları ortamda gördükleri, duydukları ile çeşitli davranışlar, sesler ve sonrasında sözcükler ile kendilerini karşı tarafa anlatmaya çalışırlar. Özbay (2001, s.102) da çocuk, doğduğu andan itibaren dinleme yoluyla ilk eğitimini almaya başlar. Büyüdükçe dinleyerek öğrendiği kelimelerle konuşmayı gerçekleştirir. Düşünürken, fikir üretirken, türlü bilgi ve fikirleri yorumlarken, hayal kurarken yine dilini kullanır.”

Bebekler doğduğu andan itibaren içinde bulundukları ailede gördüğü, dokunduğu her nesneyi, duyduğu her kelimeyi, cümleyi zihnine yerleştirmek için bilinçli ya da bilinçsiz bir eğitim sürecine başlar. Hatta bebeklerin anne karnındaki son 4 ayda dışarıdan gelen sesleri duyabildiğini düşününce dil ediniminin aslında daha anne karnında başladığını söyleyebiliriz. Bu süreçte dil kavramı daha anne karnında iken önemli bir iletişim ve sosyalleşme aracı konumuna gelmektedir.

Dilin, “İnsanın, iletişim kurabilmesinde, isteklerini, üzüntülerini, sevinçlerini, düşüncelerini, hissettiklerini anlatabilmesinde ve anlayabilmesinde...” (Erdoğan ve diğerleri, 2005, s.232) en etkili ve önemli iletişim aracı olduğu kabul edilir. Bu iletişim aracı doğru kullanıldığında anlamlı hale gelmektedir. Dil, duygu ve düşüncelerin aktarılmasında ve anlatılmasında hem zaman açısından hem de doğru anlaşılabilme açısından insanların kullandığı en etkili iletişim yöntemidir. Karşılıklı iletişimin de sağlıklı yürütülebilmesi için kişilerin ortak dili doğru ve anlaşılabilir bir şekilde kullanmaları önemlidir. Dili yalnızca iletişim aracı olarak görmek, dilin özelliklerinin sınırlandırılması anlamına gelir. Dil, çok yönlü bir kavramdır.

Bebekler de doğdukları andan itibaren cümleler kurmaya başlamazlar. Her ne kadar dili kullanabilme yetisiyle dünyaya geldikleri düşünülse de dilin kullanımı için bazı gelişimsel süreçler de bulunmaktadır. Önce sesleri çıkarmaya başlarlar, sonrasında kelimeler ortaya çıkar ve bu kelimeleri birleştirerek cümleler oluşturur, bu cümlelere

farklı kelimeler ekleyerek kurdukları cümleleri uzatırlar. Bunların hepsi için dilin gelişimine bağlı olarak bir süreç gereklidir.

Dilin yalnızca ses, kelime ve cümlelerden oluştuğunu söylemek de yanlış bir ifadedir. Dile ait birçok kavram bulunmaktadır. Dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini işaret veya kelimelerle paylaştıkları bir sistemdir (Güneş, 2016, s.21). Dilde kullanılan ses, kelime ve cümlelerin öğrenilmesini sağlayan her türlü kural, yöntem, teknik ve etkinlikler de dil kavramı içerisinde yerini almaktadır.

Dil sadece bir iletişim aracı olmaktan ziyade aynı zamanda aile ve toplumun özellikleri, yapısı, gelenekleri, kültürü gibi yönleri yansıtan bir aynadır (Güneş, 2016, s.22). Bu sebeple dili toplumdan ayrı yalnızca bir iletişim aracı olarak tanımlamak yanlıştır. Dil içinde bulunduğu toplumdan etkilenir ve yine içinde bulunduğu toplumu etkiler. Dil, içinde yaşadığı toplum ve insandan ayrı düşünülmemelidir. Bu sebeple dil kavramı içerisinde yer alan her şey bir toplumun dilinin özelliklerini yansıtmaktadır. Toplumun dilsel özelliklerine baktığımız zaman bu sesler, kelimeler ve özellikler o toplumun kültürüne bir ışık tutmaktadır. Bebeklerin dili kullanmaya başladıkları süreç incelendiğinde gerek kullandıkları sözcük ve cümlelerin niteliği gerekse bunların hafızada var olan nicelikleri o çocuğun büyüdüğü ortamın da özelliklerini büyük ölçüde yansıttığı görülmektedir. Dil sistemlidir fakat bu sistem geliştirilir ve işlenirse anlamlı hale gelir.

Dil her ne kadar doğduğumuz anda var olan sistemli bir ürün olsa da bu sistemin kullanılabilmesi için zihin ve akla ihtiyaç vardır. Dil denilen sistematik yetiyi kullanabilmek için zihinde var olan seslerin, kelimeleri ve cümlelerin akılla işlenerek dil aracılığıyla dışarı aktarılması gerekmektedir. Bebekler de büyüme süreçleri içerisinde duydukları sesleri, kelimeleri ve cümleleri zihinlerine kaydederek dilin gelişimi ve kullanımı için gerekli olan süreç tamamlandıktan sonra bunu dil aracılığıyla ifade etmeye çalışırlar. Kendini sözcüklerle ifade etmeye başlayan çocuk, kendi özerkliğinin farkına varmaya başlamaktadır. Birinci yaşı son zamanlarına kadar bebeğin ilk sözcükleri ortaya çıkmamasına rağmen, bebek doğumdan itibaren yüz ifadeleri, ağlamalar ve diğer seslerle sözel olmayan şekilde iletişim kurmaktadır (Bayhan ve Artan, 2007, s.119). Bebeklerin ağlamalarındaki ses tonları bile hangi ihtiyaca karşılık olarak ağladığını göstermektedir. Bebeğiyle bir süre vakit geçiren anne, bebeğinin ağlaması esnasında hangi sebeple ağladığını bilmektedir.

Dil, bebek doğduğu andan itibaren kendiliğinden gelişmeye başlar. Dilin kuralları ve kullanılış biçimi çocuklara ders anlatılır gibi öğretilmemiştir. Dil, içinde bulunulan toplum, aile ve ortamdan etkilenilerek zaman içinde öğrenilir. Dilin edinilmesi yürümek gibi, koşmak gibi son derece doğal olarak, dışarıdan müdahale olmadan gerçekleşir (Baştürk, 2013, s.2). Bu sebeple dilin bebeklik döneminde kendiliğinden oluştuğu ve sonrasında çeşitli etkinlik, yöntem ve tekniklerle geliştirildiği bir sistem olduğunu söylemek mümkündür.

Bebekler doğdukları anda var olan bir dil yetisi ile dünyaya gelirler. Üretimsel dönüşümlü dilbilgisi kuramının kurucusu Chomsky her insanın bir dil yetisi ile, bir başka deyişle, bir dili edinebilme yetisiyle doğduğunu ortaya koymuştur. (Ergenç, 2000, s.120). Çocuğun dil gelişimi anne karnında iken başlar. Bu süreçte bebeğin yaşamına saygı duymak, ona sevgi ve güven vermek, bazı dil ve zihinsel becerilerin temelini atmak önemli olmaktadır. Bazı araştırmacı ve uzmanlar doğum öncesinde eğitilen bebeğin doğduktan sonra öğrendiklerinden yararlanacağını düşünmektedir (Güneş, 2016, s.26). Hatta bazı araştırmalar bebeklerin anne karnında annesi tarafında okunan bir masala ya da dinlediği bir şarkıya doğduktan sonra da farklı tepkiler verdiğini ve bunları anımsadığını ortaya koymuştur. Nitekim De Casper ve Spence (1986), anne adaylarından hamileliklerinin son altı haftasında bebeklerine hikâye kitabı okumalarını ister. Bebekler doğduktan birkaç gün sonra emme oranlarını ölçen özel bir emzikle teste tabi tutulurlar. Bebeklerin yarısına annelerinin daha önce söyledikleri hikâye, diğer yarısına da yeni bir hikâye dinletilir. Anne karnındayken dinledikleri hikâyeyi dinleyen bebeklerin emme oranlarında değişiklik olduğu, dinlemeyenlerde ise herhangi bir değişikliğin olmadığı görülmüştür. Araştırmacılar bu deneyden hareketle bebeklerin anne karnındayken kendilerine dinletilen hikâyeleri duydukları ve daha sonra anımsadıkları sonucuna varmışlardır (Baştürk, 2013, s. 4).

Bebekler dil gelişimi ve öğrenimine donanımlı olarak doğarlar. “Dünyaya geldikleri andan itibaren de insan sesini, insan sesleri içerisinde de annelerinin seslerini ayırt edebilirler.” (De Casper ve Fifer, 1980, s. 1175). Çocuklar dil yetisi ile doğarlar ancak bulundukları toplumun dilini sonradan öğrenirler. Genetik kodlar yoktur, dil öğrenilir. İngilizce, İspanyolca yahut Japonca konuşan bir çocuğa genetik kodlar öncülük etmez. Biz 40 sesi çıkarabilecek kapasiteyle doğuruluruz. İlk yıllarda çocuklar dinler, pratik yapar ve öğrenir. Yetişkinler onlarla konuşarak çocukların dili öğrenmesinde onlara yardım ederler. (Perry, www). Bebeklik döneminde dilin gelişim

süreci içerisinde bebeklerin bulundukları ortamda duydukları sesler, kelimeler ve cümleler onların dili kullanabilme yeteneğini büyük ölçüde etkilemektedir. Dil gelişim süreci içerisinde henüz dili kullanamamaları bile duydukları bu kavramları zihinlerine yerleştirir ve gelişim süreci tamamlandıktan sonra bu kavramlarla kendilerini anlatmaya başlarlar. Büyüdükleri ortamda ne kadar farklı kelimeye maruz kalırlarsa kelime hazineleri o oranda gelişir. “Konuşma, doğuştan getirdiğimiz bir yetenek değildir, sonradan kazanılan bir alışkanlık ve geliştirilen bir beceridir.” (Kurudayıoğlu, 2011, s.5). Bunu geliştirebilmek için de bulunulan ortamda kullanılan dil önemlidir ve bebekle dil gelişimini destekleyici etkinlikler yapmak gerekmektedir.

Konuşma dili üreticidir. Müldür’ün (2016, s.63) Chomsky’den aktardığına göre, gelişim seyri normal olan gösteren bir bireyin şartlar gerektirdiği zaman anadilinde daha önce hiç duymadığı ve kullanmadığı bir cümleyi kurabilmesinin ve oluşturabilmesinin mümkün olduğu ifade edilir.

İ.Ö. VII. yüzyılda Mısır hükümdarı Psammetik, yeni doğmuş iki çocuğu, yanlarında hiçbir söz söyletmeden büyüttürmüş, iki yıl sonra çocukların ilk sözcüğü duyulmuştur: bekos. Bu sözcüğün Frigya dilinde ‘ekmek’ anlamına gelmektedir. Buna benzer deneyler başkalarınca (Alman İmparatoru II. Fredrik (1194-1250), İskoç kralı IV. Jack) da yapılmıştır (Aksan, 1987, s.95).

Hayvanların da kendi aralarında iletişim kurdukları bir sistemleri vardır. Bu sistemden farklı olarak hayvanların da insanlar gibi konuşup konuşamayacağı üzerine birtakım araştırmalar yapılmıştır. Yapılan denemeler olumsuz sonuçlanırken şempanzelerin dili öğrenip konuşabilecek mekanizmalarının olmadığı sonucuna varılmıştır. Zekâ seviyesi normalden düşük olan insanlar bile Sarah ve Washoe gibi zekâ seviyesi yüksek şempanzelerden kat kat üstün bir dil kullanma yeteneğine sahiptir. Bu tarz araştırmalar insanların dil programıyla doğduğu kuramını destekler (Cüceloğlu, 1991, s.213-214). Bu dil programı insanlara özgüdür. Bunu geliştirip sağlıklı kullanabilmek de yine insana ait olan bir sorumluluktur.

Dilin kullanılabilmesi de belli bir sistem gerektirir. Dil yetisinin tek başına var olması yeterli değildir. Bu sebeple konuşmanın üç yönü bulunmaktadır:

1. Konuşma zihinsel bir olgudur.
2. Konuşma fizyolojik bir oluşumdur.
3. Konuşma fiziksel nitelikli bir oluşumdur (Adalı, 2003, s.26).

Dil gelişiminin sürecine bakıldığında “fizyolojik ve genetik faktörler, gelişim ve öğrenme, ailelerin sosyoekonomik durumu, cinsiyet farklılıkları, iletişim stilleri,

ebeveynlerin eğitim düzeyi, çevresel faktörler oldukça etkili olabilmektedir.” (Temizyürek, 2008, s.171). Fakat sağlıklı her çocuk dili öğrenir. Dilin öğrenilmesi ve gelişimi ile ilgili süreç her çocukta farklı olsa da sağlıklı her çocuk gelişimin sonunda farklı süreçlerden geçerek aynı sonuca ulaşır. Tabii ki kullanılan kelimelerin niteliği ve niceliği de sürecin sonunda farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar çeşitli sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Bebeklerin dil gelişimi ile ilgili çeşitli yaş aralıklarına uygun gözlem sonuçları olsa da he bebek aynı ayda, aynı yaş aralığında aynı özellikleri göstermeyebilir. Ancak her bebek hemen hemen aynı aşamalardan geçerek dili öğrenmeye başlar. Yaştlarından geç de olsa önce sesleri çıkarmaya başlar, ardından sözcükler oluşur, sonrasında da cümleler kurulmaya başlar ve cümlelerde yer alan kelime sayıları zamanla artar. Hiçbir çocuk sesleri ve sözcükleri çıkarmadan cümle kurmaya başlamaz. Dil gelişiminin de belli bir aşaması vardır. Her çocuk bu aşamaları yaşayarak, kullanarak ve aşarak sahip olduğu topluma ait olan dili öğrenir.

“Bir dil, insan deneyiminin topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle, anlambirimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır.” (Vardar, 2002, s.71). Her dilin kendine özgü kuralları, sözcükleri ve cümle yapıları vardır. Türkçe cümle dizilişiyile, kurallarıyla, kelimelerin anlamlarıyla, kullanılan fiillerle diğer dillerden farklı özelliklere sahiptir. Her dile ait cümle dizilişi farklılıklar içerir. Bu sebeple her dili kendi kuralları içerisinde kendi özellikleriyle değerlendirmek gerekir.

Dil Edinimi

Dil edinimi, “karmaşık bir sistem olan dilin çocuk tarafından ediniminin bilimsel olarak incelenmesidir.” (Baştürk, 2013, s.2). İçinde bulunduğu toplumdan öğrendiği sistemle 5-6 yaşına gelen her çocuk kendini öğrendiği dille rahatlıkla ifade edebilecek ve iletişim kurabilecek seviyeye gelir. Dil çocuklara ders gibi kuralları göstererek öğretilmez. Dil belli bir süreç içerisinde iletişim halinde kendiliğinden öğrenilir. Sonrasında çocuk dilin sözdizimini, zamirlerini, soru kalıplarını, olumsuz cümle yapılarını ve dile ait tüm kuralları uygulayarak öğrenir. Çocukların dil edinimi aşamasında yapılan gözlemler onların dil edinim süreci ile ilgili çeşitli fikirler oluşturmamızı sağlamaktadır. Fromkin ve Roadman’ın (1983, s.326) dil edinimi ile ilgili görüşleri şunlardır:

- “Çocuklar bütün sözcükleri ve tümceleri zihinde depolamak suretiyle dili öğrenmezler, sözcüklerin listesi sınırlıdır ancak sözcüklerle kurulan tümceler sınırsızdır.
- Çocuklar daha önce hiç kullanmadıkları tümceleri kurmayı öğrenirler.
- Çocuklar daha önce hiç duymadıkları tümceleri anlamayı öğrenirler, bunu yaparken de duydukları tümceleri daha önce depolanmış tümcelerle eşleştirme yapmazlar.
- Bu nedenle çocuklar dili yaratıcı bir biçimde kullanma olanağını veren kuralları öğrenmek zorundadırlar.
- Hiç kimse bu kuralları kendilerine öğretmez. Anne baba dahi dilin ses bilgisi, sözdizimi, anlambilimi gibi özelliklerini bilmezler.”

Bebekler daha dünyaya gelmeden anne karnında içinde bulundukları toplumun dilini öğrenmeye başlarlar. Bebekler var oldukları andan itibaren sahip oldukları bir dil edinim sistemi ile dünyaya gelirler. Anne karnında belli bir olgunluğa eriştikten sonra bu dil edinim sistemi işlemeye başlar. Annesinden duyduğu, dışarıdan duyduğu sesleri bu sisteme kaydeder. Doğduktan sonra da iletişim kurmak için dili kullanamasa bile dile ait olan diğer unsurlardan yararlanarak iletişim kurmaya çalışır. Zira dil, sadece sözcüklerden oluşan bir sistem değildir. Jest ve mimikler, ses tonlaması, işaretler, simgeler, hareketler vb. her şey dilin içerisinde yer almaktadır. Kısacası iletişim kurmak amacıyla kullandığımız her şey dil olgusunun içerisinde yer alır.

Bebekler doğdukları andan itibaren bir dil edinim yetisi ile dünyaya gelirler. Ancak bu dil edinim yetisi de tek başına yeterli değildir. Bebeğin bir dili öğrenebilmesi ve bu sistemi kullanabilmesi için o dile maruz kalması ve sürekli bu dili duyması gerekmektedir. Bu dile maruz kalmayan bir bebek her ne kadar sağlıklı bir yetiyle dünyaya gelse de işleyecek bir ürün olmadığı için dili öğrenemez. Bebeğin dile maruz kalması da dili edinebilmesi için yeterli değildir. Dil edinim süreci zincirler halinde birbirine bağlı bir bütündür. Zincirlerden birinin kopması ya da çıkarılması dil edinim bütünlüğünü bozar. Bebeğin dili duyduğu, dili öğrendiği çevre ile iletişim halinde olması gerekir. Şöyle bir örnekle açıklayacak olursak işitme engeli bulunmayan bir çocuğun ebeveynleri işitme engellidir. Çocuk çevresinden, televizyondan çeşitli sesler duymakta fakat kimse ile iletişime girmemektedir. Ailesi işaret dili ile iletişim kurmaktadır. Sonunda görülüyor ki çocuk her ne kadar çevresinden sesler, sözcükler, cümleler duysa da iletişim kurabilmek için konuşmayı değil işaret dilini öğrenir. Bu örnek de gösteriyor ki çocuğun dili duyması yeterli değildir, bu dili kullanabilmesi için teşvik edilmesi gerekmektedir.

Dil edinimi aşamalı olarak gerçekleşen bir süreçtir. Bebekler bir anda dili edinip konuşmaya başlamaz. Hiçbir bebeğin kullandığı dil ile annesinin ya da bakıcısının kullandığı dil birbiriyle eşit seviyede değildir. Dili kullanmaya başlayan 25 aylık bir

bebeğin konuşması ile aynı bebeğin 35. aydaki konuşması da birbirinden farklıdır. İki dil edinim örneğine bakıldığında dil edinim sürecinin ne kadar hızlı bir şekilde ilerlediği ve geliştiği görülmektedir. Baştürk'ün (2013, s.3) bu konu ile ilgili verdiği örneği şu şekilde değerlendirebiliriz:

25 Aylık Bebek:

“A: Orda bebekler var mıydı?

B: Aaaaaa...

A: Çocuklar var mıydı orda?

B: Evet.

A: Ne yapıyor çocuklar?

B: Bak hoppaaa...

A: Oynuyorlar mı, ne yapıyor çocuklar?

B: Hoplaaa yaaa... abayaaa aba yaaa...

A: Hopluyorlar mıydı çocuklar?

B: Opluyooo...

A: Nasıl hopluyorlar?

B: Böööleee...”

Burada 25 aylık bir bebeğin annesi ile bir konuşması ele alınmıştır. Aynı bebeğin 35. aydaki dili kullanma biçimi de şu şekilde ifade edilmiştir:

“A: Bu resimde gördüklerini söyle.

B: Kafaları da çıktı, ondan sonra kay yapıyo, önce diyo ki ben de kızdım, bunların kaşlarına, abim de burda, abim bunu yaptı, karpı da, bi de kelebek buldu, bunu mu? Şimdi anne okullar tatil, bundn yapıyo okulda, seni gidi seni diyo. Ben de seni gidi seni, başka da bitti, bi de bunu, bak yemek yaptım böyle. Bebek yap. Şimdi bebek yapıyo, burda babası burda çocukmuş. Çocuk korkuyo, anne versene bi, vermiyolum, vermesen verme, ondan sonra sizi öldüreceğim. Bitti, bir, iki, üç, dört, beş, altı tane, bi sana bi sana, bitti bu. Şimdi bebek yapıyorum...”

Aynı bebeğin iki farklı aydaki konuşma örneklerine bakılırsa 10 ay gibi bir süre içerisinde bebeğin dil edinimindeki gelişmesinin ne kadar hızlı ilerlediğini görebiliriz.

Dil edinim süreci çok karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte karmaşık simgesel dizgeler edinilir. Ana dilini iyi edinen, öğrenen ve kullanan kişilerin iyi bir dil bilincine

sahip oldukları, eğitim, öğretim ve güncel hayatta başarılı oldukları, hatta yabancı dili daha kolay öğrendikleri bilinmektedir. (Karakaya, 2008).

Bebeklerde dil ediniminin anne karnında başladığı bilinmektedir. Anne karnında bebek amniyon sıvısı içinde olduğu için sesler bu sıvı nedeniyle bulanık bir şekilde duyulsa bile doğduktan sonra aynı seslere tepki verildiği gözlemlenmiştir. Anne karnında dinledikleri hikâyeleri, müzikleri doğduktan sonra tekrar duyduklarında tepki vermişlerdir. Bu da gösteriyor ki ses her ne kadar sıvı içerisinde duyulmuş olsa bile dille ilgili çeşitli faktörler henüz anne karnında iken edinilmeye başlar.

Doğduktan sonra bebekler ilk iki aylık süreç içerisinde ihtiyaçlarını ve isteklerini ağlama refleksi ile ifade etmeye çalışırlar. Bu süreç onlar için yeni bir dünyaya alışma evresidir. Henüz kendilerini nasıl ifade edeceklerini bilmedikleri için ilk başvurdıkları ve tek bildikleri iletişim ve kendilerini ifade yöntemi ağlama davranışdır. Bebeklerin ağlama refleksleri bile zaman içerisinde değişkenlik gösterir. Acıkınca farklı, altını kirletince farklı, yalnız kalınca farklı, ağrısı olunca farklı ses ve ağlama tonları ile iletişim kurmaya ve kendilerini ifade etmeye başlar. Bir süre sonra anne bebeğinin hangi sebepten ötürü ağladığını anlayarak ihtiyaçlarına o yönde cevap vermeye çalışır. Sonrasında yavaş yavaş dış dünyaya alışmaya başlayarak çeşitli sesler çıkarır. Bebekler artık içinde bulundukları dünyayı anlamlandırmaya ve uyum sağlamaya başlar. İkinci aydan sonra artık ağlama refleksler azalmaya, yerini ünlü harflerin kazanılmaya ve çıkarılmaya başladığı cıvılda evresine bırakır. Hulit ve Howard (2002, s. 115) bu evrenin anne ile bebek arasında rutin olarak ve basit bir biçimde diyalog ortamının yaratılması şeklinde değerlendirilebileceğini belirtir. Ünlüler hiçbir değişime ve işleme uğramadığı için bebekler tarafından çıkarılan en kolay seslerdir. Bebekler ünlü sesleri aynı şekilde fakat farklı türlerde öğrenebilirler. Bazıları önce kalın sesleri çıkarmaya başlarken bazıları da ince sesleri çıkarma eğilimi gösterebilir. Türkçenin ünlü sesleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkçedeki Ünlü Sesler

		Düz Ünlüler		Yuvarlak Ünlüler	
		Geniş Ünlüler	Dar Ünlüler	Geniş Ünlüler	Dar Ünlüler
Ünlüler	Kalın Ünlüler	a	ı	o	u
	İnce Ünlüler	e	i	ö	ü

Kalın ünlüler damağın arka kısmından çıkan a, ı, o, u sesleri olurken ince ünlüler ise damağın ön kısmından çıkan e, i, ö, ü sesleridir. Sesler çıkarılırken dudakların aldığı şekle göre ise dudakların yarım şekilde açıldığı a, e, ı, i sesleri düz ünlüler; dudakların yuvarlak şekli aldığı o, ö, u, ü sesleri ise yuvarlak ünlülerdir. Yapılan araştırmalarda bebeklerin kalın ünlüleri yani damağın arka kısmından çıkarılan sesleri daha önce öğrendiği sonucuna varılmıştır. Çünkü damağın arka kısmından çıkarılan seslerde dil, diş, dudak gibi faktörler devre dışı kalmakta ve bu da bebeğin bu sesleri daha kolay bir biçimde çıkarabildiğini göstermektedir. Kalın ünlüleri çıkarırken fazla unsurun kullanılmamış olması bu seslerin daha kolay çıkarılabilmesini sağlamaktadır. Bu sebeple kalın ünlüler daha kolay çıkarılabilir.

Dil ediniminde ünlülerin çıkarılmaya başladığı cıvılda evresinden sonra 5. aya gelmiş olan bebeklerde yavaş yavaş seslerin birleşerek hecelerin oluştuğu evre başlar. Bu evrede ünlü seslerin çıkarılmasıyla başlayan iletişim, ünsüz harflerin de eklenmesiyle heceleme halini alır. Ünsüzler ünlülerin aksine daha fazla unsurun kullanıldığı, daha fazla çaba gerektiren seslerdir. Ünsüzlerin tek başına çıkarılması bebekler için zor olduğundan yanında ünlü bir sesle birleştirir ve hece haline getirir. Süreç ilerledikçe çıkarılan bu heceler tekrarlanmaya başlar. Bu sebeple genellikle “ba-ba” kelimesinin “an-ne” kelimesinden daha önce çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Aslında burada bebekler bilinçli olarak “baba” kelimesinden ziyade “ba-ba-ba” seslerini tekrarlı bir biçimde çıkarmayı öğrenmektedir. Sonrasında tekrarlı olarak hecelerin çıkarılması süreci biter ve farklı tür ve sesteki heceleri kendilerince birleştirmeye başlarlar. Bunun en önemli sebeplerinden biri de kendi çıkardıkları sesleri yetişkinlerin konuşmalarına benzetme ve bu şekilde iletişim kurma isteğidir. Dışarıdan duydukları ses ve kelimeleri kendilerince yorumlayıp çıkarmaya çalışırlar. Sonrasında da kendi zihinlerinde çeşitli kodlamalar yaparak bir genelleme oluştururlar. Örneğin, yenilebilecek her şeye “mama”, içilebilecek her şeye “buuu”, tüm oyuncaklara “düüt” deme gibi dilsel davranışlar görülebilmektedir. Bu süreç de bebeklerde 12. aya gelene kadar sürebilmektedir. Bebeklerin ünsüzleri çıkarma süreçleri de farklılık gösterebilmektedir. Çıkarabildikleri ünsüz sesler de farklılaşabilir. Kimi gırtlak ünsüzlerini öncelikli olarak çıkarabilirken kimisi dudak ünsüzlerini önce çıkarabilmektedir. Türkçedeki ünsüz seslerin çıkarılma yerleri ve biçimleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkçedeki Ünsüzlerin Çıkarılma Yerleri ve Biçimleri

		Sert		Yumuşak	
		Sürekli	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
	Dudak	f	p	m, v	b
Çıkış Yeri	Diş	s, ş	ç, t	j, l, n, r, z	c, d
Göre	Damak	-	k	ğ, y	g
	Gırtlak	h	-	-	-

Ünsüzlerin de çıkış şekline ve yerine göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bebeklerin ünsüz sesleri çıkarması farklılıklar gösterebilmektedir. Hatta bebeklerin öğrendikleri dillere göre de ünsüz seslerin çıkarılması farklılaşabilmektedir.

Bir yaşından sonra dil ediniminin artık dışa vurulmuş şekli daha net ve anlaşılır bir biçimde kendini göstermeye başlar. Çünkü bebekler genellikle bir yaşına kadar kendilerini sözlü ifadelerden çok işaretsel ifadelerle anlatmaya çalışırlar. Belli bir nesneyi göstermek ya da istemek için annelerini çekiştirme, onun elini tutup istediği nesneye doğru yönlendirme, beğenmediği bir şey için kullanılan yüz ifadeleri, jestler vb. hepsi bebeklerin işaretlerle iletişim kurma biçimini göstermektedir. Bir yaşından sonra dilsel yetileri yeterli olgunluğa ulaşmaya başlayınca işaretlerin ağırlıklı olduğu iletişim dili yerini seslerin ve sözcüklerin ağırlıklı olduğu dilsel iletişime bırakmaktadır.

Dil edinimi için doğal bir ortam ve doğal bir süreç gereklidir. Bu süreç içerisinde dil edinimi aşama aşama kendiliğinden gerçekleşir. Dil edinimi için en hızlı süreç dil öncesi dönem olan 0-2 yaş arasıdır. Bu süreçte bebekler doğal ortamlarından duydukları sesleri, kelimeleri hafızalarına alırlar. Dili üretmeye başladıkları dönemde ise hafızalarına aldıkları bu kelimeleri kullanmaya ve sonrasında cümleler oluşturmaya başlarlar. Dil ediniminin gelişme hızı ve gelişme süresi her çocukta aynı olmaz. Bu sebeple dil edinimini etkileyen faktörlerin de incelenmesi gerekmektedir.

Dil Edinimini Etkileyen Faktörler

Çocuk, doğumundan itibaren uygun koşul ve ortamlar sağlandığında dil gelişimi olumlu desteklenmektedir. Belirtilen bu ortamların sağlanması çocukları dili öğrenmeye istekli ve hazır hale getirmektedir. Dilsel gelişimi etkileyen bu ortamların var oluşu dili öğrenmek için yeterli değildir. Her çocuk dili etkileyecek bir ortamda, aynı yaşta, aynı dilsel simgeleri öğrenecek diye bir kural çıkarılamaz. Dilin edinimi kişiye özeldir.

Çocuğun dil edinimi de bir bütündür. Aynı anne babadan doğan iki çocuk bile aynı ortamda, aynı şartlarda büyümesine rağmen dil edinimi farklı olabilmektedir. Bu sebeple dil edinimini etkileyen faktörlerin incelenmesi gerekir. Bunlar yaş, zekâ, sağlık durumu, cinsiyet, kardeş sayısı, sosyal çevre, doğum anı yaşanan problemler, anne-babanın eğitim seviyesi, sosyoekonomik durum olarak ele alınacaktır.

Yaş

Dil gelişiminde 0-2 yaş arası dil öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem dilin edinim açısından en önemli dönemdir. Çünkü bebekler bu dönemde çevreden duyduklarını, gördüklerini hafızalarına kaydeder ve dil sistemi yeterliği olgunluğa ulaştığı an hafızalarındaki bu dilsel öğeleri kullanmaya başlarlar. Dil gelişimi farklı yaşlarda hatta farklı aylarda değişkenlik göstermektedir. Çocuk olgunlaşma gösterdikçe "...kurdukları cümlelerin uzunlukları artmaktadır, cümlenin öğelerini doğru sıralamaktadır, kullandıkları toplam sözcük sayısı artmaktadır." (Yıldırım, 2008, s.27).

Bebekler doğdukları andan itibaren yaklaşık 6 yaşına kadar dil gelişiminin önemli evresini aşama aşama kaydetmektedir. Hatta anne karnında iken son haftalarda annelerinin ve çevreden gelen diğer seslerin de duyulduğunu düşünürsek dil gelişimi anne karnından itibaren başlamakta ve sonrasında da ilerleme kaydetmektedir. Doğdukları andan itibaren ağlama davranışı ile çeşitli sıkıntılarını ve isteklerini ifade etmektedirler. Sonrasında ihtiyacın farklılığına göre ağlama sesleri de değişkenlik göstermektedir.

Dil, yaş ilerledikçe gelişen bir sistemdir. Yaş ilerledikçe çocukların kullandıkları kelime sayıları ve cümlelerinin uzunlukları da değişmektedir. İlk zamanlar ses olarak çıkan dilsel kavramlar sonrasında heceye, kelimeye ve cümlelere dönüşmektedir. Bu sebeple yaş, dil gelişiminde önemli bir faktördür.

"30-47 aylar arasındaki otuz, otuz altı, kırk iki aylık beşer kız ve erkek çocuktan oluşan toplam 30 çocuk üzerinde 6 ay boyunca yapılan bir araştırmaya göre yaş büyüdükçe kullanılan cümlelerdeki kelime sayısında bir artış olduğu, iki ve üç kelimeli cümleleri kullanma sıklığında azalma olduğu tespit edilmiştir. Türkçe dil yapısındaki çeşitli özellikleri kullanma sıklığında ve daha karmaşık dil yapısına ait özellikleri kullanmada artış olduğu gözlenmiştir." (Acarlar, 1991, s.104).

Zekâ

Dil gelişimini etkileyen diğer bir faktör ise zekâdır. "Dil becerilerindeki gelişme mi zekâyâ, yoksa zekâ mı dil becerilerinin edinimine katkı sağlamaktadır, sorusu kesin

olarak cevabını bulamasa da her iki değişkenin de birbirlerine katkı sağladığı görüşü ağır basmaktadır.” (Jersild, 1983, s.497).

Dil gelişimi ile bebeğin zekâ düzeyi arasında birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen bir etkileşim mevcuttur. Zekâ düzeyi arttıkça bebeklerin çevresinde duydukları sesleri, şahit oldukları olayları kavramaları, anlamlandırmaları ve dil olgunluğuna ulaştıktan sonra dili kullanım biçimleri de artmaktadır. Zekâ düzeyi ve bilişsel becerileri yüksek olan çocuklar düşük olan çocuklara göre daha kısa sürede dili edinmektedir (Ergin, 2012, s.28). Bu sebeple dil gelişimi incelenirken bu gelişimi etkileyen faktörlerden biri de bebeğin zekâ gelişimidir. Çünkü dil gelişimi ve zekâ gelişimi birbiri ile doğru orantılı bir şekilde ilerlemektedir. Zekâ gelişimi yüksek bir çocuğun dil gelişimi de olumlu bir şekilde etkilenir.

Yapılan araştırmalar zekâ düzeyi yüksek olan çocukların somut ve soyut kavramları algılayabilme, değerlendirebilme ve sonucunda bunları kullanabilme yeteneklerinin de yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca zekâ düzeyi yüksek olan çocukların kendilerini ifade ederken kullandıkları kelimelerinin sayısı ve niteliğinin de zekâ seviyesi düşük olan çocuklara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Alıcı ve ifade edici kelime hazinesi de öbür çocuklardan zengindir (Koçak, 2000, s.107-108). Yapılan diğer bir araştırmada ise zekâ seviyesi yüksek olan çocukların dil gelişimlerinin de ileri düzeyde olduğunu ve konuşmayı daha erken dönemlerde gerçekleştirebildiğini kanıtlamaktadır. Bebekler iki yaşına kadar sözcükleri kullanmasalar da içinde bulundukları çevrenin kullanmış olduğu dili hafızalarına kaydederler. Bunu etkili bir şekilde yapabilmek ve sonrasında kullanabilmek için zekâyı gereksinim vardır. Bu sebeple dil gelişiminde zekânın etkisi inkâr edilemez.

Genetik

Bebekler daha anne karnında annelerinin seslerini ve çevre uyarıcılarını az da olsa duyarak dil gelişimine başlar. Anne ve babadan aktarılan genlerle zekâ düzeyleri ve dil gelişimleri çocuklarda da doğru orantılı olacak şekilde ilerler. Bu genler hem zekâ düzeyinin çocuk için belirleyici olması hem de fiziksel olarak kendini hazır hissetmesi bakımından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde çocuğun dil gelişimini olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkiler. Bu sebeple dil gelişiminde genetik faktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Bu faktörler çocuğun dil gelişiminde ileri bir seviyeye gelmesinde rol oynar. Bazı sözcüklerin erken ya da geç kullanılması, geç konuşma durumları, sözcük

dağarcığındaki farklılıklar dil ediniminde kalıtım nedeniyle ortaya çıkan bireysel farklılıklara örnek olarak verilebilir (Tulu, 2009, s.27-28).

Sağlık Durumu

Çocuğun dil gelişimini sağlıklı bir şekilde ilerletebilmesi için sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi gerekmektedir. Dilin kullanımında gerekli olan organlardan birinin eksik veya hasarlı olması dil gelişimini de olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Dilin doğru bir şekilde kullanılabilmesi için kulak, dil, damak, dudak, diş gibi sistemlerin de etkili bir şekilde kullanılabilir olması gerekmektedir.

Dil gelişimi için yalnızca dilsel organların sağlıklı olması yeterli değildir. Bedensel olarak bir eksiklik ve hastalık durumu da çocuğun dil gelişimini etkileyebilmektedir. Bedensel olarak sahip olduğu eksikli ve hastalık, çocuğun çevresi ile etkileşimini etkiler. Hastalık nedeniyle başkalarıyla iletişimin kısıtlanması da konuşmanın gecikmesine neden olabilir (Mangır ve Erkan, 1987, s.31). Etkileşimin sınırlı olması veya hiç olmaması çocuğun dil gelişiminde olumsuz bir etki sağlar. Çünkü dil, çevre etkileşimi ile öğrenilir. Çevresi ile iletişime girmeyen çocuklar dili öğrenmekte de güçlük çekerler. Beden sağlığı çocukların çevre ile etkileşim kurmasını sağlamaktadır. Bu etkileşim dil gelişim sürecini doğrudan etkilemektedir. Fiziki açıdan yetersiz olan çocuklar çevre ile iletişime sorunlar yaşamaktadır. “Bu durum ise sağlıklı akranlarından daha düşük düzeyde dil gelişimi göstermelerine neden olmaktadır.” (Gözalan, 2013, s.25). Bu sebeple bebeğin anne karnında ve doğduktan sonra hem dilsel organların kullanımı açısından hem bedensel olarak eksiksiz doğmuş olması dil gelişimini de olumlu bir şekilde etkilemektedir. Doğduktan sonra da dil gelişimin olumsuz bir şekilde etkileyecek herhangi bir hastalık geçirmesi çocuğun dil gelişimini olumsuz yönde etkiler ve akranlarından daha düşük bir dil gelişim süreci geçirmesine sebep olur. Bu da çocuğun dil gelişimini ömür boyu etkiler.

Cinsiyet

Kız ve erkek çocuklarının dili öğrenme oranları, cümle yapıları, kullandıkları kelime sayıları ve dili öğrenme şekilleri farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların cinsiyet kaynaklı olup olmadığı yapılan araştırmalar doğrultusunda bir kesinlik kazanmasa da cinsiyet faktörünün dil gelişimi üzerindeki etkileri yıllardır araştırılan ve

değinilen bir konudur. Bu sebeple dil gelişiminde cinsiyet faktörünü incelemek gerekmektedir.

Yapılan araştırmalar kız çocuklarının erkek çocuklara oranla dili daha erken yaşlarda öğrenmeye ve kullanmaya başladıklarını, daha kurallı cümle yapıları kullandıklarını ve cümlelerinde yer alan kelime sayılarının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan bazı çalışmalar dil gelişiminde cinsiyet faktörünün etkili olduğunu, kız ve erkek çocukları arasında dil ediniminde farklılıklar olduğunu ortaya koyarken bazı çalışmalar ise dil gelişiminde cinsiyet faktörünün etkili olmadığını, kız ve erkek çocukları arasında kullanılan dilde herhangi bir nitelik veya nicelik farkı bulunmadığını ortaya koymaktadır. Kelime türlerinin cinsiyetlere göre kullanımı incelendiğinde kızların %5–6 puan önde olduğunu; ancak 21 aydan itibaren eşitlendiği görülmektedir (Artar, 1998, s.71-76). Hatta yapılan bazı çalışmalar erkek çocuklarının dili kullanma becerilerinin kız çocuklara oranla daha yüksek olduğunu da göstermektedir. Başka bir çalışmada, hayatın ilk yıllarında cinsiyete göre dil ediniminde düzenli ve tutarlı bir fark bulunamamıştır. Bazı aylar kızlar, bazı aylar ise erkekler dil gelişmesinde üstün olduğu tespit edilmiştir (Baykan ve diğerleri, 1995, s.108). Yapılan bu çalışmalar doğrultusunda cinsiyet faktörünün dil gelişimi üzerindeki etkisi henüz tam anlamıyla kanıtlanmamıştır.

Geçmişten günümüze değin ortaya konmuş araştırmalar cinsiyet faktörünün dil gelişiminde etkili olduğunu ya da herhangi bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Kesin bir yargı bulunmadığı için yine de dil gelişimini etkileyen faktörler arasında cinsiyet faktörüne değinmek gerektiği düşünülmektedir.

Kardeş Sayısı

Bebekler dil edinimine ailede başlar. İçinde bulundukları ailede kullanılan kelimeler, cümle yapıları çocuğun da dil gelişimini etkiler. Çocuklar çevresindeki kişilerle etkileşim kurdukça dil gelişimleri de artar. Bu sebeple aile içerisinde etkileşim kurulan birey sayısının artması çocuğun dil gelişimini de olumlu bir şekilde etkilemektedir.

Dil gelişimini etkileyen faktörler arasında yer alan cinsiyet faktöründe olduğu gibi kardeş sayısı faktörü de değişkenlik göstermektedir. Yapılan bazı çalışmalar kardeş sayısı arttıkça etkileşim de arttığı için çocukların dil gelişimlerinin daha ileri düzeyde

olduğunu ortaya koyarken bazı çalışmalar ise kardeş sayısının dil gelişiminde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Bu alandaki araştırma sonuçları iki görüşte toplanır. “Bir kısmında kardeş sayısının dil gelişmesi üzerinde anlamlı olarak etkili olduğu, öbür kısmında ise kardeş sayısının dil seviyesini belirleyen bir etmen olmadığı görülmektedir.” (Gürocak, 2007, s.34).

Dil gelişimine etki eden faktörler arasında yer alan kardeş sayısı faktörüne ilişkin yapılan çalışmalara bakıldığında bu faktörü dil gelişimine herhangi bir etkisi olup olmadığı konusu henüz kesinlik kazanmamıştır. Bu durum toplumdan topluma da fark etmektedir. Türk toplumunda kardeş sayısı çok olan bir ailede yetişmiş bir bebek ailenin odak noktasında olmadığı için kardeş sayısının bebeğin dil gelişimi üzerinde etkisi olmaz. Yine de bu faktörün etkisi araştırmalara konu olmaya devam etmektedir.

Doğum Sırası

Dil gelişiminde doğum sırasının etkileri konusunda çocuklar arasında ilk doğan çocuğun dil gelişiminin daha ileri düzeyde olduğu bazı araştırmalar sonucu ortaya konmuştur. Anne-babanın ilk çocukla daha fazla etkileşim kurması, daha fazla vakit geçirmesi, daha çok ilgilenmesi bu sonucu doğurmaktadır.

Doğum sırası olarak iki veya daha sonra doğan çocukların da dil ediniminde diğer kardeşleriyle etkileşim içinde bulunduğu düşünülürse doğum sırası faktörü de günümüzde kesinlik kazanan bir çalışma değildir. Brown ve Dunn (1992, s.346) tarafından yapılan araştırmada çocukların dil gelişiminde doğum anının doğrudan etkili olmadığı ortaya konmuştur. Doğum anı, dolaylı da olsa çocuğun dil gelişimini etkilemektedir. Özellikle ebeveynlerin ilk çocuklarının diğer çocuklarına kıyasla yetenek ve zekâ testlerinden daha yüksek puanlar aldığı, akademik açıdan, dil gelişimi açısından daha şanslı oldukları ifade edilmiştir.

Doğum sırası açısından incelenecek olursa ortanca çocukların diğer çocuklara göre arada kalmış ve dil gelişimi olarak daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Ondan daha büyük olan çocuklar anne-babanın ilgisini üzerine çekerken kendisinden küçük olan kardeş de evin en küçüğü olduğu için herkesin ilgisi onun üzerindedir. Bu sebeple ortanca çocuk genellikle görmezden gelinmektedir. Tüm bunlara bakacak olursak doğum sırası dil gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bir faktördür.

Anne-Baba Eğitim Seviyesi

Bebeklerin doğdukları andan itibaren iletişim halinde bulunduğu, dil gelişimini en çok etkileyen ortam aile ortamıdır. Aile, bebeklerin öğrenmeye başladığı ilk yerdir. Çocuğun yaptığı davranışlara verilen tepkiler, çocuğa ayrılan zaman dil gelişimi için önemlidir.

Dil gelişiminde bebeğin her anında yanında bulunan anne ve babasının bebekle kurduğu etkileşim çok önemlidir. “Çevre ve özellikle anne tarafından, çocuğa sunulan sözel uyaran zenginliğinin dil gelişimini olumlu anlamda etkilediği söylenmektedir.” (Karacan, 2000, s.38). Anne-baba ile bebeğin sadece etkileşim halinde bulunması dil gelişiminin ileri boyutlara ulaşmasında yeterli değildir. Bu etkileşimin ne derece sağlıklı ve öğretici olduğu da önemlidir. Bu sebeple burada anne ve babanın eğitim seviyesinin önemi devreye girmektedir.

Eğitim seviyesi yüksek olan anne ve babadan dolayı, çocukların “...dili öğrenebilecekleri ve kullanabilecekleri uygun bir çevreye sahip olmaktadırlar. Eğitim seviyesi düşük ebeveynler ise genellikle daha düşük sosyoekonomik koşullara sahip kişilerdir.” (Temiz, 2002, s.44). Eğitim seviyesi yüksek olan anne ve babanın dolaylı olarak gelir seviyesi de arttığı için çocuklarına sundukları olanaklar da çeşitlilik göstermektedir. Çocuklar da ne kadar farklı ortam ve farklı materyallerle karşılaşırse dil gelişimi de o ölçüde artar. Çocuklarıyla yakından ilgilenen, onlara sürekli sorular soran, dil gelişimlerini farklı örneklerle destekleyen, kitap okuyan eğitim seviyesi yüksek anne ve babalar çocukların dil gelişimini de olumlu bir şekilde etkilemektedir. Diğer taraftan kısıtlı kelime hazinesine sahip, çocuğuyla fazla ilgilenmeyen, dil gelişimini desteklemeyen eğiti seviyesi düşük anne ve babalar gelir durumlarının düşük olduğunu da göz önüne alırsak etkileşimi arttıran farklı ortamlar ve farklı materyaller sunamadıkları için çocukların da dil gelişimi olumsuz bir şekilde etkilenmektedir.

Dil gelişimde anne ve babanın eğitim seviyesi ile ilgili yapılan bazı araştırmalar, anne ve babanın eğitim seviyesinin çocuğun dil gelişimini etkilemediği, yalnızca belli başlı konularda farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

“12–30 aylar arası bebeklerin dil yapılarının incelediği araştırmada, on dört etkinlik sonucuna göre annenin eğitim durumu ile bebeğin dil gelişmesi arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. Yalnızca hayvan adları, oyuncak adları, yiyecek ve içecek adları, vücut parçalarının adları ve sosyal iletişim kelimeleri puan ortalamaları eğitim seviyesi yükseldikçe artış göstermektedir. Bununla birlikte üç ve

daha fazla kelimeli ifadeler aşamasında, anne eğitimi ile çocukların aldıkları dil puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.” (Erdemir, 2001, s. 86-94).

Çevre etkileşimi çocukların dil gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Ancak çocuğun kalabalık bir çevrede yetişmiş olması onun dil gelişiminin ileri bir düzeyde olduğu anlamına gelmez. Yetiştigi çevrenin kalitesi de dil gelişiminin önemli bir parçasıdır. Eğitim seviyesi yüksek olan ailenin içinde bulunduğu ve çocuğunu yetiştirdiği çevre de eğitim seviyesi yüksek bir çevredir. Bu sebeple çocuk doğduğu andan itibaren eğitim olarak üst düzeyde olan bir çevrede büyür ve bu faktör de onun dil gelişimine önemli bir katkı sağlar. Bu sebeple anne ve babanın eğitim seviyesi bebeğin de dil gelişimini olumlu ya da olumsuz olarak etkiler.

Sosyoekonomik Durum

Dil gelişimini etkileyen faktörlerden biri de bebeğin içinde bulunduğu çevrenin sosyoekonomik durumudur. Sosyoekonomik durum dil gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Sosyoekonomik durumu iyi olan bir ailede büyüyen çocuk farklı materyallerle dil gelişimini zenginleştirmiş, evde öğrendiği kalıpları okulda rahatlıkla uygulayabilen bir bireyken sosyoekonomik durumu düşük olan bir ailede büyüyen çocuğun aradaki açığı kapatması için sınırlı sayıdaki materyaller üzerinden daha fazla çalışması gerekmektedir.

Sosyoekonomik durumu iyi olan bir çocuğun her zaman daha ileri bir dil gelişimine sahip olacağı ya da sosyoekonomik durumu kötü olan bir çocuğun diğerlerine göre geri kalacağını ifade etmek doğru değildir. “Çocuklar arasında, sosyoekonomik durumun bir üstünlük veya düşüklük olarak görülmeyip, çocuklar arasındaki başka faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir.” (Taner ve Başal, 2005, s.399).

Sosyoekonomik seviyesi yüksek olan çevrede büyüyen çocuk kendine ait bir odada, sürekli kitaplarla bir arada büyür. Bu sebeple kendisine ait bir öğrenme ortamı hazırlamış olur. Kendine ait, özgür bir öğrenme ortamı dil gelişimini destekleyen çeşitli materyallerle desteklendiğinde çocukların kullandıkları dil de gelişme gösterir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip bir çevrede büyüyen çocuk kendisine ait bir öğrenme ortamı sağlayamaz, kardeş sayısı fazla olduğundan maddi olarak hepsine yetecek materyaller sağlanamaz. Bu da çocuğun dil gelişimini olumsuz bir şekilde etkiler.

Sosyoekonomik durumu yüksek olan aileler sadece ev ortamında değil dışarıda da çocuklarına çeşitli etkileşimli ortamlar sunarlar. Eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arasında pozitif ilişkili olduğu yadsınamaz. Yapılan bazı araştırmalar sosyoekonomik durumu iyi olan bir ailede yetişen çocukların kelime hazinelerinin, kurdukları cümlelerin uzunluğunun ve niteliğinin, sosyoekonomik durumu düşük olan ailelere oranla daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Ekonomik açıdan olumsuz şartlar içerisinde olan çocukların yeterli uyarıcıya maruz kalmaması, ailenin sahip olduğu söz varlığı yetersiz olması, ailenin rol model olamaması, çocuk-ebeveyn iletişiminin sağlıklı olmaması vb. sebepler dil gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Medya ve Ekran

Gelişen teknoloji ile evlerde yer alan internet, televizyon, telefon ve bilgisayar gibi materyaller de hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Biz bu materyallerle her ortamda bu kadar ilgilenirken ve her yerde karşımıza çıkarken çocukları bunlardan uzak tutmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Günümüzde çocukların anne ve baba etkileşiminden daha çok ekran ile etkileşim kurdukları değişmez bir gerçektir. Anne ve babalar da evde iken sürekli televizyon ve telefonla ilgilendikleri için çocuklar da onları rol model olarak görürler ve bu sebeple erken yaşlarda ekran ve medya ile tanışmak durumunda kalırlar. Teknoloji bu kadar ilerlemişken çocukları ekrandan tamamen soyutlamak hem mümkün değildir hem de yanlıştır. Önemli olan bu teknolojiyi çocukların dil gelişimi için etkili ve olumlu hale getirmektir. Yetişkin gözetiminde kullanılmayan ya da bilinçsizce kullanılan medyanın çocuklar üzerinde olumsuz pek çok etkisi vardır (Gökçay, Köklük, Kayadibi ve Eraslan, 2000). Bu sebeple çocukları hem teknolojinin dışında tutmamak hem de dil gelişimlerini olumlu etkilemek amacıyla anne ve babanın gözetiminde, sınırlı vakit aralıklarında, yararlı olan medya uygulamaları çocuğun da dil gelişimini olumlu yönde etkiler. Hatta bazı araştırmalar ekran sayesinde çocukların ikinci bir dili bile daha rahat bir şekilde öğrenebildiğini göstermektedir.

Dil Edinim Kuramları

Dil, insanlar arasındaki iletişimi ve bilgi aktarımını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Dil edinimi, insanların hayatı boyunca devam eden ve kilit bir

süreçtir. Çocukluk döneminde başlayan dil edinimi süreci, insanların hayatı boyunca devam eden ve sürekli olarak gelişen bir süreçtir.

Dil edinimi, bir kişinin bir dilin dilbilgisi, lehçeleri, sözcükleri ve kullanımını öğrenmesi ve anadiline benzer bir şekilde kullanmasıdır. Dil edinimi, doğuştan veya çevresel etkenlerle kazanılan bir yetenektir ve genellikle çocukluk döneminde en verimli bir şekilde gerçekleşir. Bu yetenek, doğuştan veya çevresel etkenlerle kazanılabilir ve genellikle çocukluk döneminde en verimli bir şekilde gerçekleşir. Ancak, yetişkinler de dil edinebilir ve bu süreci hızlandırmak için birçok yol vardır.

Dil edinimi süreci, çocuğun etkileşim içinde bulunduğu insanlarla olan iletişimine dayalıdır. Çocuklar, dil edinimi sürecinde anne-baba, diğer çocuklar ve diğer yetişkinler gibi insanlarla etkileşim içinde bulunduklarında, dilsel becerilerini öğrenir ve kullanmaya başlarlar. Aynı zamanda, dil edinimi sürecinde çocukların dilsel becerileri örnek alma, taklit ve geribildirim gibi mekanizmalarla da gelişebilir.

Dil edinimi sürecinin önemi, insanlar arasındaki iletişimi ve bilgi aktarımını sağlamakla sınırlı değildir. Dil edinimi, insanların sosyal ve kültürel gelişimini de etkiler. Dil edinimi süreci, çocuğun dünyayı anlamasına ve anlamlandırmasına yardımcı olur. Ayrıca, dil edinimi, çocuğun düşünce süreçlerini ve dikkatini geliştirmesine de yardımcı olabilir.

Dil edinimi, zaman ve pratik gerektirir. Ancak, doğal ve verimli yollarla dil edinimi mümkündür. Kendinizi o dilin ortamında bulmaya çalışın, konuşma, okuma, yazma ve izleme fırsatı bulun ve eğitim alın. Dil edinimi, hayatınızı zenginleştirecek ve size farklı kültürler ve insanlar hakkında daha fazla bilgi kazandıracaktır.

Dil edinimi konusunda birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların ayrıldığı nokta, dil edinimi doğuştan mı gelir yoksa çevre faktörü mü etkilidir? Bazıları içinse dil ediniminde ne kalıtımın ne de çevre etkili değildir. Onlar için dil ediniminde asıl ele alınması gereken konunun çocuğun bilişsel gelişimidir.

Sonuç olarak, dil edinimi önemli bir süreçtir ve çocuğun hayatı boyunca sürekli olarak gelişmesine yardımcı olabilir. Dil edinimi süreci, çocuğun iletişim becerilerini, sosyal ve kültürel gelişimini ve düşünce süreçlerini etkiler. Bu nedenle, dil edinimi sürecine dikkatli bir şekilde yaklaşmak ve destek vermek gerekir.

“Dil gibi birçok faktörün etki ettiği, diğer gelişim alanlarıyla da iç içe olan, karmaşık bir yapıya sahip bir sistemin kazanılmasında çeşitli kuramlar ortaya

çıkıştır.” (Özbay ve Barutçu, 2013, s.938). Bu kuramlar, dil ediniminin nasıl gerçekleştiğini ve nasıl hızlandırılabilirliğini anlamaya yardımcı olur. Başlıca öne çıkan kuramlar:

- Davranışçı Kuram
- Bilişsel Kuram
- Psikolinguistik (Doğuştancı) Kuram
- Sosyal Etkileşim Kuramı

Davranışçı Kuram

Davranışçılık kuramı bir öğrenme kuramı olarak 1940-1950 yılları arasında ön planda karışımıza çıkmaktadır. Davranış teorisi, zihinsel süreçlerden ziyade gözlemlenebilir ve ölçülebilir davranışlara odaklanan psikolojik bir yaklaşımdır. Davranışın çevre tarafından şekillendirildiğini ve öğrenmenin klasik ve edimsel koşullanma yoluyla gerçekleştiğini savunur. Teori, davranışın olumlu pekiştirme, ceza ve davranış şekillendirme teknikleriyle değiştirilebileceğini öne sürüyor. Davranış teorisinin geliştirilmesindeki en önemli düşünürler arasında BF Skinner, Ivan Pavlov ve John B. Watson bulunmaktadır.

Davranışçı Kuram, dil ediniminde öğrenme sürecinin davranışlar ve dış etkenler yani çevre arasındaki ilişkiyi açıklar. Çevre son derece önemlidir ancak onun rolü pek anlaşılamamıştır. (Skinner, 1971, s.25). Kuram, dil edinimi için ödüllendirme ve cezalandırma yoluyla öğrenmenin teşvik edildiğini ve bu davranışların kalıcı hale gelebileceğini vurgular.

“Anne istemediği bir davranışı farkına varmadan geliştirebilir. Örneğin, meşgul olduğunda uygun bir ses tonuyla yapılan çağrıya veya isteğe yanıt vermeyebilir. Çocuk sadece ses tonunu yükselttiğinde ona yanıt verir. Çocuğun ortalama ses yoğunluğu o zaman başka bir düzeye kayar. Bu sefer anne de olasılıkla bu gibi anlarda ses tonunu yükseltir. Böylece anne sanki çocuğuna sıkıldığını öğretme görevini üstlenmiş gibi davranmaya başlar.” (Skinner, 1951, s.29).

Davranışçı kurama göre, dil edinimi için öncelikle davranışın tanımlanması gerekir. Örneğin, bir dil öğrencisi dilbilgisi ve sözcükleri doğru kullanmayı öğrenmek istiyorsa, bu davranışın tanımlanması gerekir. Ardından, ödüllendirme ve cezalandırma teknikleri uygulanabilir. Ödüllendirme, dil edinimi için doğru davranışı sergilemeyi teşvik etmek için verilen bir ödüldür. Cezalandırma ise, yanlış davranışı önlemek için verilen bir cezadır.

Davranışçı kurama göre, dil edinimi süreci boyunca çocuğa verilen teşvik ve cezalandırmalar, dil edinimi davranışının kalıcılığını etkiler. Eğer teşvik verilirse, çocuk doğru davranışı tekrarlamaya devam eder. Eğer cezalandırma verilirse, çocuk yanlış davranışı tekrarlamaz.

Chomsky, Skinner'in dil öğrenimiyle ilgili açıklamasını eleştirmiş ve kendisi dönüştürümlü gramer kuramını ortaya atmıştır. Chomsky koşullama modellerine itirazlarını şu noktalarda toplamıştır:

- Koşullanma modelleri, açıklamalarında basit kas veya salgı davranışlarını temel alırlar.
- Dil, yaratıcı bir davranıştır. Çocuk daha önce hiç duymadığı cümleleri söyleyebilir.
- Dil öğreniminin temelinde koşullanma bulunuyorsa dünyanın değişik toplumlarında değişik sosyal koşullar altında yetişen çocukların birbirinden farklı dil öğrenim şemaları göstermeleri gerekir. (Cüceloğlu, 1998, s.211-212).

Gelenekselci davranışçılara göre çocuğun dili taklit yoluyla öğrendiğini, çevrenin çocuğun dil öğrenmesine yardımcı olduğunu ve dilin çocuk tarafından bu şekilde öğrenildiğini savunurlar. Çocuk anadil ediniminde yetişkinlerin oluşturduğu sözcükleri taklit eder. Bu taklitler ödül ve ceza süreçlerinden geçerek pekiştirilmektedir. (Can, 2009, s.16-17) Böylece çocuk çevresinden duyduğu dili taklit ederek öğrenmeye başlar ve kendi dilsel kurallarını çevresinden ilham alarak öğrenir. Bu sebeple dil gelişiminde taklit ve alıştırma kavramları ortaya çıkar. “Çocuğun konuşulan dili ses ve sembol olarak duyması gerektiği, çünkü çocuğun çevresindeki yetişkinlerin konuşmalarını taklit ederek ve model alma yoluyla dili öğrenmeye çalıştığını savunur.” (Çiçekler, 2007, s.35).

Dil karmaşık bir yapıdır ve bu karmaşık yapının öğrenilmesindeki en önemli yöntemlerden biri taklit etmedir. Çocuk dili öğrenirken onunla etkileşim halinde bulunan kişinin davranışlarını veya sözlerini taklit eder. Taklit ettikçe hangi durumlarda nasıl davranılması gerektiğini ve ne söylemesi gerektiğini öğrenerek sonrasında bunları uygun durumlarda kullanmaya başlar.

Dilin öğrenilmesinde çocuğun çevresinde kişilerin yaptıklarını ve söylediklerini taklit etmesinin dışında bunlarla ilgili alıştırma yapması da önemlidir. Öncesinde bilinçsizce taklit edilen sözcükler daha sonra alıştırma yaptıkça bilinçli kullanılmaya başlar. Sonraki süreçte bilinçsizce taklit etmeyi bırakarak öğrendiklerini kendince yorumlar ve ortaya çıkarır.

Sonuç olarak, davranışçı kuram, dil edinimi için ödüllendirme ve cezalandırma yoluyla öğrenmenin teşvik edildiğini ve bu davranışların kalıcı hale gelebileceğini savunur. Bu kuram, dil ediniminde çevresel faktörlerin, örneğin teşviklerin ve cezalandırmaların, öğrenmenin kalıcılığına etki ettiğini vurgular.

Bilişsel Kuram

Bilişsel kuram, insanların düşünce süreçleri, dikkat, bellek, dil ve öğrenme gibi konuların incelendiği bir psikolojik teoridir. Bu teori, insan zihninin nasıl işlediğini ve bu işleme nasıl müdahil olduğunu açıklamaya çalışır. Zihin gelişimi dil edinimini etkilemektedir. Bloom'un dil edinimi konusunda yaptığı araştırmaya göre dil ediniminin en önemli kaynakları bilişsel gelişim ve söz dizimi farkındalığıdır.

Bilişsel kuram, dil ediniminde öğrenme sürecinin beyin aktiviteleri ve bilgi işleme açısından analiz edildiği bir kuramdır. Kuram, dil ediniminde öğrenmenin beyinde nasıl gerçekleştiğini ve bu süreçte nasıl bir bilgi işleme söz konusu olduğunu vurgular. Bilişsel kurama göre dil ediniminin sağlanması, bilişsel gelişimin de belli bir olgunluğa gelmesi ile doğru orantılıdır. Bilişsel kuramın öncülerinden biri olan Piaget'ye göre dil ediniminin sağlanabilmesi için bilişsel gelişimin de belli bir aşamaya gelmesi gerekmektedir.

Bebekler doğdukları ilk anda bir biliş ve bunu geliştirecek bir sistemle dünyaya gelirler. Bu bilişsel sistemin gelişebilmesi için bebeğin bir şeyler öğrenmesi ve çevresiyle etkileşim halinde bulunması gerekir. Çevresiyle etkileşim halinde olan çocuk öğrendiklerini zihnine kaydeder ve belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra dil edinimine başlar. Bu sebeple çocuğun çevre ile etkileşimi çok önemlidir. Çevre ile kurulan etkileşim bilişsel gelişimi, o da dil gelişimini etkilemektedir.

Çocuk için dil ediniminin gerçekleşmesi belli bir olgunluğa ulaşma ile mümkündür. Bu olgunlaşma yalnızca bedensel değil aynı zamanda zihinsel bir olgunlaşmayı gerektirir. Bilişsel olgunluğa ulaşmayan bir birey dili öğrenemez. Zaman içerisinde öğrendiklerini zihnine yerleştirir, yanlış öğrendiği kavramların doğrularını öğrenir ve sistem oturmaya başlar. Çocukların yetişkinler gibi konuşamamalarının sebebi de budur. Bilişsel olgunları yetişkinler kadar gelişmediği için yetişkinler ile çocuklar arasındaki dil edinimi ve kullanımı farklıdır. Çocuk her ne kadar çevresi ile etkileşim halinde olsa da bilişsel gelişimi yeterli olgunluğa ulaşmamışsa dil edinimi gerçekleşmez. Bu sebeple çocuklarla oturup her konuyu konuşamayız. Bu sebeple

Piaget'ye göre bilişsel öğrenme kuramında olgunlaşma, çevre ve bilgi gereklidir. Bilişsel kurama göre dil edinimi sürecinde, öğrencinin beyni dilsel bilgileri işler ve bu bilgilerle daha önce öğrendiği bilgiler arasında bağlantılar kurar. Bu bağlantılar, çocuğun dil bilgisi ve sözcük kullanımını geliştirmesine yardımcı olur. "Piaget'nin aslında hem kalıtım hem de çevrenin etkileşimi sonucu dilin kazanıldığını savunan etkileşimci yaklaşımı savunduğu bilinmektedir." (Çelik, 2017, s.198)

Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramı ile Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı bazı yönlerden birbirini desteklese de bazı konularda ayrılmaktadır. Vygotsky'nin üst seviyedeki psikolojik işlevlerin insanda doğuştan bulunmadığı ve çevreden edilgen biçimde algılanmadığı düşüncesine sahip olduğu bilinmektedir (Çelen, 1993, s.48).

Vocate'ye (1990, s.268) göre Vygotsky için dilin rolü, üst düzey zihinsel süreçlerin oluşumunda ortaya çıkar ve her kelimenin dış dünyanın sistematik bir yansıması olduğudur. Bu sebeple çocuk çevresi ile etkileşimde sıkıntı yaşıyorsa ya da dil ediniminde bir gerilik söz konusu ise bu durum çocuğun zihinsel gelişimini de sonraki süreçte etkileyebilmektedir. Böylece dil kullanımının da zihinsel süreçlere etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Zihinsel özellikler dil gelişimini etkilemesi gibi dil gelişimindeki gerilik de zihinsel süreçleri etkileyebilmektedir. Piaget ve Vygotsky'nin bilişsel öğrenme kuramı açısından karşılaştırılması Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Piaget ile Vygotsky'nin Bilişsel Öğrenme Kuramı Açısından Karşılaştırılması

Özellikler	Piaget	Vygotsky
Sosyokültürel Yapı	Vurgu zayıf	Vurgu güçlü.
Evreler	Evreler vardır	Belirleyici bir evre yok
Anahtar Süreçler	Şema, özümseme, düzenleme, işlem, korunum, sınıflama vs.	Yakınsal gelişim alanı
Dilin Rolü	Biliş dili yönetir	Dil, düşünceyi şekillendirmede güçlü bir araçtır
Eğitim Görüşü	Eğitim çocuğun bilişsel becerilerini belirginleştirir	Eğitim merkezli. Çocuğun kültürel araçları öğrenmesini sağlar
Öğretim Uygulamaları	Öğretmen rehber konumundadır	Öğretmen rehber konumundadır

Psikolinguistik / Doğuşancı Kuram

Psikolinguistik kuram, “dile hâkim olmaya başlayan çocuğun hiç işitmediği cümleleri anlama ve oluşturma kabiliyeti üzerine şekillenir.” (Özbay ve Barutçu, 2013, s. 942). Bu kurama göre dünyaya gelen her bebek çevresel özellikleri, kültürü, dili ne olursa olsun dil ediniminde benzer aşamalardan geçer. “İnsanlar doğuştan kendi çevrelerinde konuşulan dili algılamaya, o dildeki kuralları oluşturmaya başka bir deyişle içsel bir dilbilgisi kurmaya ve kullanmaya eğilimli olarak doğarlar.” (Brown, 2007).

Dil gelişimini biyolojik temellere bağlayan bu kurama göre bebekler doğdukları andan itibaren bir dil yetisi ile dünyaya gelirler. Bu kuramın en önemli temsilcileri Chomsky, Lenneberg ve McNeill’dir. Dil ediniminin doğuştan gelen bir sistem ile öğrenildiğini savunsalar da çevre faktörünü tamamen ortadan kaldırmamışlardır.

Doğuşancı kurama göre dil sonradan öğrenilmez, doğuştan edinilir. Çocukların doğuştan dil edinimine sahip olduğunu söyleyen Chomsky (2014, s.59-60), bu görüşünü şöyle açıklar:

“Dil doğuştan gelen bir şey değildir” demek “benim torunum ile bir kaya ve bir tavşan arasında hiçbir fark yoktur.” demektir. Bir başka şekilde ifade edecek olursak, bir kayayı, bir tavşanı ve benim torunumu insanların İngilizce konuştuğu bir topluma koyduğumuzda hepsi İngilizce öğrenecek, demektir. Eğer insanlar buna inanıyorlarsa o zaman dilin doğuştan gelmediğine de inanıyorlardır. Yok, eğer benim torunum ile bir tavşan ve bir kaya arasında farklılık olduğuna inanıyorlarsa o zaman dilin doğuştan geldiğine inanıyorlardır. Dolayısıyla dilin doğuştan geldiği varsayımıyla ilgili olarak tartışılabilir bir şey olduğunu iddia eden insanların aklı karışık. O denli karışık ki onların tezlerine cevap vermenin hiçbir yolu yok. Dilin doğuştan geldiği konusunda hiçbir şüphe yok.”

Chomsky’ye göre bebekler doğdukları andan itibaren dili öğrenme sistemi ile dünyaya gelirler. Bu sistem sayesinde dilin kurallarını öğrenmeye başlar ve kullanır. Belirli fiziksel olgunluğa ulaştıktan sonra yürümeyi öğrenen her çocuk gibi sistem de belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra çocuk konuşmaya başlar. Böylece çocuğun çevresindeki etkileşim kurduğu insanlar kim olursa olsun dili edinir ve kullanmaya başlar.

Chomsky çocukların doğduğu andan itibaren bütün dilleri konuşabilme yetisi ile dünyaya geldiklerini savunmaktadır. Ancak çevresinde olan annesi, babası ya da diğer etkileşim kurduğu insanlardan ancak ana dillerini öğrenmektedirler. Psikolinguistik yaklaşıma göre çocuklar, “...doğduklarında tüm dilleri konuşabileceğini fakat anne ve babaları tarafından ana dilin öğretilmesiyle, çocuğun kendi ana dilini öğrenmeye

evrildiği...” (Altınörs, 2004, s.150) ifade edilmiştir. Bu ifadeye göre bebekler farklı dil ortamlarında yetiştikleri takdirde bütün dilleri öğrenebilme kapasitesine sahiptir.

“Dil edinme programı, çocuğun çevresinde konuşulan dilin kurallarını anlamasını ve daha sonra dil bilgisi kurallarına uygun olarak konuşmasını sağlar.” (Cüceloğlu, 1997, s.212; Baykoç-Dönmez, 1986, s.91). Bunu sağlanabilmesi için de çocuğun doğuştan getirmiş olduğu sisteme ihtiyacı vardır. Bu sistem sayesinde dili edinmeye ve kullanmaya başlar.

Psikolinguistik görüş, dilin öğrenilmesi değil edinilmesi üzerinde durmuştur. Dil edinimi ile dil öğrenimi arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir:

- “Dil edinimi, dil öğreniminden önce gerçekleşen bir aşamadır.
- Dil edinimi farkında olmadan ve kendiliğinden gerçekleşebilirken dil öğrenimi bilinç, anlama, kavrama ve çaba gerektirir.
- Dil edinimi ön hazırlık ve program gerektirmezken dil öğrenimi planlı ve programlı bir çabanın ürünü olarak gerçekleşir.
- Dil edinimi yoluyla edinilen dil temel dil olarak kabul edilirken dil öğrenme yoluyla öğrenilen dil ikinci, üçüncü vs. dil kabul edilir.
- Dil edinimi tasarlanmamış bir süreçte işaret ederken dil öğrenimi, tasarlanmış bir süreçte işaret eder.” (Aktaş ve Yaqoop, 2021, s.48).

İnsanların doğuştan dili öğrenme mekanizmalarının olduğunu hatta maymunlara ve kuşlara dilin öğretilmeye çalışıldığını fakat yaptıklarının sadece taklitten ibaret olduğunu savunmuştur. Anlamlı ve karmaşık cümle yapılarının kurulamadığı fark edilmiştir. Bu sebeple dilin taklit yoluyla değil doğuştan edinilebileceğini savunmuştur. Psikolinguistikçilere göre çocuklar kelimeleri rastgele bir araya getirmez. Çocuk “Baba arabayı getir.” cümlesini kurarken “Araba baba getir.” demezler.

Davranışçılar yalnızca konuşma, dilin edimi (dil performansı) ile ilgilenirken, psikolinguistikçiler ise çocuğu performansa taşıyan bilgi yani edinç (dil becerisi) ile ilgilendiler (Maviş, 2006, s.35–37). Edinç (competence), konuşan ve dinleyen kişinin kendi ana dili hakkında sahip olduğu üstü kapalı bilgi; Edim (performance) ise edincin somut fiillerde gerçek kullanımı diye tanımlanır (Kıran, 1979, s.119).

Psikolinguistik görüş şu açılardan eleştirilir (Maviş, 2006, s.38–39):

“1. Çevrenin önemini ve çocuğun sosyal ve zihnî gelişmesini göz ardı edilmektedir.

2. Görüşler yetişkin verilerine dayanmaktadır.

3. Anlam yapıları dilin şekline dayanılarak çalışılmış ve anlamı ihmal etmiştir.”

Yapılan dil gelişimi çalışmaları sonucunda konuşmanın ilk evrelerinde “...tüm dünya çocuklarının temelde aynı veya benzer nitelikte gramer kurallarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.” (Young ve Morgan, 1980, s.57).

Sosyal Etkileşim Kuramı

İnsan sosyal bir varlıktır. Bebekler dünyaya geldikleri andan itibaren var olan bir sosyal çevre içinde büyürler. Bu sebeple bebeklerin dil ediniminde gözlem ve taklit faktörleri önemlidir. Bu kurama göre bebekler dili sosyal çevresinde sosyal etkileşim sağlayarak öğrenirler. Bebek öncesinde içinde bulunduğu çevreyi gözlemler ve bu gözlemler sonucu edindiği bilgileri taklit yoluyla aktarır. Sosyal öğrenme kuramcılarının çocuğun çevresinde kim varsa onu model aldığını, gözlem ve taklit yoluyla hem biyolojik hem de sosyal olarak dil gelişimini tamamladığını savunduklarını söyler, çocuğun dil edinimini sağlayabilecek güçlü bir beyinle dünyaya geldiğini; ancak dil gelişimini çevreyle etkileşim sonucu sağladığını belirtir. (Demirel ve Ercan, 2016, s. 128). Bu sebeple dilin öğrenilmesinde anne ve baba başta olmak üzere içinde büyüdüğü çevrenin etkisi büyüktür.

Pavlov ve Skinner gibi davranışçı kuramcıların aksine dil gelişiminde koşullanmanın olmadığını iddia eden Vygotsky (1985, s.17-26)’ye göre “Tüm psikolojik süreçler, çocuk ve yetişkinler arasında paylaşılan sosyal süreçlerle başlar.” Çevre ile kurulan iletişim dilin edinilmesindeki en önemli faktördür. Çünkü çevre çocuğun psikolojik dil edinimini etkiler. Çocuğun dil edinim süreci içinde bulunduğu çevre ile başlar. Bebek doğduğu andan itibaren anne ve babası ile iletişim halindedir. Onlardan gördüklerini zihnine kaydeder, taklit yoluyla kaydettiklerini kullanmaya başlar, yaptığı yanlışlar çevresindeki kişiler tarafından düzeltilir ve bu şekilde dil edinilmeye başlar.

Sosyal öğrenme kuramında gözlem ve taklit çok önemli bir yere sahiptir. Bebekler doğdukları ilk andan itibaren çevresini gözlemlemeye ve anlamlandırmaya başlar. Gözlemleri sonucunda öğrendiği bilgileri taklit eder. Dilin gözlem ve taklit yoluyla öğrenildiğinin en önemli kanıtı çocukların kullandığı kelimelerdeki yanlışlıkların, şive ve ağız farklılıklarının çevresindeki insanlarda da görülmesidir. Bazı yöresel bölgelerde çevresinden duyduğu “gidek (gidelim)” kelimesini çocuklar da aynı şekilde kullanmaktadır. Çevresinde yanlış bir şekilde kullanılan bir kelime ya da cümle yapısı, çocukta da benzer şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu da sosyal öğrenme kuramına

göre dilin çevre tarafından gözlem yapılarak ve taklit edilerek öğrenildiğinin en büyük kanıtıdır.

Dil edinimi çocuklar için çok uzun ve karmaşık bir süreçtir. Dil edinimi konusunda çok farklı görüşler ve araştırmalar bulunsa da henüz dilin ne şekilde ve hangi süreçlerde öğrenildiğine dair kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Dil edinimi ile ilgili farklı görüşler olsa da bebekler doğdukları anda dil edinim sistemi ile dünyaya gelirler. Bilişsel ve bedensel bir rahatsızlığı olmayan bir bebek çevresi ile etkileşim halinde bulunarak dili edinmeye başlar. Çevresinden gördüklerini gözlemler ve taklit eder. Pekiştireçler sayesinde var olan yanlışlarını düzeltir ve dili kullanır.

Her kuramın kendine özgü kuralları ve dayanakları vardır. Kesin olarak birinin doğru olduğunu söylemek doğru olmasa da her birinin içerisinde dil edinimini destekleyen bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler sayesinde dil edinilir ve edinilen dil kullanılır.

Dil Edinim Evreleri

Çocuklar doğdukları andan itibaren var olan bir dil edinim mekanizmasıyla dünyaya gelirler. Dili bilerek doğmazlar fakat bu mekanizma sayesinde içinde bulundukları toplumun dilini aşama aşama öğrenirler. Bu sebeple 24 aylık bir çocuğun dil edinim seviyesi ile yetişkin bir bireyin dil edinim seviyesi aynı değildir. Dil edinim aşamaları yaşa bağlı olarak gelişir. 5-6 yaşına geldiklerinde ise kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir seviyeye gelirler. Çocuklar her ne kadar dil edinim mekanizması ile dünyaya gelmiş olsalar da dile maruz kalmadan, dilin konuşulduğu bir ortamda bulunmadan dili öğrenemezler. İçinde bulunduğu çevrede konuşmaları ne kadar dinlerse ve insanlarla ne kadar iletişime girerse dil edinimindeki gelişimi ve o kadar hızlı ve olumlu yönde olur. Çocukların çevrelerindeki kişilerle iletişime girmesi de dil edinimi için çok önemlidir. Hiçbir etkileşim kurmadan dilin konuşulduğu ortamda bulunmak dil edinimi için yeterli değildir.

Dil edinimi anne karnında başlayan ve aşamalı olarak ömür boyu süren bir süreçtir. Her çocuğun dil edinim hızı ve seviyesi aynı değildir. Dil edinimini etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler hem biyolojik hem de sosyal yönden çocuğun dil edinimini etkilemektedir. “Çocuğun dil edinimi iki düzlemde gerçekleşir. Birincisi edim, ikincisi edinç düzeyidir. Edim düzeyinde dil doğuştan getirilen yeti ve aygıtlarla

kendiliğinden gerçekleşir; edinç düzeyinde doğumdan sonra yaygın ve örgün eğitim aracılığıyla gelişir.” (Senemoğlu, 2012, s.153).

Çocuğun doğduğu andan itibaren aynı ortamda bulunduğu kişiler arasındaki iletişim onların da dili öğrenme seviyelerini etkiler. Hatta çocuk daha anne karnında iken belli bir aydan sonra annesinin sesini ve çevredeki diğer sesleri duymaya başlar. Böylece dil edinimi anne karnında iken annesinin sesini duymasıyla başlar. Sonrasında da anne karnında duyduğu bazı seslere doğduktan sonra tepkiler verdiği görülmüştür. Keklik (2015, s.19-20)’e göre, dil edinimi ve gelişimi doğumla birlikte başlar ve hayat boyu devam eder. Çocukların içinde yaşadıkları cemiyette konuşulan dilin ana yapısını kazanmaya başlamaları doğumla birlikte olur ve çocuklar doğumdan itibaren çevrelerindeki sesleri algılar, sesler çıkarırlar.

Çocuklar her ne kadar dil edinim mekanizmasıyla dünyaya gelmiş olsalar da doğdukları andan itibaren bu mekanizmayı aktif bir şekilde ta anlamıyla kullanamazlar. Dil ediniminin gerçekleşebilmesi için konuşma organlarının da belli bir olgunluğa erişmesi gerekmektedir. Bu da aşamalı bir şekilde ilerler. Çocuğun doğduktan sonra emeklemesi ve sonrasında yürümeyi öğrenmesi gibi dil ediniminde de birbirine bağlı aşamalar yer almaktadır. Bu aşamalar her çocuk için farklı zamanlarda gerçekleşse de aşamaların gerçekleşme şekli aynıdır. Bu aşamaları etkileşim ve dil edinimine yönelik çeşitli etkinliklerle tamamlayan bireyler yetişkinler gibi konuşmaya başlar.

Doğumdan itibaren çocuğun, “...ilk kelimelerini söylemeye başladığı zamana kadar süren dönem, konuşma öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır.” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2013, s.6). Konuşma öncesi dönemde çocuklar dili akıcı bir şekilde kullanamadıkları için konuşmaya hazırlık olarak sesler çıkarmaya başlarlar. Sesler tam anlamıyla çıkarılmadan heceler, kelimeler ve sonrasında cümleler oluşmamaktadır. Bu sebeple 0-1 yaş arası dönem konuşma öncesi dönem olarak adlandırılır. Çocuk, “dil gelişim sürecinde kuralları ve dil yapısını kazanımıyla kendi zihinsel süreçlerini de tamamladığı bilinmektedir.” (Uçak, 2016, s.68). Bu zihinsel süreçler ve aşamalar çocuğun yaşı ve etkileşimi arttıkça istenilen seviyeye gelir ve sonucunda yetişkin konuşmasına ulaşılır.

Çocukların dili edinme kuramları çerçevesinde var olan kuramlardan en çok kabul göreni Piaget’ninkidir. Dil gelişimini ses ve söyleyiş, sözcük bilgisi, biçim bilgisi ve cümle bilgisinin gelişmesini temel alarak sınıflandırmıştır. Birinci aşama doğumdan

12. aya kadar uzanır, bu aşamaya “dil öncesi dönem” (prelinguistik aşama) adını verir. İkinci aşama 12-18 ayları arasını içine alan “tek sözcük dönemi”; üçüncü aşama 18-24 ayları arasındaki “iki sözcük dönemi” (telgraf konuşması dönemi); dördüncü aşama 24-60 aylarındaki “dil bilgisi edinim dönemi” (ilk gramer dönemi)’dir.

Dil Öncesi Dönem (0-12 Ay)

Doğumdan sonra çocukların dil edinim özelliklerine ilişkin beceriler daha anne karnında iken başlar. Anne karnında sesleri duyarak başlayan bu süreç doğumdan sonra da aşamalı bir şekilde devam eder. Anne karnında iken her ay bebekte nasıl farklılıklar yaşıyorsa doğumdan sonra da dil edinimi olarak aylara bağlı olarak farklılıklar görülmektedir. Dil öğrenmeye anne karnında başlanıldığına dair çalışmalarla doğumdan sonra duydukları bu sesleri ayırt edebildikleri görülmüştür. Özellikle annelerinin sesleri ile dışarıdan duydukları farklı sesleri ayırt edebilmiş ve bu seslere farklı tepkiler vermişlerdir.

“Dil öncesi dönemin yaklaşık ilk altı ayı seslerin üretildiği sesleme, gıgıldama, genişletme evrelerini içerir. Bu dönemin ikinci altı ayı ise seslerin bir araya getirilerek anlamlı sözcüklerin oluşturulduğu süreçtir.” (Temel ve diğerleri, 2014, s.94).

Ağlama Evresi (0-2 Ay): Bebek doğduğu andan itibaren ağlama refleksi ile hareket eder. Ağlama bebek için canlı olduğunun, nefes aldığının işaretidir. Sonrasında da bir süre ağlama refleksi devam eder. Böylece ses organları gelişir ve sesli iletişim için ön hazırlık oluşturur. Bebekler doğdukları andan itibaren kendilerini ifade edebilecek başka bir davranış bilmedikleri için ağlama davranışı ile isteklerini ifade etmeye çalışırlar. Ağlama davranışı bebekler için bir çeşit iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Bir süre sonra bu ağlama davranışında da değişiklikler gözlemlenir. Dışarıdan bakan biri için bu ağlamaların ses özellikleri aynı gibi görünse de özellikle anne ya da bebeğe bakan kişi için ağlama davranışındaki sessel özellikler farklılaşmaktadır. Böylece anne ya da bebeğe bakan kişi bebek ağladığında acıkmış mı, bir yeri mi ağrıyor yoksa altının değişmesini mi istiyor, anlayabilmektedir.

Doğduktan sonra çıkarılar sesler refleksif olarak ses tellerinden geçen ve ciğerdeki havanın dışarı çıkması sonucu oluşan seslerdir. Konuşmayı sağlayan sistem bu dönemde bebeğin nefes alıp vermesiyle görevlidir. Bu dönemde bebeklerin çıkardığı seslerde herhangi bir farklılık gözlenmez veya herhangi bir amaç içermez. Bebeğin acıkması, ağrısının olması ya da farklı ihtiyaçları için seslerin farklılaştığı

görülmemektedir. Bu sebeple doğumdan sonraki iki haftalık bu dönem “farklılaşmamış ağlama dönemi” olarak da adlandırılmaktadır.

Farklılaşmamış ağlama evresinde bebekler iki haftalık süreç içerisinde ağlama davranışını uyku ihtiyacını gidermeye yönelik sergilemektedir. Çocuk bir aylık olmadan ağlama sırasında gözyaşı görülmez (Yavuzer, 2001, s.67). Sonrasında bu ağlama davranışı yavaş yavaş azalmaya yerini seslerin çıkarılmasının başlamasına bırakmaktadır. Başka bir deyişle bebekler ağlamaktan çok cıvıdamaya başlar. Bu sesler genellikle bebeğin rahat ve hoşnut olduğu zamanlarda çıkardığı sesli harflerden oluşur (Yavuzer, 2002). Bu dönemde bebeğin anne- babası ya da etkileşime girdiği diğer kişilerle arasında oluşan etkinlik faaliyetleri bebeğin sonraki dönemde sergileyeceği dil edinim seviyesini etkilemektedir. Bu ilk sesli ve görsel iletişim girişimleri çocuğun sosyalleşmesini ve dili araç olarak kullanmayı öğrenmesini sağlar (Savaş, 2006). Bu sebeple bebek doğduğu andan itibaren onunla iletişime girmek, ona etkinlikler sunmak, sevgi davranışları sergilemek bebeğin sonraki dil edinimini olumlu yönde etkilemektedir. Bebek ile konuşma yalnızca bebeğin daha sonraki dil öğrenimi için değil, çevre-bebek etkileşimi yönünden de son derece önemli olduğu bildirilmektedir (Karacan, 1998, s. 25).

Bebek sonraki süreçte ses organları olgunlaşmaya bağlı olarak geliştikçe, çevresiyle iletişimi artıkça daha farklı sesler çıkarmaya başlar. Sesliler ve sessizleri çıkarmaya başladıktan sonra bunlar arasındaki bağlantıyı kurar. Böylece zamanla heceler oluşur. Çıkarılan bu heceler evrenseldir. Genellikle dünyanın her yerinde ilk aylarda bebeklerde her dilde aynı sesler ve heceler görülür.

Gıgıldama-Agulama Evresi (2-4 Ay) : Gıgıldama-agulama evresi bebeğin iki ile dördüncü ayları arasında gerçekleşir. Bebeğin ikinci ayı dil gelişimi için önemlidir. Yapılan araştırmalar bebeğin ikinci ayındaki dil seviyesi ile on ikinci ayındaki dil seviyesinin birbiriyle doğru orantılı olduğunu göstermektedir. İkinci ayda dil yönünden önde olan bebeklerin, on ikinci ayda da dil gelişmesin yönünden daha iyi oldukları tespit edilmiştir. Bu bulgular bebeğin dil gelişmesinde ikinci ayın belirleyici olabileceğini göstermektedir (Karacan, 1998, s.116). Doğumdan sonraki ikinci aydan itibaren bebekler agulama olarak adlandırılan “ooooo” ya da “aaaaa” seslerini çıkarmaya başlarlar. Bu sesler evrenseldir ve öğrenilmemiştir. Bebekler her dilde ilk olarak bu sesleri çıkarmaya başlarlar. Bu sebeple bu sesler bebeklerin çevrelerindeki etkileşim sonucunda öğrendikleri ve çıkardıkları sesler değildir. Bu dönemde bebekler

sesler çıkarmaktan, kendilerini keşfetmekten ve özellikle kendi seslerini dinlemekten çok hoşlanırlar. Bu dönemdeki bebekler “ce-ee” oyunu oynamaktan hoşlanırlar (Köksalan, 2011). Bu dönemden sonra isteklerine göre ağlamalarında farklılıklar görülmeye başlar. Bu sebeple bu döneme “farklılaşmış ağlama evresi” de denilmektedir. Bu dönemde bebekler acıktığında, rahatsız olduğunda ya da ağrısı olduğunda farklı ses tonlarında ağlama refleksi gösterirler.

Bebekler iki aylık oldukları döneme gelince sesleri daha kontrollü çıkarmaya başlarlar çünkü ağız kasları daha gelişmiş bir seviyeye ulaşır. Bu sebeple “s, k, g” gibi yumuşak damak ve gırtlak seslerini çıkarabilirler ve “a, o, u” gibi sesleri uzatabilirler.

“Çocuklar, “o,a,u,ı” gibi ünlü harfleri seslendirmelerinin yanı sıra alt damaksal ‘k’ ve ‘g’ benzeri seslerin eklenmesiyle ünsüz sıralamalarını andıran sesler de çıkarmaya başlarlar.” (Yıldırım, 2008, s. 11). Bu sesler bebekler için evrenselidir. Bir araştırmada, iki aylık bebeklerin %90’nın üzerinde a, e, o, u ve i seslerini çıkarabildikleri tespit edilmiştir (Baykan ve diğerleri, 1995, s. 57). Sağır bebekler bile hiçbir zaman taklit edecek insan sesi duymadıkları halde aguladıkları için bu eğilimin doğuştan olduğu kabul edilmektedir (Gander ve Gardiner, 1995, s.174).

Gıgıldama-agulama döneminde bebeklerin çıkardıkları sesler bir durumdan memnun olma ya da olmama gibi anlamları ifade etmektedir. Bebekler çevresinde duydukları seslere çeşitli tepkiler verirken annesinin sesine gülümser. Karacan’ın (1998, s.116) 71 bebek ve annesi ile yaptığı araştırmada ise bu bilgiler desteklenmekte ayrıca bebeklerin %66’sının anne sesini ayırt ettiği, %73’ünün konuşmanın bittiğini fark ettiği ve %84’nün gözleri ile sesi aradığı tespit edilmiştir.

Bebekler, ikinci ayın sonunda,seslerin çocuğun çevresinden ve işittiğini algılamaktan daha bağımsız olarak ortaya çıktığı söylenmektedir (Ergin, 2012, s.21). Bu sebeple bu dönemde çıkarılan seslerin daha çok refleksif bir şekilde çıkarıldığını söylemek mümkündür. Herhangi bir anlam ifade etmez.

Mırıldanma Evresi (4-6 Ay): Bebeğin dört ile altıncı ayında çıkardığı sesler sonucu oluşan evredir. Bebek bu dönemde dilini daha rahat hareket ettirebilmektedir. Bebeğin refleksif olarak çıkardığı sesler bu dönemde bilinçli seslere dönüşmektedir. Çıkardığı sesleri bilinçli bir şekilde uzatır ve tekrar eder. Bu döneme çağıldama ya da ses oyunları dönemi de denilir.

Bebek mırıldanma evresinde sesleri birleştirerek tekrar eder. Buna “vokal jimnastik” denir. Bebek “b, m, p” seslerini çıkarmaya ve bunları tekrar etmeye başlar. Bu sebeple “ma-ma-ma”, “ba-ba-ba” gibi sesleri çıkarmaktan hoşlanır. Başta refleksif olarak çıkarılan bu sesler bu dönemde bilinçli çıkarılmaya başlar. “Bebek 3-4 aylıkken başladığı ileri sürülmekte olup, babıldama diye adlandırıldığı, “bi-bi-bi”, “da-da-da”, “ma-mama” gibi ünlü ve başka ünsüzlerin seslerinin tekrarını içerdiği ve bebeklerin çoğunlukla yalnızken babıldadıkları gözlenmektedir.” (Yazıcı, 2007, s.27). Böylece bebek ünlü ve ünsüz sesleri birleştirerek iki heceli sözcükler oluşturmaya başlar. Bunlara “babıldama” ya da “cıvıldama” adları da verilmektedir.

Bu dönemde bebeklerin çıkardıkları seslerde artış görülmektedir ve kendi kendilerine konuşmaya kendi seslerini keşfetmeye başlarlar. Üçüncü ve dördüncü aylarda bebekler sese doğru yönelmeye, isimleriyle seslenildiğinde o tarafa bakmaya, kendileri ile konuşanlara gülümsemeye ve tepkiler vermeye başlarlar. Beşinci ve altıncı aylarda duydukları sesleri taklit etmeye ve çığlıklar şeklinde sesler çıkarmaya başlarlar. Yapılan bir araştırma bebeklerin %76’sının şarkılı oyunları sevdiğini %15’i söylenenleri taklit etmeye başladığını, %45’inin yeni heceler çıkardığını göstermektedir. Başka bir çalışmada, üç aylık bebeklerin bir şarkı veya ninniye tepki verdiği ve bir ses duyduğunda gözleri ile araştırdığı; dört aylık bebeklerin kendisiyle konuşulduğunda cıvıldadığı ve sesli gülümsediği beş aylık bebeklerin ise ismi söylendiğinde başını çevirdiği tespit edilmiştir (Baykan ve diğerleri, 1995, s.58–59).

Tekrarlanan Mırıldanma Evresi (6-10 Ay): Tekrarlanan mırıldanma evresinde bebeklerin çıkardığı seslerde bir artış ve çeşitlilik görülmektedir. “Bebekler 6 aylık olduktan sonra, bebeğin kullandığı seslerin çeşidinin de artmış olduğu görülmektedir. 7. aydan itibaren ünsüzlerin kullanılması da artmaktadır.” (Kol, 2011, s.12). Bu dönemde bebek çevresinde duyduğu sesleri algılamaya başlar.

İlk olarak “p, b, d” sesleri yoğun olarak görülmektedir. Sonrasında birleştirdiği ünlü ve ünsüz sesler tekrarlı bir biçimde görülür. “ba-ba-ba”, “ma-ma-ma”, “de-de-de” gibi hece tekrarları yapılmaya başlanır. Bu ses birleşimleri, genellikle çocuğun algılaması ve taklit edinilen becerilerin hecelenmesinden oluşmaktadır (Derebalı, 1994, s.15; Erkan,1990, s.6).

Mırıldanmanın tekrarı evresinde bebeklerin çevrelerinden duyduğu sesleri işitmesi ön plana çıkmaktadır. Çevrelerinde duyduğu konuşmalar, sesler ve heceler

dikkatini çekmektedir. Kelimeleri algılamaya başlamakta ve çok kullanılan kelimelerin farkına varabilmektedir (Avcı, 2004, s.158).

Tekrarlanan mırıldanma döneminde kelimelerin tekrar edilmemesi, seslerin çıkarılmaması ve taklit edilmemesi bebeğin işitme açısından sağlık sorunlarının olduğunu göstermektedir. Çünkü bu dönemde bebek el hareketleriyle birlikte verilen basit emirleri yerine getirebilir. Başkalarının çıkardığı farklı tonlardaki sesleri taklit eder ve konuşanlara bakarak taklitler yapar. Müziğe tepki olarak sesler çıkarır. Kişi veya nesneleri belirlemek için tek kelimelik ifadeleri anlamlı olarak kullanır (Aral ve Doğan Keskin, 2016). Bu süreçte bebeklerde mırıldanmaya benzer sesler çıksa bile daha az mırıldanma görülür ya da sürekliliği olmaz. Bu sebeple bebeklerin dil edinim dönemlerinde gelişimlerine uygun olarak gözlemlenmesi önemlidir. Böylece dil ediniminde herhangi bir fiziksel ya da zihinsel sorunun ortaya çıkması sağlanır.

Taklit Evresi (10-12 Ay) : Çocuklarda taklit evresi onuncu ve on ikinci aylar arasını kapsamaktadır. Şimdiye kadar evrensel özellikler gösteren ses örüntüleri bu dönemde bulunduğu topluma ait dil özelliklerini yansıtmaya başlar. Bu dönemde çocukların çıkardıkları sesler herhangi bir anlam ifade etmese de akıcı olma özelliğine sahiptir. Bu durum “jargon” ifadesi ile adlandırılmaktadır. Bebeğin kullandığı ifadeler tamamen uydurmaca olabilir. Yumurta yerine “gogo”, radyo yerine “akana” kullanılması gibi (T. Şimşek ve B. Şimşek, 1998, s.302). Sesin düz cümle ya da soruya benzeyen yapıda olduğu, hızlı gelişen mırıltılar şeklinde meydana geldiği bilinmektedir. “Bu döneme ses sözcükler dönemi de denilmektedir.” (Temiz, 2002, s.25). Ses sözcükler sadece bir ünsüz ve ünlüden veya sadece tek bir ünlüden oluşabilir. Bu dönemde çıkarılan ses dizileri; reddetme, sinirlenme gibi duyguları belirtir ve jestlerle hareketlerle birlikte kullanılır. Bu dönemde çocuklar kendilerine söylenen cümlelere ya da seslenme ifadelerine tepki verirler.

Konuşma öncesi dönem; çocuğun tonlama ve vurgulama yapmaya başladığı bir dönemdir. “Kelimeleri söylemeye başlamadan önce onların anlamlarını öğrendiği bir dönem olarak da görülmektedir.” (Güneş, 2013, s.4). Konuşma öncesi dönemde anadili öğrenimi ve kullanımı ön plana geçer. Bu dönemde “çocukların, anlambilimsel düzeylerinin daha çok kelimeler ve aralarındaki ilişkiyi anlamlandırma becerisini ifade ettiği, anlambilimsel kategorilerin gelişiminin sözcük edinimi ve bilişsel gelişim düzeyi ile ilgili olduğu öne sürülmüştür.” (Kol, 2011, s.7).

Tek Sözcük Dönemi (12-18 Ay)

Tek sözcük evresi çocuğun on iki ve on sekiz ay arasındaki dil gelişimini kapsamaktadır. Bu dönemde çocukların şimdiye kadar edindiği sözcükler açığa çıkar ve bunları tekrarlı bir şekilde söylemeye başlar. Bu sözcükler genellikle daha basit, bir ya da iki heceli sözcüklerdir. Çocuklar bu dönemde kullanmış olduğu basit sözcüklerle kendini ifade etmeye çalışır. Bu sözcükler genellikle günlük hayatta kullandığımız aile bireyleri, yiyecek, nesne, hayvan isimleri olan “su, süt, mama, anne, baba, al, ver, getir, götür...” gibi sözcüklerden oluşmaktadır. Bu dönemde çocukların çevrelerinden duyup anladığı sözcük sayıları ifade edebildikleri sözcük sayısından fazladır. Çocuklar ilk olarak isimleri sonrasında sırasıyla fiilleri, sıfatları, edatları ve zamirleri kullanmaya başlar.

Çocuklar bu dönemde anlamlı ilk sözcüklerini çıkarmaya başlar. Dönem dönem sözcükleri edinme hızları yavaşlasa da bu dönemin sonlarına doğru dil edinim hızları artar. Başlangıçta söz varlığı 5-20 sözcük arasındadır. Çocuk bildiği sözcüklere en fazla 10 sözcük daha ekleyebilir; ancak 16-18 aylık bir çocuğun yeni sözcükleri edinme hızı artar (Lund, 2003, s.42). İlk 50 sözcüğün edinimi yavaş bir süreçtir; çünkü çocuk bu dönemde sözcükleri teker teker üretir ve söz varlığındaki sınırlı sayıdaki sözcükleri farklı işlevler için kullanır. Söz gelimi çocuk su sözcüğünü sadece su istediğinde değil, su ile ilgili banyo yapmak, denize girmek ve denizle ilgili gemi, yelkenli gibi kavramlar için de kullanabilir (Aksu-Koç ve Ketrez, 2016, s.18-21).

Çocuklar tek sözcükleri kullandıkları dönemde istek ve ihtiyaçlarını tek sözcükle anlatmaya çalışsalar bile farklı tonlamalarla soru sorma, istekte bulunma ya da herhangi bir konuda açıklama yapma amacı taşırlar.

Tek sözcük döneminde çocuklar kelimeleri anlamlarından daha dar bir kapasitede ya da anlamlarından daha geniş bir kapasitede kullanabilirler. Buna “anlam daraltma” ve “anlam genişletme” denilmektedir. Örneğin; “anlam daraltma” çocuğun kendinden küçük kardeşine “bebek” derken komşunun yeni doğan bebeğine bebek dememesi, “anlam genişletme” ise çocuğun “kedi” kelimesini koyun ve köpek gibi hayvanların yerine kullanması olarak ifade edilir (Kandemir, 2013).

Çocukların konuşmaya hazır olduğu dönem on iki-on sekiz aylık dönemlerdir. Çocukların konuşmaya hazır olabilmeleri için bilişsel ve bedensel herhangi bir sıkıntılarının olmaması gerekmektedir.

Çocuklar on iki ve on sekiz aylık dil edinim döneminde tekrarlı seslerle kelimeleri çıkarmaya başlar. Bu dönemin başlarında söylemiş oldukları sözcükler fonetik olarak incelendiğinde bu sözcüklerin genellikle onlarla vakit geçiren kişiler tarafından anlaşıldığı görülmektedir. “Çocukların, kendi oluşturdukları kelimelerin telaffuzları zamanla düzelmektedir. 15. ayda ayakkabı anlamında kullanılan “ayya”, 22. ayda “ağakkabı”; 15. ayda ördek kelimesi karşılığı kullanılan “ödo” kelimesi 17. ayda “odi”, 23. ayda “ödek” şeklini almaktadır.” (Özbaydar, 1970, s.82). Bu dönemin sonuna doğru çocukların kullandığı kelimelerin niteliği ve niceliği artmaktadır.

Özbaydar’ın çalışmasına göre (1970, s.85), çocuğun kelime hazinesi şu şekildedir:

“Kız çocuklarında 12. ayda 4 isim; 15. ayda 19 isim, 5 fiil, 4 özel isim; 18. ayda 49 isim, 13 fiil, 4 özel isim; 20. ayda ise 67 isim, 22 fiil, 9 özel isim, 1 zarf, 1 ünlem görülmüştür. Erkek çocuğunda 12. ayda 1 fiil; 15. ayda 8 isim, 2 fiil; 18. ayda 29 isim, 11 fiil, 3 özel isim, 1 sıfat, 5 ünlem; 20. ayda 53 isim, 16 fiil, 5 özel isim, 4 sıfat, 1 zarf, 6 ünlem kullandıkları görülmüştür.”

Tek sözcük dönemi olarak adlandırılan on-on sekiz aylık dil edinim dönemi çocukların kendilerini ifade etmeye başladıkları dönem olma özelliğinden dolayı önemlidir. Bu dönemde çevreleriyle etkileşim kurdukça, çevrelerinden farklı kelime ve cümle yapıları duydukça sahip olacakları kelime dağarcığı da olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Çünkü bu dönemde çocuklar öğretilabilir bir dönemdedirler. Söylenen ya da duydukları her kelimeyi hafızalarına kaydetme ve söyleme eğilimindedirler.

İki Sözcük Dönemi (Telgraf Konuşması) (18-24 Ay)

İki sözcük dönemi çocuğun on sekiz ay ile yirmi dördüncü ay arasındaki dil ediniminin yer aldığı evredir. Çocuklar bu evrenin başında yaklaşık 50 kelime kullanabiliyorken evrenin sonunda 300 kelime civarı kullanabilmektedir. 12. ay kadar yavaş olan yeni sözcük ekleme, 18-24 ayları arasında 50 sözcüğe yükselir. Bu dönemde sözcük patlaması oluşur (Harley, 2001, s.118). 18-24 ayları arasında her ay söz varlığına yaklaşık 50 sözcük ekleyen çocuğun 24. ayda edindiği sözcük sayısı 300’e ulaşır (Lund, 2003, s.42). İlk sözcüklerin birleşimi genellikle isim ve fiil şeklinde oluşmaktadır. Çocuklar kurdukları cümlelerde edat, bağlaç, ünlem, sıfat, zamir, zarf vs. kullanmazlar. Bu sebeple çocukların sadece kendilerini anlatabilecek basit sözcüklerden oluşturduğu bu konuşma biçimine “telegrafik konuşma” denilmektedir. Sözcükleri söz dizimine göre birleştirerek onlarla anlamlı ve dilin gramer yapısına uygun cümleler kurmaya başlar.

Tek sözcüklerin kullanıldığı dönemde çocuklar tekrarlı hecelerden oluşan basit sözcükleri kullanırken bu dönemde sahip oldukları kelime dağarcığındaki sözcükleri söz dizimsel olarak birleştirmeye başlar. İki sözcük döneminin ilk başlarında “telgraf konuşması” şeklinde olan iki sözcüklü birleşimler, bu dönemin ortalarına doğru sözcüklere eklenen biçim birimlerle birbirine bağlanır ve işlev sözcükleri cümlelerde görülmeye başlar (Harley, 2001, s.378-379).

Çocuk dönemin başında eksiz olarak sözcükleri birleştirmeye başlar ve basit cümleler kurar. “Anne al, baba ver, top at” şeklinde cümleler oluşur. Bu dönem dil ediniminin en hızlı geliştiği dönemdir. İki yaş dolayları, dil ediniminin en hızlı geliştiği, beyin gelişmesinin en çok hız kazandığı aşama olarak tespit edilmiştir (Huber, 2008, s.100). Her dönem bir sonraki dönem için hazırlık evresini oluşturur. Bu dönem de çocuğun dil bilgisi edinim evresi için bir hazırlık aşamasıdır.

Çocuğun konuşmasında ilkel dil bilgisi sistemi başlamıştır. İki sözcüğün birleşmesinden oluşan konuşma tarzı gelişme gösterirken çocuk, sözcükleri yan yana getirerek kendi ana dilinin dil bilgisi yapısını öğrenmeye başlar (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013, s.11). Çocuk artık kelimelerin birbiriyle olan ilişkilerini kavramaya ve iki kelimeyi yan yana getirerek farklı anlamlar ifade etmeye başlar (Fişek, Okman, Yıldırım ve Maktav, 1993, s.47). Bu evrede henüz fiil çekimlerini kullanmazlar. Bu sebeple genellikle kurdukları basit cümleler emir kipiyle çekimlenmiş şekilde birbirinin ardından sıralanmış kelimelerle görünür. İfade etmek istediği cümleleri emir formunda anlatır; çünkü genellikle çevresindekiler çocuğa yönelttikleri dilde onun ne yapmasını ya da yapmamasını istediklerini söylemek için emir kipi kullanır (Lund, 2003, s.43; Scovel, 1998, s.14-15).

Çocuklar önceki dönemde kendini hem tek sözcük hem de işaret ve beden diliyle anlatmaya çalışırken bu dönemde istek ve ihtiyaçlarını daha çok sözcüklerle anlatma yoluna gider. Sözcüklerin kullanımı bu dönemde ön plandadır. Çocuklar kendilerini anlatmak için gerekli gördükleri sözcükleri hafızalarına kaydederken önemsiz gördüğü sözcükleri siler. Böylece kendilerini en kestirme yoldan anlatmaya başlarlar. Bu dönemin sonunda kullanılan iki sözcüklü cümle yapıları yerini üç sözcüklü cümle yapılarına bırakır. Bu dönemde çocuklar anlamını henüz tam olarak öğrenemese de “ve, ama” bağlaçlarını kullanmaya başlar. Bu dönemde “aşırı kurallaştırma” ya da “eksik kurallaştırma” görülmektedir. Aşırı kurallaştırma bir kelime için öğrenmiş olduğu eki ya da kuralı başka kelimelere de uygulamasıdır. Örneğin; simit satan kişiye simitçi

denildiğini öğrendikten sonra berbere berberci, bakkala bakkalcı demesi şeklinde ifade edilebilir. Eksik kurallaştırma ise bir kelime için öğrendiği kuralı diğer kelimelerde uygulayamamasıdır. Örneğin; simit satan kişiye simitçi dendiğini öğrenen çocuğun bu kuralı gözlükçü şekline çevirememesidir. Dönemin başlarında çocukların kullanmış oldukları sözcüklerin anlaşılabilirliği düşük seviyedeyken dönemin sonunda dil kullanımlarının anlaşılabilirliği daha üst seviyelere çıkmaktadır.

Piaget'nin yapmış olduğu çalışmalarında; çocukların çoğunlukla, üç tip cümle kullandıkları görülmüştür: bunlar, haber, soru ve cevap cümleleridir (Altıok, 1971, s.128). Çocuk konuşmaya başladığı andan itibaren kendileri ile ilgili haber niteliği taşıyan cümleler kurarlar. Sonrasında cevap niteliği taşımayan sorular sormaya başlarlar. Çocuklar soru cümlelerini kullanmaya, daha çok 2,5-3,5 yaşlarında başlamakta, cevabı beklenmeyen amaçsız sorular sormaktadırlar (Altıok, 1971, s.128-129). Çocuklar bu dönemde soru cümlelerinde daha çok “Ne?” ve “Nerede?” soru kalıplarını kullanırlar. Henüz cümlelerinde “Nasıl?” ya da “Ne zaman?” gibi soru kalıpları görülmez.

Bu yaş sonrasında çocukların ifadelerinde zamirleri, bağlaçları, edatları, çoğul ve çekim eklerini de görmeye başlarız. 21.-30. aylar arasında çocuk tarafından, en yaygın olarak “içinde” ve “üstünde” edatlarının kullanıldığı, yine bu aylar arasında, türlü sıfatların, bağlaçların da edinildiğine rastlanılmıştır (Tokgöz, 2006, s.29).

Dil Bilgisi Gelişim Dönemi (24-60 Ay)

Dil bilgisi gelişim evresi çocuğun yirmi dört ile altmış ay arasındaki dil edinimini kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar daha anlamlı ve yetişkin konuşmasına yakın cümleler kurmaktadır. Kurdukları cümlelerde daha basit dil bilgisi kurallarını uygulayarak ve sonrasında bu kullanımlarını geliştirirler.

Çocuklar dil bilgisi gelişim döneminin başlarında yine iki sözcüklü cümleler kurabilir. Sonrasında bu iki sözcüklü cümlelere çeşitli eklemeler yaparak cümlelerini genişletirler. Çok sözcüklü birleşimler yapmaya başlayan çocuk, dilin temel yapılarını da öğrenerek işaret sıfatları, işaret zamirleri, zarflar, olumsuz yapılar, soru yapısı ve çekim biçim birimlerini basit düzeyde kullanmayı öğrenir (Baykoç-Dönmez ve Arı, 1992, s.120).

Yapılan araştırmalar sonucunda dil ediniminde kritik dönem olarak çocuğun ilk üç yılı ön plana çıkmaktadır. Çocuk üç yaşına gelene kadar dil edinimi ile ilgili çoğu

bilgiyi edinir. Bu süreç içerisinde çocuk dil edinimi ile ilgili yeni sözcükleri öğrenir, kullanır, öğreğiği yanlış kullanımları düzeltir. Çocuğun ilk üç yılındaki dili kullanımı, çevresiyle kurmuş olduğu etkileşim ve içinde bulunduğu toplum şartlarına göre değışkenlik göstermektedir. Dile ve etkileşime maruz kalınan bir ortamda büyüyen çocukla dilin az kullanıldığını ve etkileşimin az olduğu bir ortamda büyüyen çocuğun dil edinim seviyesi farklılıklar gösterir. Bu sebeple ilk üç yılda çocuğa gösterilen dilin niteliği ve niceliği önemlidir. Çocuğa yöneltilen dilde sadece emir cümleleri değil, sıfatlar, zamirler gibi tanımlayıcı sözcüklerin de kullanılması gerekir (Keklik, 2015, s.39-41). Çocuk diline yakın kullanımlardan ziyade yetişkin konuşması ile cümleler kurulmalı ve etkileşim sağlanmalıdır. 36 aylık bir çocuk, artık yetişkin diline çok benzeyen bir dille konuşur, kendine söylenen her şeyi anlar, hikâyeler anlatabilir, okulda yaptıkları hakkında konuşur, görselleri yorumlayabilir ya da seyrettiği bir filmi kendi ifadeleri ile anlatabilir. Söyledikleri her şey anlaşılmasına rağmen yetişkin dilinden farklı ses özellikleri görülebilir (Aksu-Koç ve Ketrez, 2016, s.23). Bu evrede çocuklar çok soru sormaya başlarlar ve cevabını alana kadar bu soruları sormaya devam ederler.

Evrensel olan dil edinimi belli bir yaşı kadar her dilde ve her çocukta benzer şekilde görölmektedir. Sonrasında çocuk ait olduğu toplumun diline ait dil bilgisi kurallarını, bağlamlarını ve yapılarını aşamalı bir şekilde öğrenip kullanmaya başlar. Bu sebeple dil edinimi için çocuğa katkı sağlayacak girdilerin olması gerekmektedir. Etkileşim sağlanmazsa çocuk yalnızca çevresinden duyduklarını taklit eder.

3 yaşındaki çocuk, kullandığı sözcük türleri bakımından “...en çok hayvanları, yakın çevresini, film, çizgi film ve belgesellerde seyrettiklerini, evin içinde ve yakın çevresinde bulunan bireyleri ve nesneleri, vücudun bölümlerinin isimlerini bilebilirler.” (Yapıcı, 2004, s.149). Yapılan araştırmalar sonucunda üç yaşını tamamlamış çocukların kelime hazinesinde yaklaşık 900 kelime olduğu ortaya konmuştur.

4 yaşındaki bir çocuk, artık cümle kurarken kelimeleri sıralamaz ve anlamlı bir düzen kurmaya çabalar (Cengiz, 2015, s.16-17). Böylece kurmuş oldukları cümlelerin anlamına göre bu bağla ve edatlardan faydalanırlar. 4 yaşına geldiğinde bir çocuğun konuşmasında, isim, edat ve diğer kelime çeşitlerini kullandıkları, çevresindeki hayvanların isimlerini söyleyebildikleri, cümle öğelerine yer verdikleri, özellikle de konuşma şekillerinin daha anlaşılır hale geldiği bilinmektedir (Çiçekler, 2007, s.21). Bu dönemde kurmuş oldukları cümle yapıları yetişkin cümle yapılarına benzemeye başlar.

5 yaşına gelen bir çocuk, objeleri işlevlerine göre tanır, uzamsal kavramları (yanında, arkasında vb.) kullanır (Bağcı-Ayrancı, 2018, s.23). Bu yaş grubunda öğrenme amaçlı sorularla yapılır (Akçum, 2005, s.18).

Dil bilgisi gelişim evresinde çocukların çevrelerini daha iyi anlamlandırabilmeleri için sorulara başvurduğu görülmektedir. 5 yaşına gelmiş bir çocuk daha anlamlı ve öğrenmeye istekli bir biçimde sorular sorar ve cevap bekler.

Çocuk dil edinimine henüz anne karnında iken başlar ve doğduktan sonra da devam eder. Dil edinimi çocuk için belli dönemlerde daha hızlı gelişir. İlk üç yaş dil edinimi için kritik ve önemli bir evredir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesinde kullanılan analiz yöntemlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada tek denekli araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tek denekli araştırma yöntemi, bir ya da birkaç denekten standart koşullar altında yinelenen ölçümler alınarak bir uygulamanın etkililiğinin her bir denekte kendi içinde değerlendirildiği araştırma yöntemidir (Tekin, 2000, s.2). Tek denekli araştırma yönteminde araştırma genellikle tek denekle yürütülür. Bu çalışmada da denek olan bir bebek ve uygulayıcısı da annesidir. Doğduğu andan itibaren 24 aylık süreç içerisinde bebeğin dil gelişimi anne tarafından gözlemlenmiş, bebeğe çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Gözlem sonuçları günlük tutularak not altına alınmıştır. Bebek için etkili olan etkinlikler de çalışmaya eklenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada toplanan veriler Bebek T.nin iki yıl boyunca gösterdiği dil gelişimi gözlemlenerek ve günlüğe not alınarak toplanmıştır. Bebek T., gözlemi ev ortamında yapılan bir erkek çocuğudur. Ailenin tek çocuğudur. Bebek T. 17 aylık olana kadar evde annesi, babası ve anneannesiyle birlikte büyümüştür. 17 aydan sonra annesi işe başladığı için haftanın üç günü üç saat bakıcısı ile kalmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada kullanılacak olan veriler Bebek T.nin doğum tarihi olan 04.01.2021 tarihinden itibaren gözlem yöntemi kullanılarak günlüğe kaydedilmeye başlanmıştır. Dil gelişimine dair göstermiş olduğu bütün tepkiler, davranışlar, sesler, kelimeler ve cümleler kaydedilmiştir. Veri toplama süreci Bebek T. 24. Ayını doldurduğu 04.01.2023 tarihinde tamamlanmış olup veri analizi sürecine geçilmiştir.

Veri Analizi

Nitel araştırmalarda içerik analizinde amaç, elde edilen verileri kavramsallaştırma ve ilişkilendirme çerçevesinde açıklayarak araştırmada ulaşılan verileri okuyucunun anlamasını kolaylaştırmaktır (Karataş, 2015, s.74). Böylece 24 ay boyunca gnlge yazılmış olan dil gelişim süreci ay ay yazılmış ve dil edinim evreleri ile karşılaştırılmıştır. Aylık olarak çocukların göstermiş olduğu dil gelişimine uygun olarak Bebek T.nin dil gelişimine de katkısı olan etkinlikler örneklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Konuşma öncesi evre, bebeklerin henüz konuşmaya başlamadan önce çevresindeki işitsel ve görsel uyaranları kullanarak dil becerilerini geliştirdiği dönemdir. Bu dönem aslında taklit evresini kapsayan dönemdir. Bebekler çevresindeki sesleri ve dile dair örüntüleri taklit etmeye başlarlar. İlk kelime ve ses taklitleri bu dönemde karşımıza çıkmaktadır.

Çocuklar genellikle ilk yılın sonundan 18. aya kadar kelime edinme evresine girer. Bu dönem çocukların ilk kelimelerini söylemeye başladığı dönemdir. Genellikle anne, baba, bakıcı veya çevresindeki diğer çocuklar tarafından kullanılan günlük kelime ve ifadeleri öğrenirler. Çocukların hayatının ilk üç yılı kelime dağarcığının hızla genişlediği dönemdir.

Çocuklar 2 ila 3 yaşından önce kelimeleri ve basit cümleleri kullanmaya başlasa da dilin kurallarını öğrenebilmiş değillerdir. Dilin söz dizimi ve dil kuralları evresinde çocuklar dilin sözdizimini ve kurallarını öğrenmeye başlarlar. Cümlelerin oluşturma şekillerini, kişilerin cümle içindeki kullanımını, olumlu ve olumsuz ifadeler gibi dilin karmaşık yönlerinin öğrenildiği dönemdir. Çocuklar bu dönemde dil becerilerini mantıklı bir şekilde kullanmaya başlarlar.

Bu çalışmada gözlemlenen bebeğin doğduğu andan itibaren iki yaşına kadarki dil gelişimi gözlem sonuçları günlüğe yazılmıştır. Elde edilen bu bulgular tema, kategori ve kodlar şeklinde tablolar halinde listelenmiştir. Günlüklere ait görseller de bulgular içinde sunulmuştur.

0-24 Ay Arası Gözlem Sonuçları ve Etkinlik Örnekleri

Bebeklerin ilk iki yılı, her ayda benzersiz bir dizi davranış ve dil gelişimi özelliği sunar. Bu süreci daha iyi anlamak için her ayı kendi içinde incelemek, bebeklerin büyüleyici dünyasını keşfetmek anlamına gelir. Bu bölümde gözlem yapılan Bebek T.nin 24 aya kadar geçen süredeki dil gelişimi sonuçları tablo halinde paylaşılacaktır.

1. Ay Gözlem Sonucu

1. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 1. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
1. Ay (4 Ocak-4 Şubat 2021)	İlk Sesli Tepkiler	İstek ve ihtiyaçlarını ağlayarak ifade etme (4 Ocak 2021) Ağlarken “a” ve “ı” sesine yoğunlaşması (17 Ocak 2021) Rahatsızlık durumlarında “ııı-ıı” sesini, uyanık olduğunda “ahhh” sesni çıkarması (1 Şubat 2021)
	Konuşma Organlarının Kontrolü	İşitme testi ile sağlık durumunun kontrol edilmesi (5 Ocak 2021)

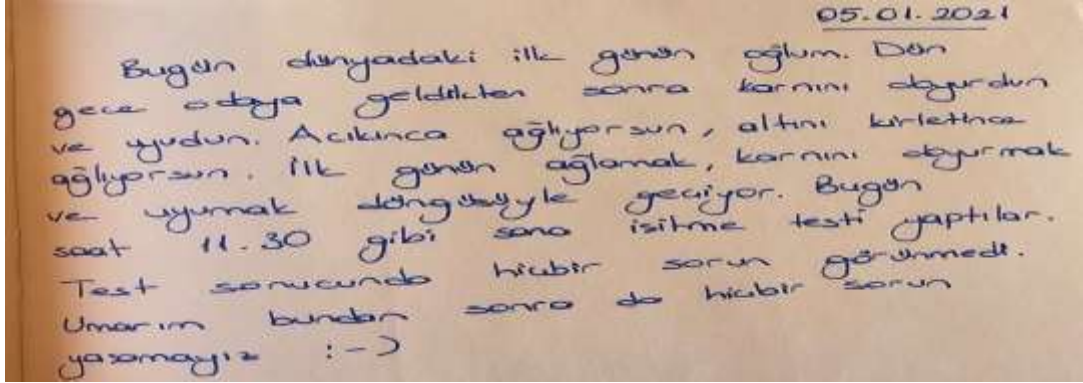
Yeni doğan bebekler dünyayı baş döndüren bir hızla keşfetmeye başlarlar. İlk ay, bebekler için duyuşsal algılama ve temel bağ oluşturma aylarıdır. Bebekler, anne ve baba seslerine tepki verir, göz teması kurarlar ve sık sık gülümserler. Dil gelişimi bu dönemde temel seslerin algılanmasıyla başlar. Bebekler, çevrelerindeki seslere duyarlı hale gelirler ve temel seslere tepki vermeye başlarlar.

Veriler Bebek T.nin 4 Ocak - 4 Şubat 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T. 4 Ocak 2021 tarihinde saat 21.45'te dünyaya gelmiştir. Doğduğu an ilk sessel tepkisi ağlama refleksi olmuştur. O akşam karnı acıktığında ağlamış, diğer zamanlarını da uyuyarak geçirmiştir. Ertesi gün hastanede işitme testi yapılmış ve işitme organlarında herhangi bir sorun olmadığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin dünyaya geldikten sonra her bebek gibi iletişim becerilerinin sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle ihtiyaçlarını ağlayarak ifade etmeye başladığı görülmüştür. İlk aylarında gününün çoğunu uyuyarak geçirdiği gözlemlenen Bebek T.nin sadece ihtiyaçları için ağlayarak uyandığı gözlemlenmiştir. Çıkardığı sesler rastgele çıkarılan seslerden ibarettir. 17 Ocak 2021'de ağlarken a ve ı seslerini daha yoğunlukta çıkardığı gözlemlenmiştir. Sancısı olduğu zaman refleksif olarak ‘ııı-ıı’ sesini çıkardığı tespit

edilmiştir. 1 Şubat 2021’de uyanık olduğu kısıtlı zaman dilimlerinde ‘ahhh’ sesini çıkarmaya çalıştığı gözlemlenmiştir.”

1. aya ait günlük örneği Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. 1. Ay Günlük Örneği

2. Ay Gözlem Sonucu

2. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. 2. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
2. Ay (4 Şubat-4 Mart 2021)	İletişim ve Dinleme Tepkileri	Göz teması kurması, seslere ilgi göstermesi, konuşmaları dinlemesi, hareketlerle tepkiler vermesi, gülümsemesi, isteklerini ağlayarak ifade etmesi (23 Şubat 2021)
	Sesli Tepkiler	Biri konuşurken ağzına doğru bakması Annesinin söylediklerine “aaa-a” demesi (23 Şubat 2021) “Auuv” seslerini çıkarması Konuşulduğunda güme tepkisi vermesi (24 Şubat 2021) Ağlarken “ann-nne-a” sesine benzer tepkiler vermesi (1 Mart 2021) “Ahh, aaau” seslerini çıkarması (3 Mart 2021) Çığlık tepkileri (4 Mart 2021)
	Farklılaşmış Ağlama	Acıktığında hızlı ve tiz, rahatsızlık durumunda kalın ve düzenli, uykusu geldiğinde daha az sesli bir ağlama tonlaması kullanması

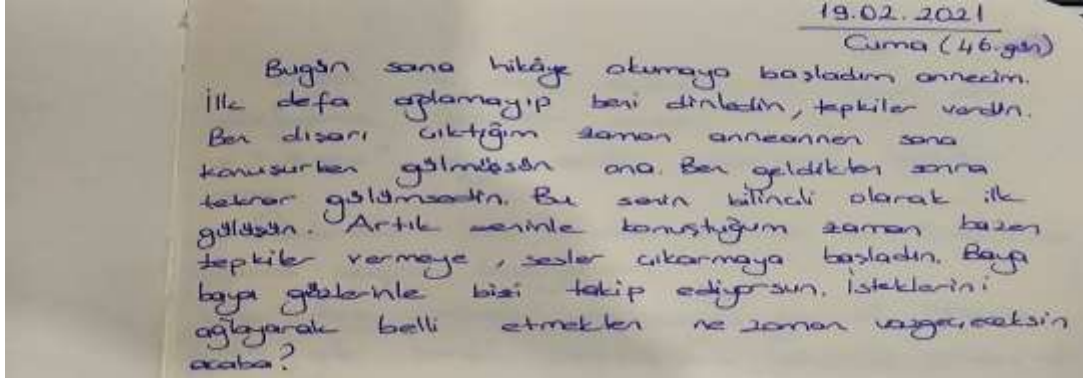
İkinci ve üçüncü ay, bebeklerin daha fazla sosyal hale geldiği aylardır. Bebekler, göz teması kurma yeteneklerini geliştirirler, yüz ifadelerini taklit etmeye başlarlar ve aile üyelerinin seslerini tanımaya başlarlar. Bebekler, ilgi çekici oyuncaklarla etkileşime girerler. Dil gelişimi hızlanır ve bebekler temel sesleri ve heceleri taklit etmeye başlarlar.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Şubat – 4 Mart 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin ikinci ayında uyanık olduğu zamanlarda sıkça göz teması kurduğu ve çevresindeki seslere ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir. Ancak sesler çıkarmak konusunda pek istekli görünmediği tespit edilmiştir. Bebek T. 19 Şubat 2021 tarihinde ilk defa ağlamadan bir süre annesinin konuşmalarını dinlemiş ve hareketlerle tepkiler vermiştir. Aynı tarihte anneannesi onunla konuşurken ilk defa gülerek tepki vermiştir. Sonrasında annesinin konuşmasına da gülerek tepki vermiştir. Konuşurken gözleriyle konuşan kişileri takip etmeye başladığı gözlenmiştir. Hala isteklerini ağlayarak ifade etmeye devam etmektedir. Bebek T. 23 Şubat 2021’de ilk kez annesinin söylediklerini dinleyerek “aaa-a” sesiyle tepkiler vermiştir. Ayrıca “auuv” diye sesler çıkardığı tespit edilmiştir. Gözleriyle annesinin hareketlerini takip ettiği, o konuştuğu zaman ağzına doğru baktığı gözlemlenmiştir. Aynı tarihte anne, bebeğin ağlamalarının farklı tonlarda gerçekleştiğini fark etmiştir. Bebek T. acıktığı zaman ağlamaları daha hızlı, düzensiz ve tiz bir sesle gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Altını ıslattığı zamanlarda ya da rahatsızlık durumunda ise daha kalın ve düzenli bir ağlama şekli geliştirdiği, uykusuzluk durumunda ise yorgunluk belirtileri ile birlikte daha az gürültülü bir ağlama şekline sahip olduğu tespit edilmiştir. 24 Şubat 2021’de kendisiyle konuşulduğu zaman kahkahalarla gülmeye başladığı gözlemlenmiştir. 28 Şubat 2021’de ağlamaların sıklaştığı, konuşmalara sesli tepkiler verildiği tespit edilmiştir. 01 Mart 2021’de Bebek T.nin ilk kez ağlarken ‘ann-neaaa’ sesine benzer sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. 3 Mart 2021’de Bebek T.nin artık ‘auuu’ seslerini daha sıklıkla çıkardığı, gözleriyle konuşanları takip ettiği, ‘ahh’ sesini daha sık çıkardığı tespit edilmiştir. Aynada ya da kamerada kendini gördüğü zaman dikkatle baktığı ve konuşacakmış gibi sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. 4 Mart 2021’de konuşmalara çığlıklarla tepkiler vermeye başladığı, konuşmaları takip edip aynılarını yapmaya çalıştığı, çığlıklar atarken ya da sesler çıkarırken bu durumun hoşuna gittiği tespit edilmiştir. Sesleri çıkarmaktan hoşnut oldukça daha fazla tepkiler vermeye başlamış, daha fazla sesler çıkardığı

gözlemlenmiştir. Ses çıkaran oyuncaklar ya da duyduğu şarkılar dikkatini çekmekte ve sanki onlara eşlik eder gibi ağzını oynatmakta ve çeşitli hareketlerle tepkiler vermektedir.”

2. aya ait günlük örneği Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. 2. Ay Günlük Örneği

3. Ay Gözlem Sonucu

3. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. 3. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
3. Ay (4 Mart-4 Nisan 2021)	İletişim Tepkileri	Ağlaması, göz teması kurması, gülümsemesi, konuşacakmış gibi ağzını oynatması (3 Mart 2021)
	Sesli Tepkiler	“a” ve “u” sesini çıkarması
		“Auuu, aguu” seslerini çıkarması (3 Mart 2021)
		“Gı” sesini çıkarması (9 Mart 2021)
		“Nnnee” sesini çıkarması (9 Mart 2021)

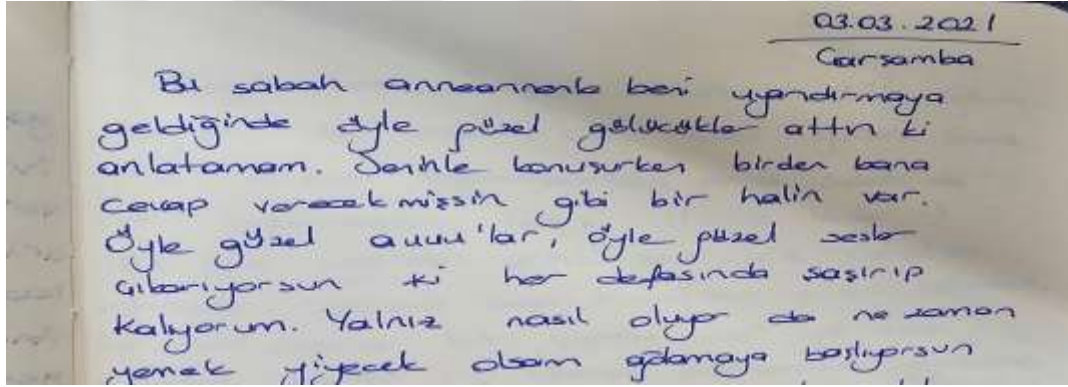
Bu dönem, bebeklerin çevresiyle daha çok göz teması kurmaya başladıkları ve ailesinin uyaranlarına karşı gülümseme tepkisini geliştirdikleri dönemdir. Dil gelişimi açısından da ilk net sesleri çıkarmaya başladıkları dönem olarak gözlemlenmiştir.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Mart – 4 Nisan 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bu dönemde Bebek T.nin iletişimini ağlayarak, göz teması kurarak ve sosyal gülümsemeler ile sağladığı görülmüştür. Bebek T.nin gülmelerinde ve ağlamalarında

artış olduğu gözlemlenmiştir. Ağlamaları ve çıkardığı sesler ‘a’ ve ‘u’ sesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bebek T.nin 3 Mart 2021’de özellikle onunla konuşan birini görünce ‘auuu, aguuu’ şeklinde tepkiler verdiği, hareketleri ve ağzını oynatma şekliyle konuşacakmış gibi tepkilerde bulunduğu gözlemlenmiştir. 9 Mart 2021’de Bebek T.nin ‘gı’ sesini çıkardığı tespit edilmiştir. Aynı tarihte yine ‘annn-nee’ sesine benzer sesler çıkardığı, özellikle ‘nnnee’ sesini çok net bir şekilde çıkarabildiği gözlemlenmiştir. Bu dönemde elektrik süpürgesi ve piş piş sesiyle uyuduğu, bu seslerin Bebek T.yi sakinleştirdiği tespit edilmiştir. Özellikle uykusu geldiği zaman annesi tarafından elektrik süpürgesi ve piş piş sesleri açıldığında uyumaya başladığı gözlemlenmiştir. 22 Mart 2021 tarihinde Bebek T.nin hoşnut olmadığı, rahatsız olduğu tüm durumlarda ağlama tepkisini gösterdiği tespit edilmiştir. “

3. aya ait günlük örneği Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3. 3. Ay Günlük Örneği

4. Ay Gözlem Sonucu

4. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. 4. Ay Tema, Kategori ve Kodları

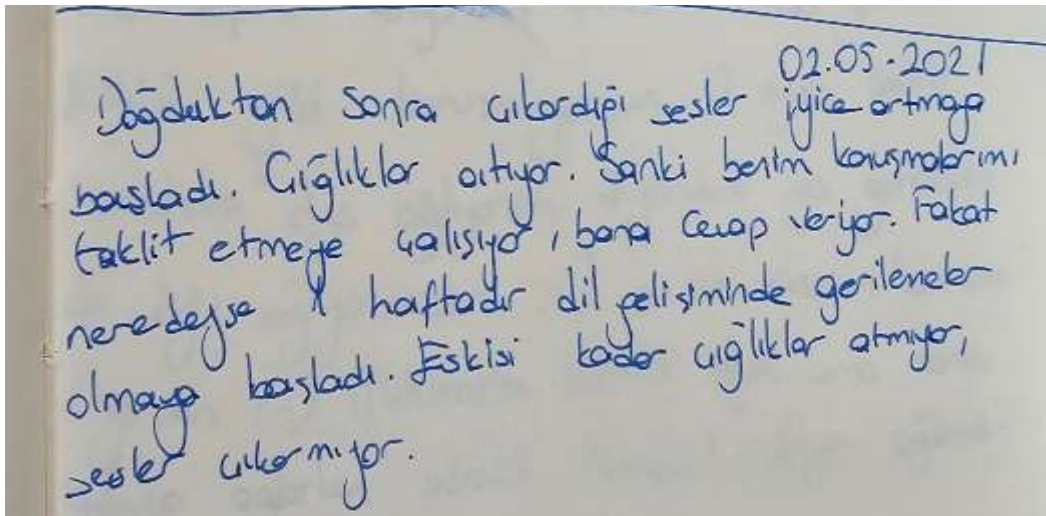
Tema	Kategori	Kod
4. Ay (4 Nisan-4 Mayıs 2021)	Dinleme Davranışları	Gözleriyle takip etme, yüz ifadelerini anlama çalışma, dikkatle izleme, takli etmeye çalışma (7 Nisan 2021)
	Sesleri Çıkarma	Karnı acıktığında “mmm” şeklinde ses çıkarması (12 Nisan 2021) “Baba” sesini çıkarırken zorlanma (19 Nisan 2021)

Bu aylarda bebekler, çevrelerindeki seslere ve görsellere daha fazla tepki vermeye başlarlar. Bebekler, renkli ve ses çıkaran oyuncaklara ilgi gösterirler, güldürmeye çalışırlar ve daha fazla etkileşimde bulunurlar. Dil gelişimi bu dönemde temel seslerin taklidiyle devam eder.

Veriler Bebek T.nin 4 Nisan – 4 Mayıs 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin göz teması kurma yeteneğini geliştirmeye başladığı, gözleriyle annesinin yüzünü takip ettiği, yüz ifadelerini çözmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. 7 Nisan 2021’de annesi onunla konuşurken yaptığı yüz ifadelerini dikkatle izlediği ve bu ifadeleri kendisinin de taklit etmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. Annesi, onunla sürekli konuşmakta ve ona dokunmaktadır. Bunun da Bebek T.nin duygusal bağ kurmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde diğer bebeklerde b, m, p gibi dudak ünsüzleri çokça kullanılırken Bebek T.nin b sesini kullanamadığı gözlemlenmiştir. 12 Nisan 2021’de ‘mmmm’ sesini çıkararak özellikle baskılayarak söylediği tespit edilmiştir. 19 Nisan 2021’de annesi ‘ba-ba-ba’ sesini Bebek T.ye söylerken dikkatle dinlediği ve ‘b’ sesi yerine ‘p’ sesine benzer öpücük sesine benzer bir ses çıkardığı gözlemlenmiştir. Farklı etkinliklerde de Bebek T.nin ‘b’ sesini çıkarmakta zorluk çektiği, bu sebeple de ‘b’ sesinin bulunduğu kelimeleri söylemek istemediği tespit edilmiştir. 2 Mayıs 2021’de çılgık atma tepkilerinin görüldüğü fakat bu tepkilerin önceki aylara oranla azaldığı ve dil gelişiminde bir gerileme görüldüğü tespit edilmiştir.”

4. aya ait günlük örneği Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. 4. Ay Günlük Örneği

5. Ay Gözlem Sonucu

5. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. 5. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
5. Ay (4 Mayıs-4 Haziran 2021)	“G” sesinin Çıkarılması	Gı, gu (5 Mayıs 2021)
	“N” Sesinin Çıkarılması	Ağlarken “nnneee” sesini çıkarması (7 Mayıs 2021)
	“M” Sesinin Çıkarılması	Karnı acıktığında “mmmm” şeklinde ses çıkarması (31 Mayıs 2021)
	“E” Sesinin Çıkarılması	Uykusu geldiğinde “eee eee ee e” şeklinde ses çıkarması (3 Mayıs 2021)

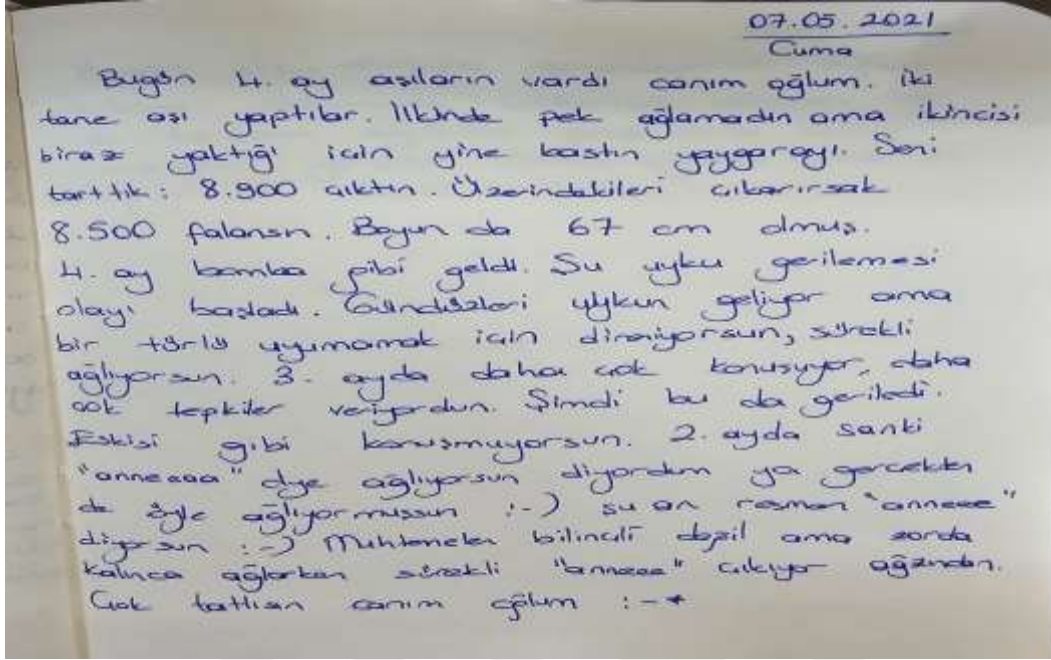
Bu aylarda bebekler bazı sözcükleri anlamaya başlar ve çevresindeki sesleri taklit etmeyi öğrenirler. Yüz ifadelerini anlamlandırmaya çalışırlar. Bu dönem bebeklerin ailesindeki bireylerin seslerini ayırt etmeye başladıkları dönemdir.

Veriler Bebek T.nin 4 Mayıs – 4 Haziran 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“ 5 Mayıs 2021’de Bebek T.nin özellikle ‘gı, gu’ seslerini net olarak çıkarmaya başladığı gözlemlenmiştir. Ayrıca ağlamalarının ‘nnneee’ sesiyle bittiği tespit edilmiştir. Bebek T.nin ailesi tarafından bu ağlama şekli ‘annn-nnne’ sözcüğü ile bağdaştırılsa da bilinçli bir eylem olmadığı kanaatine varılmıştır. Özellikle ‘nnn’ sesini vurgulu olarak söylediği tespit edilmiştir. Bebek T.nin 6 Mayıs 2021’de iletişim kurarken çığlıklarını da kullanmaya başladığı gözlemlenmiştir. Ancak 5. ayın ortalarında dil gelişimindeki ilerleme durmuş gibi görünmektedir. Bebek T.nin çıkardığı sesler ve çığlıklar karşılaştırıldığında 3. ayda daha çok sesli tepkiler verdiği, 5. ayda bu sesli tepkilerin gözle görülür oranda azaldığı tespit edilmiştir. 7 Mayıs 2021’de ağlamalarında ‘annn-nnnee’ sesini çıkarmaya devam ettiği, bu sesi özellikle annesini görmediği zaman çıkarmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. 31 Mayıs 2021’de vurgulu olarak ‘mmmm’ sesini çıkardığı, özellikle karnı acıktığı zaman bu sesi uzatarak ‘mmmm’ şeklinde çıkardığı tespit edilmiştir. Yine aynı tarihte uykusu geldiği zaman kendi kendine ‘eee-eee-ee-e’ seslerini çıkarmaya başladığı gözlemlenmiştir. Burada

‘eee-eee-ee-e’ sesini uykuyla bağdaştırdığı ve uykusunun geldiğini anlatmak ve yorgunluk belirtisini göstermek için çıkarmaya çalıştığı kanısına varılmıştır.”

5. aya ait günlük örneği Şekil 5’te gösterilmiştir.

Şekil 5. 5. Ay Günlük Örneği

6. Ay Gözlem Sonucu

6. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. 6. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
6. Ay (4 Haziran-4 Temmuz 2021)	Sesli ve Hareketli	Çığlık atma; ellerini, kollarını ve bacaklarını hareket ettirme; konuşma çabasında bulunma (7 Haziran 2021)
	Tepkiler	Sevdiği bir şeye “Hımm” diyerek (16 Haziran 2021), sevmediği bir şeye “ııı-ıııh” şeklinde tepki vermesi (29 Haziran 221)
	Söylenenlere Tepki Verme	Annesinin “Aç ağzını annecim.” Komutuna ağzını açarak tepki vermesi (7 Haziran 2021)

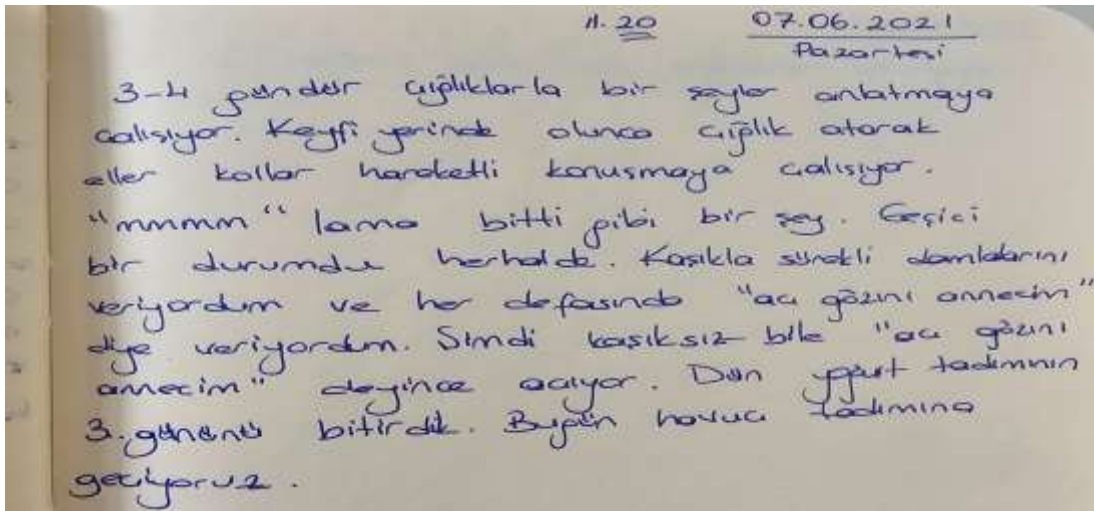
Altıncı ve yedinci ayda bebekler, oturmayı öğrenirler ve çevrelerinde daha fazla hareket etmeye başlarlar. İlk kelime denemeleri başlar. Bebekler, "anne, baba, dede,

mama" gibi basit kelimeleri kullanmaya başlar. İfade zenginliği artar, basit jestleri ve parmakla göstermeleri öğrenirler.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Haziran – 4 Temmuz 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin dil gelişiminin bu dönemde yaşatlarının genel gelişimiyle benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir. 5. ayda dudak ünsüzlerinden özellikle ‘mmm’ sesini çok fazla çıkarttığı ancak 6. aya gelindiğinde bu sesin çıkarılmasında azalma yaşandığı gözlemlenmiştir. 5. ayda azalan çığlık tepkileri 6. ayda yeniden artmaya başlamıştır. Bu da bebeklerin belli dönemlerde dil gelişimlerinde gerilemeler görüldüğünü göstermektedir. 7 Haziran 2021’de keyifli olduğu dönemlerde annesi onunla konuşurken Bebek T.nin çığlıklar attığı, ellerini, kollarını ve bacaklarını hareket ettirdiği, konuşma çabası içine girdiği tespit edilmiştir. Önceki dönemde annesi damlalarını ‘aç ağzını annecim’ şeklinde verirken kaşıkla ağzını açması gerektiğini bağdaştırmıştır. Aynı tarihte artık annesi elinde kaşık olmasa da ‘aç ağzını annecim’ dediğinde ağzını açtığı gözlemlenmiştir. Bu durum tekrarlanan bazı cümlelerin artık Bebek T. tarafından anlamlandırılmaya başladığını göstermektedir. 16 Haziran 2021’de Bebek T.nin yoğurdu tattıktan sonra ‘hımmm’ sesini çıkardığı tespit edilmiştir. 29 Haziran 2021’de havucu tadarken ikinci kaşıkta kafasını çevirdiği ve ‘ıı-ııh’ şeklinde sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. Bu durum Bebek T.nin beğendiği ve yapmak istemediği durumlarda beğenme tepkisini ve beğenmeme tepkisini sesli olarak ifade edebildiğini göstermektedir.”

6. aya ait günlük örneği Şekil 6’da gösterilmiştir.

Şekil 6. 6. Ay Günlük Örneği

7. Ay Gözlem Sonucu

7. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. 7. Ay Tema, Kategori ve Kodları

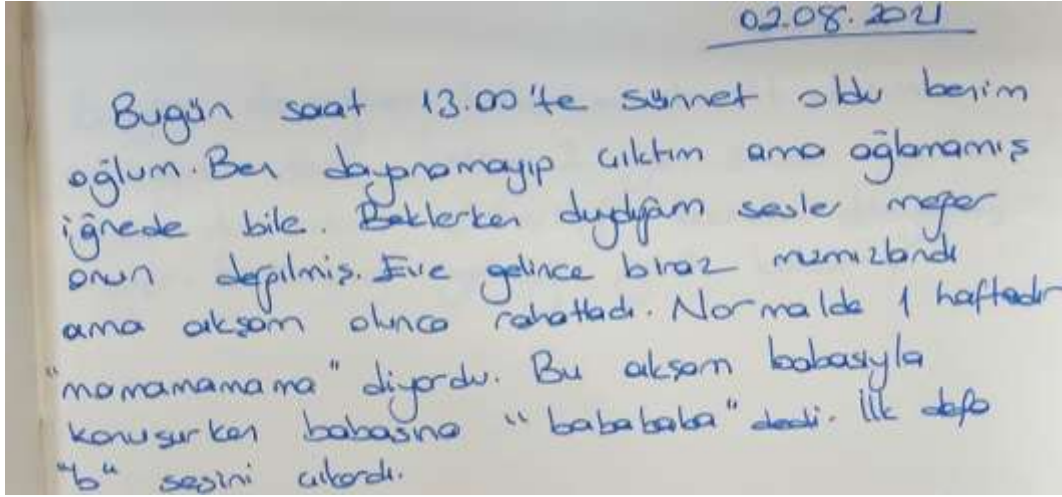
Tema	Kategori	Kod
6. Ay (4 Temmuz 4 Ağustos 2021)	Sesli Tepkiler	Çığlık atma
	Kişileri ve Nesneleri Adlandırma	Anne, mamm (30 Temmuz 2021)
		Ba-ba-ba-ba (2 Ağustos 2021)

Bu ayla birlikte bebeklerde özellikle dudak ünsüzlerinin çok kullanıldığı gözlemlenmektedir. “b, m, p” seslerinin yanında artık heceler ve nadiren de olsa kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Veriler Bebek T.nin 4 Temmuz – 4 Ağustos 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 7. aydan itibaren kendini ifade ederken çığlıklardan yararlandığı ve son ses çığlıklar atarak çıkardığı sestten hoşnut olduğu gözlemlenmiştir. Bebek T.nin artık net bir şekilde ‘anne’ sözcüğünü kullandığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin herhangi bir durumda bile bu şekilde ağlamalar gerçekleştirdiği görülmüştür. Bebek T.nin 30 Temmuz 2021’de gece uykusundan uyandığında ağlarken ilk kez ‘mamm’ sesinin çıktığı gözlemlenmiştir. Önceki dönemlerde yalnızca ‘mmm’ sesini uzatarak çıkaran Bebek T. artık anlatmak istediği kelimeyi ünlü seslerle birleştirerek çıkarmaya başlamıştır. Gece uyandığında karnı acıkmış ve ifade etmek istediği ‘mama’ sesini çıkarmak için artık sadece ‘mmm’ şeklinde değil, ‘mmam’ şeklinde ifade etmeye başlamıştır. Bebek T., 2 Ağustos 2021’de sünnet olmuştur. Yarı uyanık şekilde olduğu için onu rahatlatmak amacıyla ‘Kırmızı Balık’ şarkısını açmışlardır. Bebek T., bu şarkıyla sakinleşmiştir. Bebek T. artık ‘mmammamm’ sesini acıktığında bilinçli olarak çıkarmaya başlamıştır. Yine aynı tarihte babasıyla konuşurken ilk defa ‘ba-ba-ba-ba’ sesini çıkarmıştır. Bebek T., ‘b’ sesini çıkarmakta zorluk yaşayan bir bebektir. Bu dönemde artık ‘b’ sesini de çıkarmaya başladığı gözlemlenmiştir.”

7. aya ait günlük örneği Şekil 7’de gösterilmiştir.

Şekil 7. 7. Ay Günlük Örneği

8. Ay Gözlem Sonucu

8. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. 8. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
7. Ay (4 Ağustos-4 Eylül 2021)	İnsan İsimleri	Baba (6 Ağustos 2021)
	İşaret Etme	Suyu “ı-ıh” diyerek işaret etmesi (11 Ağustos 2021)
		Suyu “buu” şeklinde işaret etmesi (28 Ağustos 2021)
	Nesneleri Adlandırma	Sabah uyandığında “mmmamma” demesi (17 Ağustos 2021)

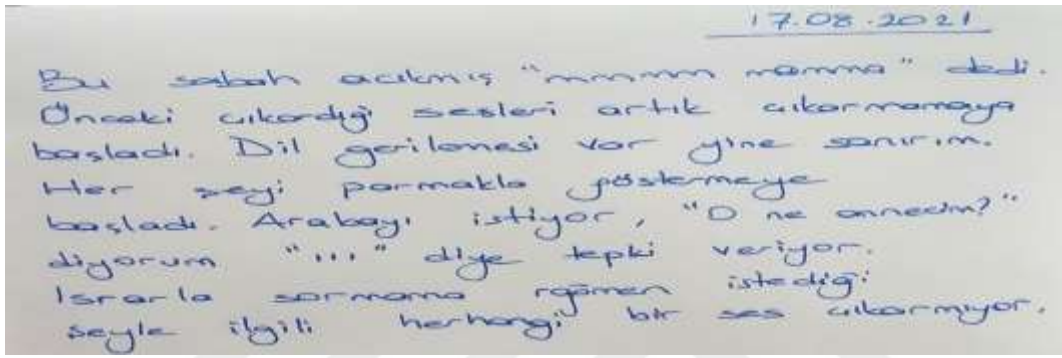
Sekizinci ve dokuzuncu ayda bebekler, ayağa kalkmaya ve adımları atmaya başlarlar. İfade zenginliği daha da artar ve bebekler daha karmaşık cümleler kurmaya başlarlar. Basit sorular sormaya başlarlar ve merakları artar. Çevrelerinde nesneleri öğrenme merakı oluşmaya başladığı için gördükleri nesnelerin ne olduğunu sorma eğilimindedirler. Burada önemli olan sorulan bu sorulara gerçekçi yanıtlar vermektir.

Veriler Bebek T.nin 4 Ağustos – 4 Eylül 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T. diş çıkarma döneminde olduğu için bu dönemde ağlamalar artmıştır. 6 Ağustos 2021’de çıkarmakta zorlandığı ‘ba-ba’ sesini artık bilinçli olarak babasını her

gördüğünde çıkarmaya başladığı tespit edilmiştir. 11 Ağustos 2021’de ısrarla parmağıyla suyu göstermeye çalışmıştır. Annesi Bebek T.ye ‘O ne?’ şeklinde soru sorduğunda parmağıyla göstererek ‘ıı-ıh’ şeklinde söylemek istemediğine dair tepkiler vermiştir. 17 Ağustos 2021’de Bebek T. sabah uyandığında yine annesine ‘mmmamma’ şeklinde tepki vermiştir. Bu dönemde de dil gelişiminde gerilemeler olduğu tespit edilmiştir. İsteddiği bir şeyi söylemeye çalışmak yerine parmağıyla göstermeye başlamıştır. 28 Ağustos 2021’de ise yine orada bulunan suyu göstererek ‘buu’ şeklinde suyu ifade etmiştir.”

8. aya ait günlük örneği Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 8. 8. Ay Günlük Örneği

9. Ay Gözlem Sonucu

9. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. 9. Ay Tema, Kategori ve Kodları

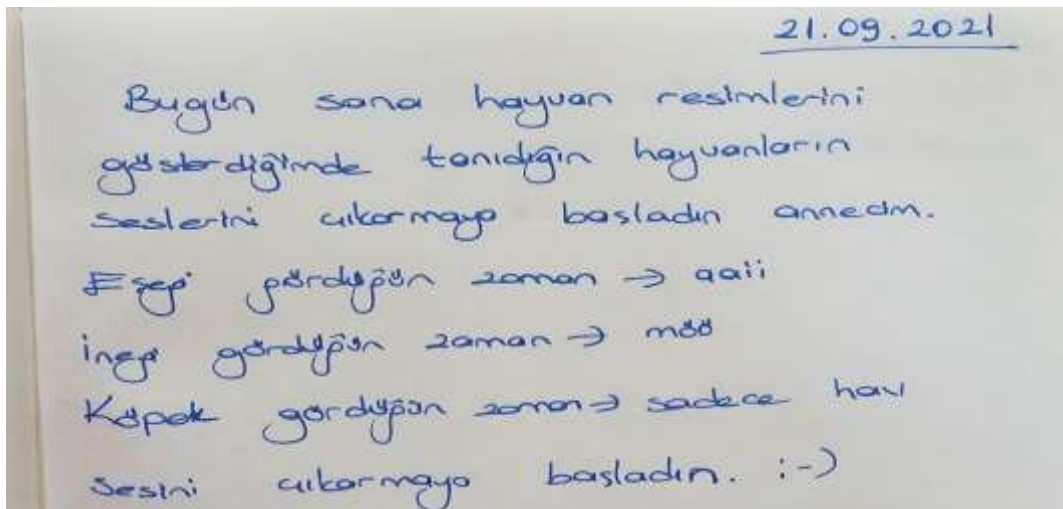
Tema	Kategori	Kod
9. Ay (4 Eylül-4 Ekim 2021)	“M” Sesinin Çıkarılması	Mamma, memme
	Nesneleri Gösterme	“İhı, hıhı” diyerek göstermesi (7 Eylül 2021)
	Taklit Etme	Annesi öksürdüğünde “öhö” diyerek taklit etmesi (11 Eylül 2021)
	Durumlara Verilen Tepkiler	İstemediği bir durum karşısında “hıh” diyerek kafasını çevirme (16 Eylül 2021)
	Hayvan Sesleri	Aii (eşek), möö (inek), hav (köpek) (21 Eylül 2021)
	Ses Tekrarları	Ğığığı (29 Eylül 2021)
		Veveve, dada, didi (3 Ekim 2021)

Bu dönem bebeklerin genellikle ‘l’ ve ‘r’ gibi daha zor sesleri çıkarmaya başladığı dönemdir. Ailesinin seslerini tekrar ederek öğrenmenin gerçekleştiği dönemdir. Genellikle dil ile ilgili bilinçli kelime kullanımının görülmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde bebekler aile üyelerini tanımaya başlar.

Veriler Bebek T.nin 4 Eylül – 4 Ekim 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu dönemde ‘m’ sesine yoğunluk verdiği ‘mamma, memme’ şeklinde telaffuzlarda bulunduğu tespit edilmiştir. 7 Eylül 2021’de Bebek T.nin bir şeyi istediği zaman ‘ıhı, hıhı’ şeklinde sesleri çıkardığı gözlemlenmiştir. 11 Eylül 2021’de annesi öksürdüğü zaman kendisinin de ‘öhö’ şeklinde tekrar edildiği gözlemlenmiştir. Bu durum Bebek T.nin ünlü-ünsüz birleşiminde çıkardığı seslere ‘ö’ sesini de çıkardığı tespit edilmiştir. 16 Eylül 2021’de Bebek T.nin istemediği bir durum karşısında ‘hıh’ diyerek kafasını çevirdiği gözlemlenmiştir. Bebek T.nin bu dönemde ağırlıklı olarak ‘m, h, d’ seslerini çıkardığı tespit edilmiştir. 21 Eylül 2021’de hayvan seslerini çıkarmaya yönelik sesler çıkardığı, eşek gördüğü zaman ‘aaii’, inek gördüğü zaman ‘möö’, köpek gördüğü zaman ‘hav’ seslerini çıkardığı gözlemlenmiştir. 29 Eylül 2021’de Bebek T.nin yalnız kaldığı zaman ‘ğığığı’ sesini çıkardığı ve bu sesi çıkarırken ağzını oynatmaktan keyif aldığı tespit edilmiştir. 3 Ekim 2021’de ‘veveve’ sesini çıkarmayı keşfettiği, annesi onunla konuşurken ona cevap verecekmiş gibi ‘veveve, ğığığı, dada, didi’ şeklinde sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. Bu dönemin sonlarına doğru ‘v’ sesini çıkarmak istediği tespit edilmiştir.”

9. aya ait günlük örneği Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9. 9 Ay Günlük Örneği

10. Ay Gözlem Sonucu

10. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. 10. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
10. Ay (4 Ekim-4 Kasım 2021)	Ses Tekrarları	Mammaa, dedede, dedded, buu, hehe, daaa, öüüü
	Taklit Etme	“Alkış” denildiğinde “Aaavv” diyerek ellerini birbirine vurması, “Hadi çak” komutuna “Çaaa” diyerek karşılık vermesi, “Bay bay” sözcüğüne “Baaay” diye cevap vererek el sallaması (7 Ekim 2021) Annesinin “Hayır!” tepkisi üzerine “Ooo” diyerek parmak sallaması (23 Ekim 2021)

Onuncu ve on ikinci ayda bebekler, daha karmaşık cümleler kurmaya devam ederler. İfade zenginliği artar ve neden ve ne gibi sorular sormaya devam ederler. Bu dönemde dil gelişimi hızla ilerler ve bebekler çevrelerinde gördükleri ve deneyimledikleri şeyleri daha ayrıntılı bir şekilde ifade etmeye başlarlar.

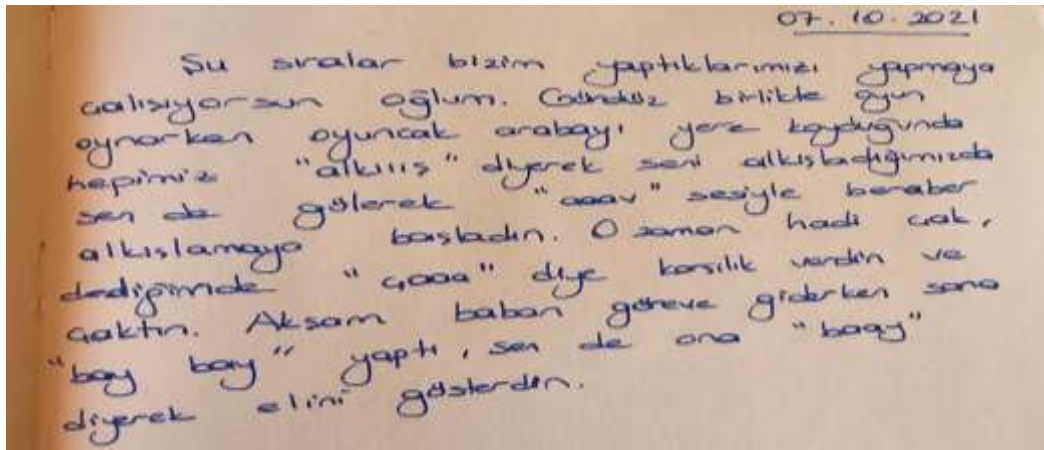
Bebeklerin her aydaki davranışlarının ve dil gelişimlerinin bu dönemlerdeki değişimleri, büyümelerinin bir göstergesidir. Aileler, bu süreçte bebeklerin dünyayı keşfetme ve dilin büyülü dünyasını öğrenme yolculuğunu desteklemek için büyük bir rol oynarlar. Her ay, yeni bir macera, yeni bir öğrenme fırsatı ve yeni bir anı sunar.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Ekim – 4 Kasım 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu dönemde konuşma olarak olmasa bile anlam açısından büyük aşama kaydettiği görülmüştür. Bebek T.nin ailesinin söylediklerini anladığı gibi isteklerini de göstererek ifade etmeye başladığı fark edilmiştir. Bebek T.nin bu dönemde sürekli ilgi istediği ve oyun oynama çabası içinde olduğu gözlemlenmiştir. Bebek T.nin aynı zamanda çıkarabildiği sesleri birleştirerek farklı sesler çıkarmaya başladığı da görülmüştür. Örneğin; ‘mammaa, dedede, dedded, buuu, heehe, daaaa, öüüüü’ seslerini sıklıkla çıkardığı tespit edilmiştir. Bebek T.’nin 7 Ekim 2021’de onunla oynayan bireyleri taklit ettiği ve onlara karşılık verdiği tespit edilmiştir. “Alkış!” denildiğinde ‘aaaaav’ diyerek ellerini birbirine vurması, “Hadi çak!” komutuna ‘çaaaaa’ diyerek

karşılık vermesi ve “Bay bay” sözcüğüne ‘baaay’ şeklinde cevap vererek el sallaması Bebek T.nin anlamsal gelişme noktasında ilerleme kaydettiğini ve taklit yeteneğinin geliştiğini gösteren somut örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. 23 Ekim 2021’de Bebek T. yapmaması gereken bir davranışta bulunduğu annesi tarafından “Hayır!” uyarısıyla karşılaşmıştır. Annesinin parmağını “Hayır!” diyerek sallaması Bebek T.nin dikkatini çekmiş ve ‘oooo’ diyerek bu hareketi taklit etmeye çalışmıştır. İlerleyen günlerde buna benzer davranışlar sergilediği zaman annesinin kızdığını görüp parmak sallayarak ‘oooo’ demesi öğrendiklerini uygulama noktasında önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.”

10. aya ait günlük örneği Şekil 10’da gösterilmiştir.

Şekil 10. 10. Ay Günlük Örneği

11. Ay Gözlem Sonucu

11. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14. 11. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
11. Ay (4 Kasım- 4 Aralık 2021)	Ses Tekrarları	Cicii, cicici, cecece (c sesi) Bırrrr, rrrrrr (r sesi)
	Durumları Adlandırma	“Ceee” sesini biriyle karşılaştığında çıkarması (9 Kasım 2021)

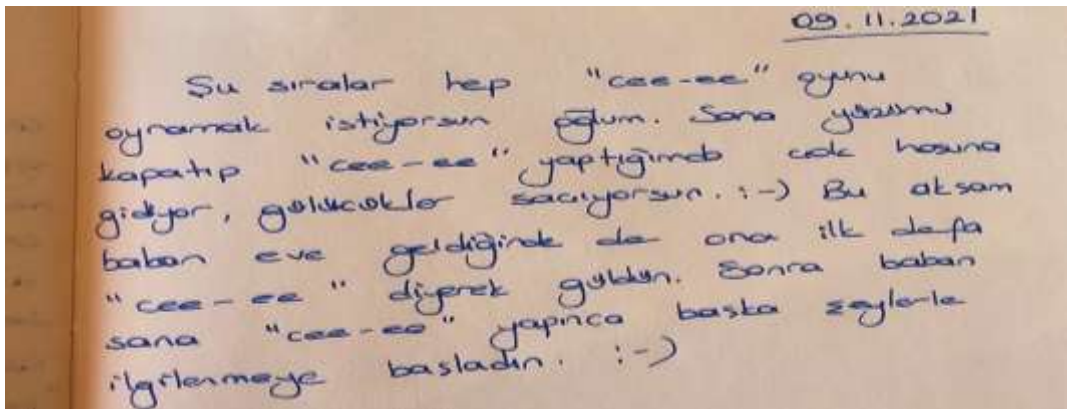
Bebeklerin bu dönemde dil gelişimi tekrar ve taklit üzerinden gelişmeye devam eder. Anlama yetisinin konuşma yetisinden daha hızlı geliştiği gözlemlenmiştir. Bu dönemde bebekler sözel uyaranlara hareketlerle tepki verirler. Örneğin, istek üzerine

eşyaları ebeveynlerine uzatırlar. Ayrıca basit soruları göstererek ya da hareketle cevaplarlar. Kendilerinden bir şey yapması istendiğinde cevap vermek yerine gidip o istenilen şeyi yapar ya da getirirler.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Kasım – 4 Aralık 2021 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu dönemde daha çok ‘c’ sesini çıkardığı tespit edilmiştir. Ailesi Bebek T. ile sık sık ‘ceee’ sesi eşliğinde oyunlar oynamakta, Bebek T. de taklit yoluyla bu sesi çıkarmaktadır. Bebek T.nin aile üyelerinden birisini gördüğü zaman ‘ceee’ dediği gözlemlenmiştir. Bunun dışında hece tekrarları yaptığı ve ‘ciciiii, cicici, cecece’ şeklinde sesler çıkardığı görülmüştür. Bunun yanında Bebek T. ‘r’ sesini de sıklıkla kullanmaktadır. Özellikle yalnız kaldığı ve ilgi beklediği durumlarda ‘bırrrrrr, rrrrrrrr’ şeklinde sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. Bebek T., ilk kez 9 Kasım 2021’de işten gelen babasını gördüğünde ‘ceeee’ diyerek tepki vermiştir. Babası onun oyun oynamak istediğini sanıp hareketi devam ettirse de Bebek T. karşılık vermemiştir. Bebek T. için ‘ceeee’ sesinin karşılaşmalarda kullanılan bir sözcük olarak algılandığı düşünülmüştür. Çünkü 12 Kasım 2021’de kendisiyle aynı yaşlarda olan bir çocukla karşılaştığında yine ‘ceeee’ sesini kullanmayı tercih etmiştir. 16 Kasım 2021’de Bebek T.’nin oyuncak arabasına bakarak farklı sesler çıkardığını gözlemleyen anne Bebek T.’nin yanına gitmiş ve onun arabaya bakarak ‘rrrrrrr’, ‘bırrrrrr’ şeklinde sesler çıkardığını tespit etmiştir. Bu sesleri arabanın çalışma sesini taklit etmek amacıyla mı çıkardığı yoksa tamamen anlık tepkiler mi olduğu tespit edilememiştir. İlerleyen günlerde bu konudaki gözleme devam edilmiş ancak ‘rrrrrrr’ ve ‘bırrrrrr’ seslerini sadece araba için kullanmadığı gözlemlenmiştir.”

11. aya ait günlük örneği Şekil 11’de gösterilmiştir.

Şekil 11. 11. Ay Günlük Örneği

12. Ay Gözlem Sonucu

12. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15. 12. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
12. Ay (4 Aralık 2021 - 4 Ocak 2022)	Nesneleri Bağdaştırma	Annesine kitap, babasına top getirmesi
	Nesneleri Adlandırma	Goo (top) (9 Aralık 2021) Yeni eşyalara “ciccii” demesi (4 Ocak 2022)
	Taklit Etme	“Aaa bitmiş!” cümlesine “Aaa!” diyerek tepki vermesi (20 Aralık 2021)

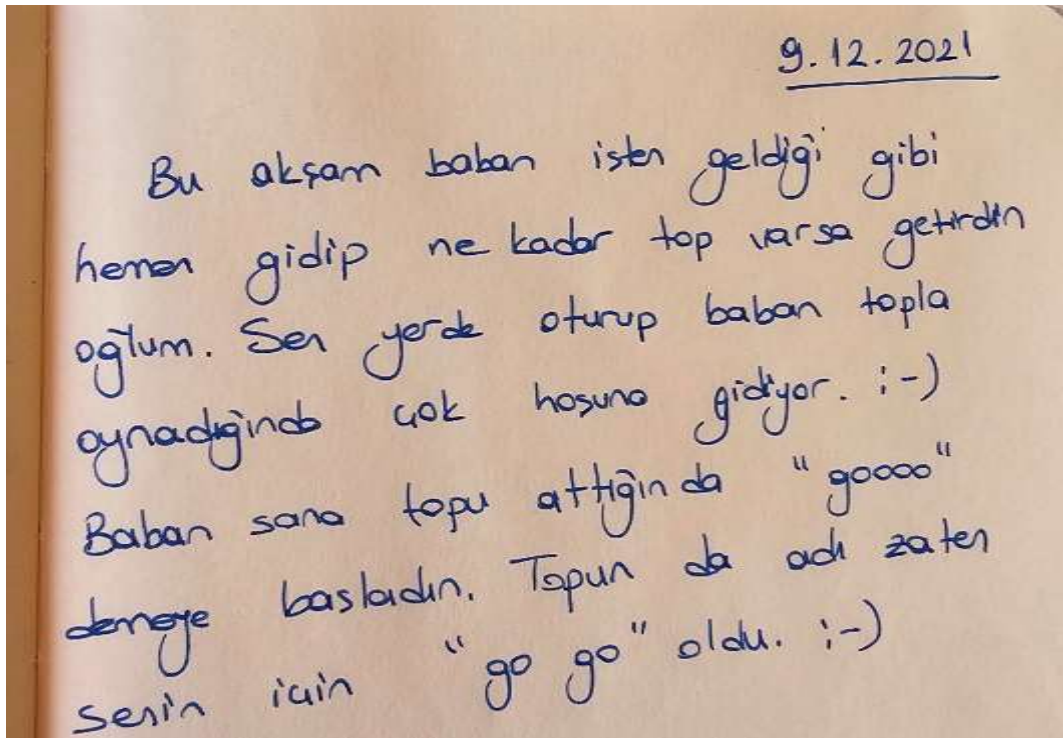
Topbaş (2006, s.75-76), çocuğun dil gelişiminde “söz öncesi iletişim” Şeklinde adlandırdığı 0-12 ayları arasını “birinci evre” olarak gösterir, 12-24 ayları arasını ise “ikinci ana evre” olarak değerlendirir ve “sözcük öğrenme evresi” Şeklinde adlandırır. Bu evreyi üç alt başlıkta değerlendirir. Birinci alt başlık olarak tanımladığı “ilk sözcükler evresi”nin 12-15 ayları arasını kapsadığını ve iletişim amacıyla kullanılan ilk sözcüklerle birlikte ses dağarcığındaki seslerin de giderek arttığını; ancak bazı ses değişiklikleri görüldüğünü, söz gelimi baba sözcüğünü söylemeye çalışırken çocuğun hem ‘ba’ hem ‘da’ diyebileceğini söyler. /b/ ve /d/ seslerinin birbirinin yerine kullanıldığına sıkça rastlandığını belirtir. İkinci evredeki 15-18 ayları arasının “sözcük öğrenme” aşaması olduğunu, bu evrede ses bilgisi açısından her sözcüğün bir varlığa işaret ettiğini ve bu sözcüklerin söylenişinde bu aylarda çeşitliliğin göze çarptığını ifade eder. Üçüncü ve son evrenin 18. ayda başlayıp 24. aya kadar devam eden “sözcük çeşitlendirme evresi” olduğunu, bu evrede ötümlü ve ötümsüz pek çok, genizsi, akıcı, sürtünmeli ünsüzlerin dağarcığa dâhil olduğunu, bu dönemde dil ediniminin hızlı geliştiğini ve 24. ayda tamamlandığını söyler. Topbaş’a göre bu son evrede sözcüklerin söyleyişleri daha sistematik ve düzenli görünüm alır ve çocukların söyleyişleri ile hedeflenen yetişkin söyleyişi arasında ilişki daha kolay kurulur.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Aralık 2021 – 4 Ocak 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu dönemde anlamaya ve taklit etmeye devam ettiği görülmüştür. Özellikle kişilerin ihtiyaçlarını kafasında eşleştirmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bebek

T.nin annesini sürekli kitap okurken gördüğü için annesine kitap, babasıyla top oynadığı için babasına top getirmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 9 Aralık 2021’de topu babasına götürdüğü zaman ‘goooo’ demeye başladığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak annesi ve babasının onunla top oynarken ‘gool’ diye bağırımları gösterilebilir. Bebek T.nin de artık top ve gol ilişkisini kurup ‘goooo’ demeye başladığı kanaati oluşmuştur. Bebek T., 19 Aralık 2021’de babasının Fenerbahçe – Beşiktaş maçını izlediği sırada ‘gool’ sesini duymasıyla ‘gooo’ diyerek sevinçle babasına topu getirmiştir. Bu durum Bebek T.nin topa dair bilgilerinin artık bir öğrenmeye dönüştüğünü göstermektedir. Tüm bunların yanında Bebek T. taklit etmeye de devam etmektedir. Örneğin; 20 Aralık 2021’de annesinin Bebek T.ye şaşıarak ‘Aaa bitmiş!’ şeklinde verdiği tepkiye Bebek T., ‘aaaa’ diyerek cevap vermiştir. Annesinin şaşıma tepkisini taklit etmiş ve bunu ilerleyen günlerde benzer durumlarda da kullanmaya devam etmiştir. Bunun dışında Bebek T.nin önceki aydaki alışkanlıkları da devam etmektedir. Sık sık ‘c’ ve ‘r’ seslerini çıkardığı gözlemlenmiştir. Özellikle kendisine alınan yeni eşyalara ‘cici’ denilmesinden hareketle hoşuna giden her nesneye ‘ciccciii’ şeklinde tepki verdiği de gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 4 Ocak 2022’de, doğum gününde, kendisine getirilen her hediyeye ‘ciccii’ şeklinde seslendiği tespit edilmiştir.”

12. aya ait günlük örneği Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12. 12. Ay Günlük Örneği

13. Ay Gözlem Sonucu

13. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16. 13. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
13. Ay (4 Ocak-4 Şubat 2022)	Sözcüklerin Tekrarı	Kendisine “kanka” denildiğinde “kanka” demesi ve bu kelimeyi herkese kullanması Ailesinden duyduğu “hadi” sözcüğünü “adi, addi” diyerek tekrar etmesi Babasının “Hadi topu at.” cümlesini “adi gooo” diye tekrar etmesi (5 Ocak 2022) Annesinin “cıss” uyarısına “cıss” diyerek tepki vermesi (13 Ocak 2022)
	Cümle Oluşturma	Kanka addi gooo (kanka hadi top oynayalım) (8 Ocak 2022)

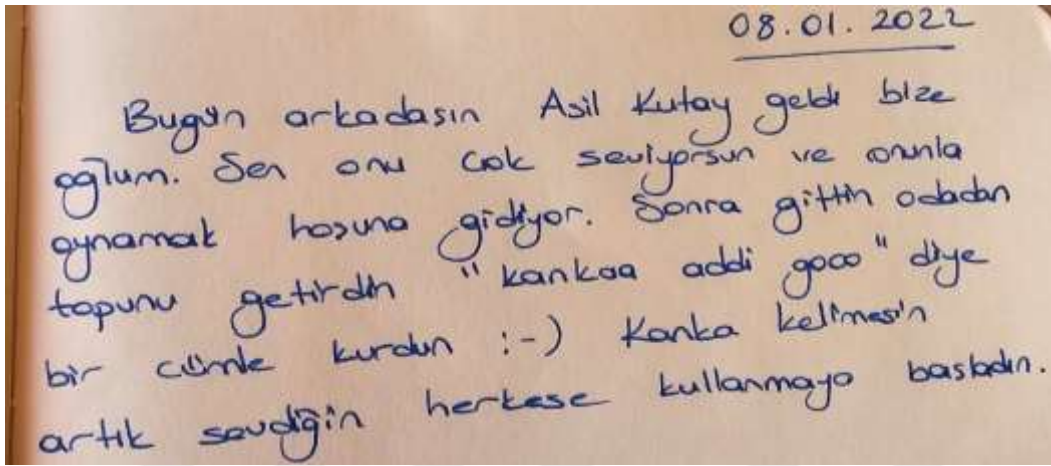
Bebekler bu dönemde dil gelişimlerini hızla sürdürürler. Kelimeleri daha rahat bir şekilde kullanmaya başlarlar ve temel cümle yapılarına aşina olurlar. İfade zenginlikleri artar ve basit nesneleri ve insanları tanımlayabilirler. Sorular sormaya devam ederler ve neden ve ne gibi soruları sorarak çevrelerini keşfetmeye çalışırlar. İlk kelimeleri ve ifadeleri daha kesin ve anlamlıdır.

Veriler Bebek T.nin 4 Ocak – 4 Şubat 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 13. ayla birlikte sözcükleri daha bilinçli kullanmaya başladığı tespit edilmiştir. Kendisine ‘kanka’ diye hitap edildiğini duyan Bebek T.nin sözcüğü ‘kankaa’ şeklinde uzatarak kullandığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin ‘kankaa’ sözcüğünü sadece bir kişiye değil herkese ortak bir şekilde kullandığı görülmüştür. Bunun yanında Bebek T.nin ‘t’ sesini sıkça kullanmaya başladığı gözlemlenmiştir. ‘tı, tıh, at’ gibi sesleri sıkça kullanmaktadır. Bebek T.nin ailesi ile oyun oynarken duyduğu ‘haydi’ sözcüğünü ‘adi, addi’ şeklinde söylemeye çalıştığı tespit edilmiştir. 5 Ocak 2022’de oyun oynarken babasının “Haydi topu at!” şeklindeki uyarısını ‘adi goooo’ şeklinde cevaplamıştır. Aynı gün babasına topu getirerek ‘addii’ dediği gözlemlenmiştir. Bebek T. bu ayla birlikte öğrendiği sözcükler arasında bağ kurmayı

öğrenmiş ve birden fazla sözcüğü istediklerini ifade etmek için kullanmaya başlamıştır. 8 Ocak 2022’de eve gelen kendisinden yaşça büyük bir çocuğa topunu göstererek ‘kankaa addi gooo’ diyerek oyun oynamak istediğini göstermiştir. Bebek T.nin yaşının ilerlemesi duyduklarını daha geç unutmamasını ve daha kolay taklit etmesini sağlamıştır. Örneğin 13 Ocak 2022’de yeni doldurulmuş çay bardağına yaklaşmış ve annesinin “cıs” uyarısıyla karşılaşmıştır. Bebek T.nin bir gün sonra çayı görünce ‘cısss’ diyerek tepki verdiği gözlemlenmiştir.”

13. aya ait günlük örneği Şekil 13’te gösterilmiştir.

Şekil 13. 13. Ay Günlük Örneği

14. Ay Gözlem Sonucu

14. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. 14. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
14. Ay (4 Şubat-4 Mart 2022)	Sorulara Cevap Verme	“Gitti mi?” sorusuna “ditti” diye cevap vermesi (6 Şubat 2022) Annesinin “Balkona çıkalım mı?” sorusuna karşılık balkona koşması (17 Şubat 2022)
	Aynı Kelimenin Farklı Tonlarda Kullanılması	Oyuncak arabayı görünce “Aaa” diyerek şaşırmaması, kırıldığında ise “Aaa” diyerek üzülmesi (9 Şubat 2022)
	Fillerin Kullanımı	Aat (aç) (20 Şubat 2022)

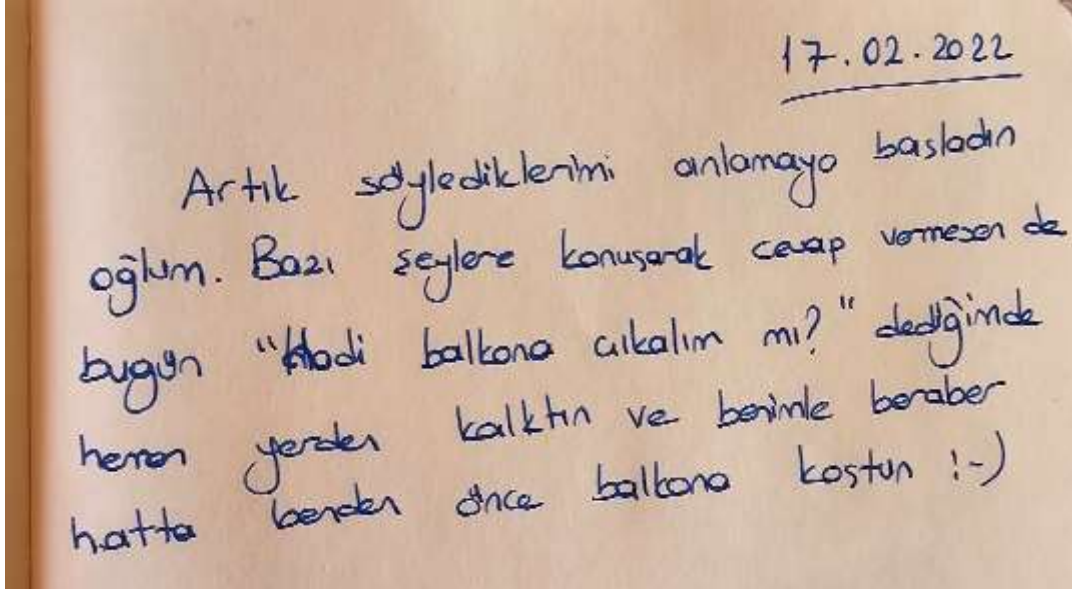
Temel vd. (2014, s.103), tek sözcük evresinin ilk başlarında yeni ses ve sözcük ediniminin yavaş olduğunu, 12-15 ayları arasında edinimin hızlandığını ve bu aylarda çocuğun çevresinde konuşulan dil hakkında edindiği bilgilerle ses dağarcığındaki seslerin sayısının hızlı bir şekilde arttığını söyler. Baykoç-Dönmez ve Arı (1992, s.117), tek sözcüklü ifadeler aşamasını çocuğun gerçek konuşmaya geçmesi olarak değerlendirir ve çocuğun seslerle oynarken tesadüfen sözcükleri oluşturduğunu, bu sözcüklerin tekrarlamalar yoluyla da uygun bir şekil aldığını söyler. Baykoç-Dönmez ve Arı (1992, s.148), tek sözcük dönemini Topbaş'ın adlandırdığı gibi “sözcük öğrenme evresi” olarak ele alır ve bu evrede 13-14 aylarının önemli olduğunu, ilk 15-25 sözcük edinimi için birinci aşamanın 13-14 ayları, ikinci aşamanın 15-17 ayları ve üçüncü aşamanın 18-19 ayları olarak belirlendiğini söyler. Keklik (2015, s.27), çocuğun ilk sözcüklerinin isimlerden oluştuğunu, çoğunlukla bir ya da iki heceden oluşan ilk sözcüklerin etkileşime girdiği nesnelerin ve bildirişim kurduğu kişilerin adları olduğunu belirtir.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Şubat – 4 Mart 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu dönemde kullandığı sözcük sayısını artırdığı görülmüştür. Ayrıca Bebek T.nin bu dönemle birlikte basit sorulara cevap verebildiği gözlemlenmiştir. Örneğin 6 Şubat 2022’de annesinin sorduğu “Gitti mi?” sorusunu anlayıp ‘ditti’ diyerek cevap vermeye başladığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin gündelik hayatta sıkça kullanılan fiilleri anladığı ve sorulara -yeni sözcüklerle olmasa bile-mevcut şemasındaki sözcüklerin tonlamalarıyla cevap vermeye başladığı tespit edilmiştir. Önceleri sadece şaşırma anlamında annesinden öğrendiği ‘aaaa’ sesini artık her duruma uyarlayabildiği gözlemlenmiştir. 7 Şubat 2022’de kendisine alınan oyuncak arabayı görünce ‘aaaa’ sesini yükselen bir tonda ve gülerek söylediği, aynı oyuncağın 9 Şubat 2022’de kırılmasına ise ‘aaaa’ sesini alçalan bir tonda ve ağlamaklı söylediği tespit edilmiştir. Bu da Bebek T.’nin duygularını jest ve mimiklerin yanında tonlamaları kullanarak ifade etmeye çalıştığını göstermektedir. Tam konuşmasa da çevresinde konuşulanları çok net anladığı kanısına varılmıştır. Bebek T.nin, annesinin 17 Şubat 2022’de “Balkona çıkalım mı?” sorusuna balkona koşarak tepki verdiği görülmüştür. Bu da göstermektedir ki Bebek T., söylenenleri anlamakta ve cevap verebilmektedir. Bebek T.nin 20 Şubat 2022’de televizyonu göstererek çizgi film açılması için ‘aat’

dediği gözlemlenmiştir. Böylece aç- fiilini de gündelik hayatında kullandığı tespit edilmiştir.”

14. aya ait günlük örneği Şekil 14’te gösterilmiştir.

Şekil 14. 14. Ay Günlük Örneği

15. Ay Gözlem Sonucu

15. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. 15. Ay Tema, Kategori ve Kodları

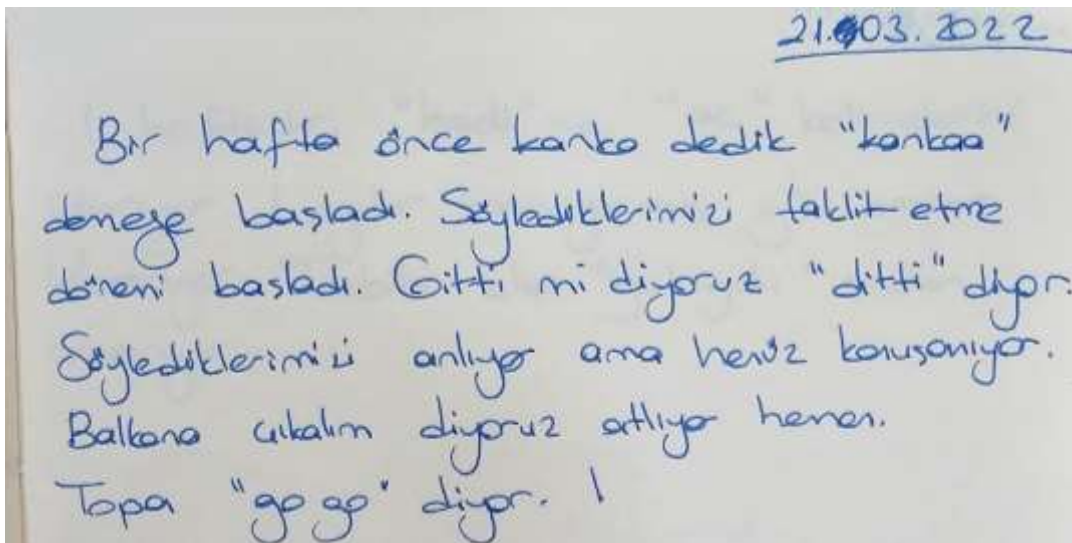
Tema	Kategori	Kod
15. Ay (4 Mart-4 Nisan 2022)	Kelime Tekrarları	Anneanne, anne, addi, pırrr, dit (9 Mart 2022) Annesinin “Gitti” demesi üzerine “ditti” demesi (21 Mart 2022)
	Cümle Oluşturma	Anne addi gooo (Anne hadi top oynayalım) (9 Mart 2022)
	Hayvan Sesleri	Vavava (hav hav hav) (17 Mart 2022)
	Şarkı Sözleri	Mini minii (28 Mart 2022)

Bebekler bu dönemde daha fazla kelime öğrenirler ve kelime hazineleri hızla genişler. Kelimeleri daha doğru bir şekilde telaffuz etmeye başlarlar ve basit cümleler kurarlar. İşitsel becerileri gelişir ve çevrelerindeki seslere duyarlı hale gelirler. İletişim becerileri artar ve başkalarıyla daha rahat iletişim kurarlar.

Veriler Bebek T.nin 4 Mart – 4 Nisan 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 15. ayla birlikte sürekli olarak aile bireylerinin isimlerini tekrar ettiği görülmüştür. Sık sık “anne anne anneanne” dediği gözlemlenmiştir. 7 Mart 2022’de annesine ‘annee’ diye seslenmiş, annesinin cevap vermesine rağmen ‘anne, anne’ diyerek tekrarlarına devam ettiği tespit edilmiştir. Annesinin ısrarla cevaplarına gülerek tepki vermesi, davranışının bilinçli olduğunu ve oyun oynadığını göstermektedir. Bebek T.nin kendi kendine oynarken de sürekli bu kelimeleri tekrar ettiği gözlemlenmiştir. 9 Mart 2022’de oyuncaklarıyla oynarken ‘annee, addi, pırrr, dit’ gibi sözcükler kullandığı, sonra oyuncağı annesine getirerek ‘anne addi gooo’ şeklinde oyun istediği görülmüştür. Bunun yanında Bebek T.nin oyun sırasında konuşuyormuş gibi sesler çıkardığı tespit edilmiştir. 15 Mart 2022’de kendi kendine oyun oynarken ‘vavava’ şeklinde sesler çıkardığı görülmüş, annesinin “Vavava ne oğlum?” sorusunu yanıtsız bırakmıştır. Bebek T., 17 Mart 2022’de parkta oynarken bir köpek görmüş ve annesinin yanına giderek ‘anne vavava’ demiştir. Böylece Bebek T.nin köpeği çıkardığı sesle ilişkilendirerek ‘hav hav’ yerine ‘vavava’ şeklinde algıladığı görülmüştür. 21 Mart 2022’de Bebek T. ailesinin seslerini tekrar etmeye devam etmektedir. Ailesi ‘Gitti’ dediğinde Bebek T.nin de ‘ditti’ şeklinde cevap verdiği görülmüştür. Ayrıca Bebek T.nin 28 Mart 2022’de dinlediği bir şarkıdan etkilenerek akşamları ‘mini, minii’ şeklinde sözcükler söylediği tespit edilmiştir.”

15. aya ait günlük örneği Şekil 15’te gösterilmiştir.

Şekil 15. 15. Ay Günlük Örneği

16. Ay Gözlem Sonucu

16. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. 16. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
16. Ay (4 Nisan-4 Mayıs 2022)	Anlamsız Seslerin Çıkarılması	Bijjj, edede, agududu, atatat, tijjj, ejivvv, huuvv, mimim
	İnsan İsimleri	Anne, baba (sıklıkla kullanma)
	Durumlara Verilen Tepkiler	Annesinin “Dışarı çıkalım mı?” sorusuna “Çık” diyerek ayakkabılarının yanına gitmesi (10 Nisan 2022)
		Ağlayan bebeği görünce “Anne eee” diyerek eliyle yüzünü kapatması (12 Nisan 2022)
		Annesinin “Uyuyalım mı?” sorusuna ellerini başına koyarak “ee ee e” demesi (14 Nisan 2022) Tavşanı gördüğünde “jıp jıp jıp” diyerek taklit etmesi (25 Nisan 2022)

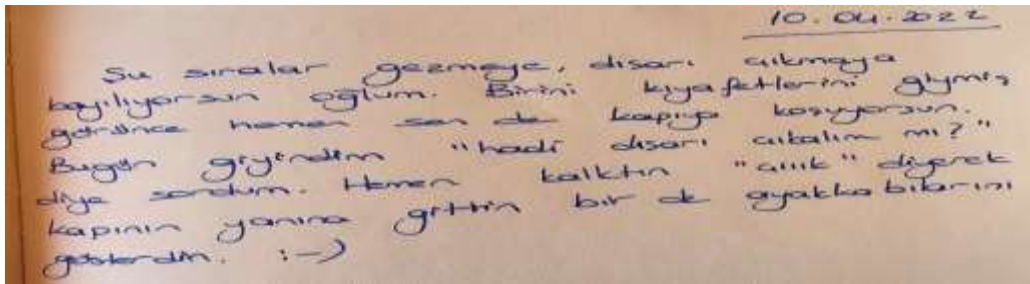
Bebekler bu aylarda isteklerini ve gereksinimleri ile ilgili iletişim kurmak istediklerinde jest ve mimikleri yerine sözcükleri kullanmaya başlar. Genellikle çevresinden en fazla duyduğu sözcükleri kullanırlar. Sözcük dağarcığı gelişmeye devam eder. Kendisine yöneltilen basit soruları kavrar ve istekleri yerine getirir.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Nisan – 4 Mayıs 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 16. ayla birlikte kendi kendine oyun süresini artırdığı gözlemlenmiştir. Bunun sonucunda da kendi kendine konuşmaya ve oyun oynamaya alıştığı, herhangi birine ihtiyaç duymadığı görülmüştür. Bebek T.nin oyun sürecinde çıkardığı seslerin anlamlı bir sözcük olmaktan ziyade anlamsız ses birliktelikleri olduğu görülmüştür. Bebek T.nin oyun sırasında en çok ‘bijjj, edede, agududu, atatat, tijjj, ejivvv, huuvv, mimim’ seslerini çıkardığı tespit edilmiştir. Bunların dışında bilinçli olarak ‘annee, babba, ditti(gitti), adi(haydi)’ sözcüklerini kullandığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin bu dönemde daha çok beden hareketlerini kullanmaya başladığı tespit edilmiştir. 10 Nisan 2022’de annesi “Dışarı çıkalım mı?” diye seslendiğinde ‘çık’

diyerek oynadığı yerden kalktığı ve sevinçle ayakkabılarının yanına gittiği gözlemlenmiştir. 12 Nisan 2022’de ağlayan bir bebeği görünce annesine ‘anne eeee’ diyerek elini yüzüne kapatmış ve bebeğin ağladığını anlatmaya çalışmıştır. 14 Nisan 2022’de ise annesinin “Uyuyalım mı?” sorusuna ellerini başının yanına koyarak ‘ee ee ee’ cevap verdiği gözlemlenmiştir. 25 Nisan 2022’de izlenen bir film sırasında tavşanı gören Bebek T.nin onu taklit etmeye çalıştığı, zıplayarak ‘jıp jıp jıp’ dediği tespit edilmiştir.”

16. aya ait günlük örneği Şekil 16’da gösterilmiştir.

Şekil 16. 16. Ay Günlük Örneği

17. Ay Gözlem Sonucu

17. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. 17. Ay Tema, Kategori ve Kodları

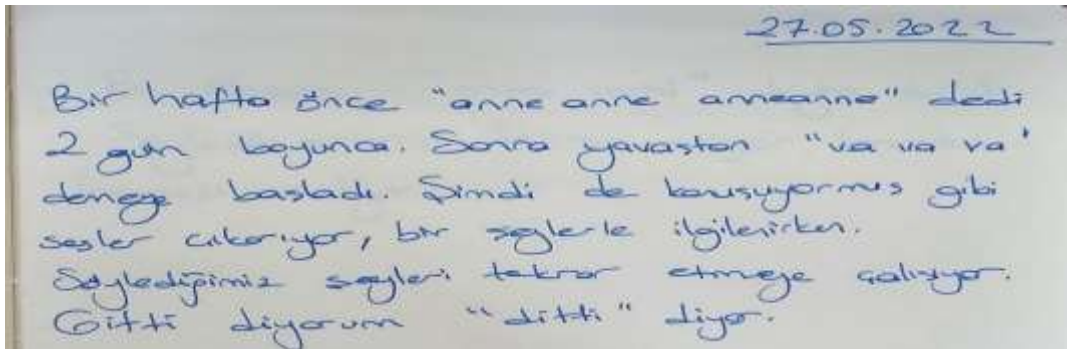
Tema	Kategori	Kod
17. Ay (4 Mayıs-4 Haziran 2022)	Nesnelere Verilen Tepkiler	Telefonu eline alarak “aooo” demesi (alo), ses gelmeyince “ıh, hı” diyerek kafasını sallaması (8 Mayıs 2022)
		Uçak görünce “vuuuu” sesini çıkarması (12 Mayıs 2022)
	Durumlara Verilen Tepkiler	Şaşırınca “aaaav” demesi (12 Mayıs 2022)
		“Senin burnunu yerim.” cümlesine “Noo” diyerek burnunu kapatması (21 Mayıs 2022)
		“Mama ister misin?” sorusuna “hı hı” diyerek başını sallaması (21 Mayıs 2022)
	Organ İsimleri	Göö (göz), kuu (kulak), ayy (ayak), buu (burun), aaa (ağız), caaa (saç) (15 Mayıs 2022)
	Anlamsız Seslerin Çıkarılması	“Va va va” sesini sıklıkla çıkarması (27 Mayıs 2022)

Bebekler 17. aylarından itibaren karşısındaki kişinin sesindeki duygusal tonların farkına varmaya başlarlar. Bedenindeki büyük organların isimlerini öğrenirler ve bu isimleri kullanırlar. Davranışları anlamlandırmaya ve davranışlara uygun hareket etmeyi öğrenirler.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Mayıs – 4 Haziran 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 17. ayında nesnelerin işlevlerini kavramaya başladığı ve bu yönde davranışlarda bulunduğu görülmüştür. Örneğin, telefonun bir konuşma aracı olduğunu anlamlandırdığı ve 8 Mayıs 2022 tarihinde telefonu eline alarak ‘aaooo (alo)’ şeklinde seslendiği tespit edilmiştir. Karşıdan ses alamayınca ‘ih, hı’ şeklinde sesler eşliğinde başını iki yana salladığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin bunların dışında -önceki seslerine ek olarak- şaşıрма anında ‘aaaav’ sesini çıkardığı görülmüştür. 12 Mayıs 2022’de uçak gördüğünde ise uçağın çıkardığı sesi taklit ederek ‘vuuuuu’ sesini kullandığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde Bebek T. vücudundaki organ isimlerini de öğrenmeye başlamıştır. 15 Mayıs 2022 tarihinde annesinin yönelttiği “Gözün nerede?” sorusuna ‘göo’ diyerek gözünü gösterdiği, “Kulağın nerede?” sorusuna ‘kuu’ diyerek kulağını gösterdiği gözlemlenmiş, bunun yanında ayağına ‘ayy’, burnuna ‘buu’, ağzına ‘aaa’, saçına ‘caaa’ dediği tespit edilmiştir. 21 Mayıs 2022’de bir akrabasının “Senin burnunu yerim” şeklindeki cümlesine ‘nooo’ diyerek ve burnunu kapatarak tepki vermiştir. Bebek T.nin onaylama anlamında başını sallayarak ‘hı hı’ demesi de çıkardığı bilinçli seslere örnektir. 27 Mayıs 2022’de Bebek T.nin kendisine söylenen cümleleri anlayıp cevaplamaya çalıştığı da görülmüştür. Ayrıca ‘va va va’ sesini sıklıkla çıkardığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 2 Haziran 2022 tarihinde kendisine yöneltilen “Mama ister misin?” sorusuna ‘hı hı’ diyerek kafa salladığı tespit edilmiştir.”

17. aya ait günlük örneği Şekil 17’de gösterilmiştir.

Şekil 17. 17 Ay Günlük Örneği

18. Ay Gözlem Sonucu

18. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21. 18. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
18. Ay (4 Haziran-4 Temmuz 2022)	Taklit Etme	“Amin” diyerek ellerini yüzüne sürmesi (11 Haziran 2022) Ona bay bay yapanlara el sallaması (23 Haziran 2022)
	Fiillerin Kullanımı	Düş, uf (Düştüm, uf oldu) (14 Haziran 2022) Geh (gel-), dit (git-), eee ee (uyu-) (16 Haziran 2022) Üüşşş (Görüşürüz) (23 Haziran 2022)
	Sorulara Cevap Verme	“Kim?” sorusuna “ben” diyerek cevap vermesi (16 Haziran 2022)

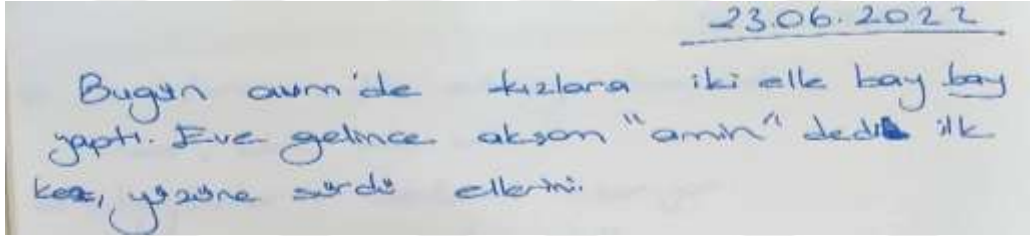
Yavuzer (1998, s.115-117), bu evrede çocukların her eşyanın ayrı bir ismi olduğunu fark ettiklerini ve objelerin bazı kategorilere bağlı olduklarını anladıklarını söyler. Sosyo-ekonomik düzeyin 18. aydan itibaren çocuğun dil gelişimini etkilediğini, daha iyi uyarıcı çevrelerde yetişen çocukların daha zengin söz dağarcığına, daha iyi söz dizimi ve cümle yapısına sahip olduğunun görüldüğünü belirtir. Yemeklerini ailesiyle yiyen ve konuşmalara katılan çocukların dil gelişimlerinin daha iyi olduğunun ortaya konduğunu, dil gelişim düzeyi iyi olan çocukların 18. ayda nesneler için kullanılan isimleri sık sık tekrar ederek kitaplardaki ve günlük yaşamdaki pek çok objeyi tanımaya başladığını ve söz varlığının 30 sözcük ve daha fazlası olduğunu söyler.

Veriler Bebek T.nin 4 Haziran- 4 Temmuz 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin bu aylarda çevresindeki uyaranlara net tepkiler vermeye başladığı görülmüştür. Bebek T.nin ayrıca evdeki ebeveynlerinin hareketlerini taklit etmeye başladığı görülmüştür. Örneğin Bebek T., 11 Haziran 2022’de anneannesinin namazdan sonra âmin diyerek elini yüzüne sürmesini taklit etmiş ve ilk kez ‘âmin’ diyerek ellerini yüzüne sürdüğü gözlemlenmiştir. Sonrasına ne zaman bu sözcüğü duysa ‘âmin’ diyerek ellerini yüzüne sürmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Bebek T.nin, 14 Haziran

2022’de babasıyla oyun oynarken ve özellikle ilgi istediği zamanlarda kendini yere atarak ‘düş, uf (düşüm, uf oldu)’ şeklinde hareketler sergilediği tespit edilmiştir. Bu da eylemlerinin artık sadece taklitten ibaret değil öğrenmeye dayandığını göstermektedir. Ayrıca Bebek T.nin 16 Haziran 2022’de adı zikredilerek sorulan “Kim?” sorusuna ‘benn’ diyerek kendini gösterdiği gözlemlenmiştir. Bunların dışında Bebek T.nin temel fiilleri sık sık kullandığı görülmüştür. Bebek T.nin en sık kullandığı fiillerin ‘geh (gel-), dit (git-), ah (al-), eee ee (uyu-)’olduğu tespit edilmiştir. 23 Haziran 2022’de alışveriş merkezinde onunla ilgilenen kişilere elleriyle “bay bay” işareti yapmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bay bay yaparken görüşürüz demek yerine ‘üüşüş (görüşürüz)’ dediği tespit edilmiştir. Aynı tarihte akşam saatlerinde ellerini yüzüne sürerek ‘amin’ dediği gözlemlenmiştir.”

18. aya ait günlük örneği Şekil 18’de gösterilmiştir.

Şekil 18. 18 Ay Günlük Örneği

19. Ay Gözlem Sonucu

19. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22. 19. Ay Tema, Kategori ve Kodları

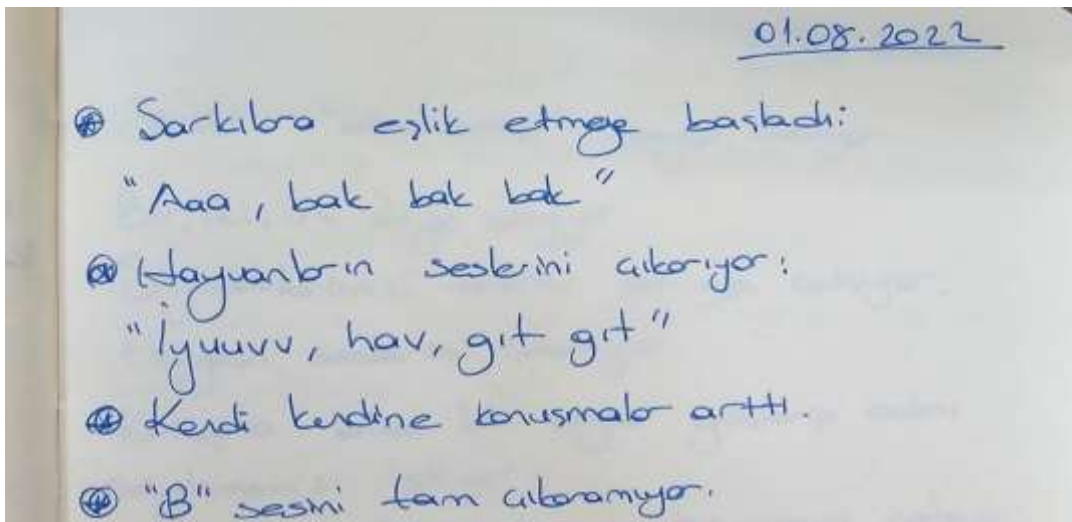
Tema	Kategori	Kod
19. Ay (4 Temmuz-4 Ağustos 2022)	Hayvan İsimleri ve Sesleri	İyuvv (kedi), hav hav (köpek) (15 Temmuz 2022)
		Möö (inek), gıt gıt (tavuk) (16 Temmuz 2022)
	Cümle Oluşturma	Yaa yaaooo (yağmur yağıyor) (18 Temmuz 2022)
		Anne park dit (Anne parka gidelim.) (22 Temmuz 2022)
		Anne tedi needeee (Anne kedi nerede?) (23 Temmuz 2022)
	Şarkı Sözleri	Aaa, bak bak bak (1 Ağustos 2022)

Bu aylarda bebeklerin çevresine karşı merakının iyice arttığı görülmektedir. Çevresindeki canlı ve cansız nesneleri merak etmekte ve isimlerini öğrenmeye çalışmaktadır. Özellikle hayvanlara ve yiyeceklere karşı öğrenmeye daha açık oldukları düşünülmektedir.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Temmuz – 4 Ağustos 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 19. ayla birlikte şarkılara eşlik etmeye başladığı görülmüştür. 15 Temmuz 2022’de kedi yerine ‘iyuvvv’, köpek yerine ‘hav hav’; 16 Temmuz tarihinde inek yerine ‘mööö’, tavuk yerine ise ‘gıt gıt’ şeklinde sesler çıkardığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin bu sesleri kendi kendine oyun oynarken daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Bu dönemde Bebek T.nin söz dağarcığı büyümeye devam etmektedir. Örneğin 18 Temmuz 2022’de yağan kısa süreli yağmura ‘yaa yaaooo (yağmur yağıyor)’ şeklinde tepki verdiği gözlemlenmiştir. Bunun dışında isteklerini daha net ifade etmeye başladığı da görülmüştür. 22 Temmuz 2022’de annesine ‘anne park dit’ dediği, 23 Temmuz 2022’de ise ‘anne tedi needeee (anne kedi nerede?)’ şeklinde sorular sorduğu tespit edilmiştir. Bebek T.nin dil gelişimiyle ilgili dikkat çeken nokta ‘b’ sesini ‘babba’ gibi sözcükler dışında asla tam çıkaramadığı hususudur. Bebek T.nin ‘b’ sesini çıkarırken öpücük gibi kullandığı görülmüştür. 1 Ağustos 2022’de ‘aaaa bak bak bak’ şeklinde şarkıya tempo tuttuğu görülmüştür. Aynı tarihte hayvan seslerini çıkarmaya devam ettiği tespit edilmiştir.”

19. aya ait günlük örneği Şekil 19’da gösterilmiştir.

Şekil 19. 19. Ay Günlük Örneği

20. Ay Gözlem Sonucu

20. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 23’te gösterilmiştir.

Tablo 23. 20. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
20. Ay (4 Ağustos-4 Eylül 2022)	Fiillerin Kullanımı	Açtı (açtım), dök (dökeceğim) (9 Ağustos 2022)
	Söylenenlere Verilen Tepkiler	Hayır, kelimesine ağlayarak tepki vermesi (11 Ağustos 2022)
		Giden birine “bay bay” diyerek el sallaması (15 Ağustos 2022)
	Yiyecek İsimleri	Ama annee (3 Eylül 2022) Amaa (elma), havuş (havuç), adu (armut) (21 Ağustos 2022)
	İnsan İsimleri	Tete (teyze) (25 Ağustos 2022)

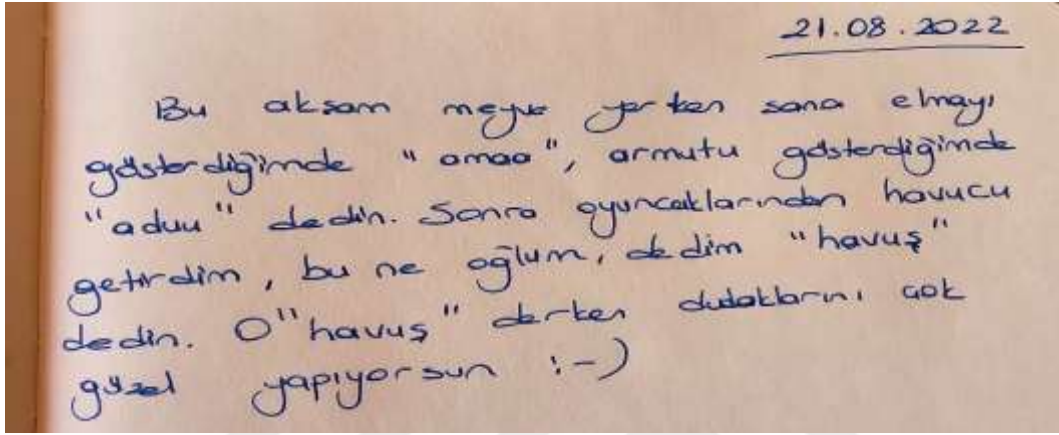
Bebekler bu dönemle birlikte yaşadıklarını anlatma isteği duymaya başladılar. Anlaşılmaz ses birliktelikleri ile birlikte öğrendikleri sözcükleri bir arada kullanarak başından geçen olayı anlatmak isterler. Özellikle isteklerinin yerine getirilmesi için dili bir araç olarak kullanmaya başladılar.

Veriler Bebek T.nin 4 Ağustos – 4 Eylül 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin söz dağarcığının gelişmeye devam ettiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde anlamsız ses birlikteliklerini daha az kullandığı tespit edilmiştir. Bunun yerine daha önce taklit ve tekrar yoluyla öğrendiği sözcükleri kullanmaya başladığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Bebek T.nin bu dönemle birlikte kendisinden istenen davranışları sözel olarak reddetme alışkanlığı kazandığı tespit edilmiştir. 9 Ağustos 2022’de annesinin dolabın kapağını açmaması ile ilgili uyarısına ‘açtı (açtım)’, elindeki suyu dökme uyarısına ‘dök (dökeceğim)’ şeklinde tepki verdiği gözlemlenmiştir. 11 Ağustos 2022’de kendisine “Hayır!” denildiği için ilk kez kendini yere atarak ağlama davranışı sergilediği gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 15 Ağustos 2022’de ilk kez ‘bay bay’ ifadesini ‘güle güle’ olarak kullanmaya başladığı ve el salladığı görülmüştür. Bunların yanında yiyecek isimlerini de öğrenmeye başladığı tespit edilmiştir. Bebek

T.nin 21 Ağustos 2022’de annesinin soruları üzerine elma yerine ‘amaa’, havuç yerine ‘havuş’, armut yerine ‘adu’ dediği gözlemlenmiştir. 25 Ağustos 2022’de ise telefonda teyzesi ile konuşurken teyze yerine ilk kez ‘tete’ dediği tespit edilmiştir. Bebek T.nin ayın sonlarına doğru bazı durumlara bağlaçları kullandığı da saptanmıştır. Örneğin, 3 Eylül 2022’de istediği bir şeye annesi tarafından izin verilmediği için ‘ama annee’ dediği tespit edilmiştir.”

20. aya ait günlük örneği Şekil 20’de gösterilmiştir.

Şekil 20. 20. Ay Günlük Örneği

21. Ay Gözlem Sonucu

21. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 24’te gösterilmiştir.

Tablo 24. 21. Ay Tema, Kategori ve Kodları

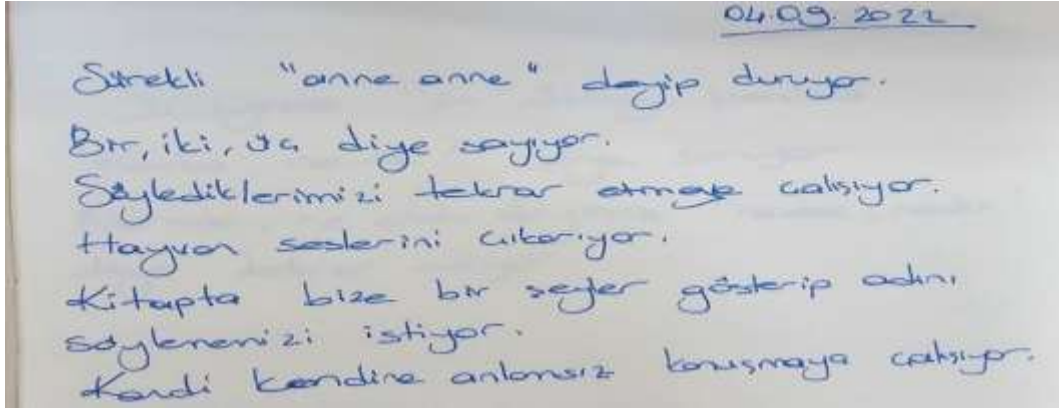
Tema	Kategori	Kod
21. Ay (4 Eylül-4 Ekim 2022)	Soru Sorma	Kanka neede? (Kanka nerede?) (8 Eylül 2022)
		Nee ditti düd düd? (Araba nereye gitti?) (1 Ekim 2022)
	İnsan İsimleri	Anneanne (sıklıkla söyleme) (4 Eylül 2022)
	Hayvan Sesleri	Hav hav (13 Eylül 2022)
	Sorulara Cevap Verme	Annesinin “Nerede, ne oldu?” sorusuna “Neede, noodu hav hav?” diyerek tekrar etmesi (13 Eylül 2022)
		“Nereye atıyorsun?” sorusuna “Nee atan?” diyerek tekrar etmesi (17 Eylül 2022)

Bu dönemde bebekler, dil gelişimlerinin zirvesine yaklaşırlar. İfade zenginlikleri ve iletişim becerileri büyük bir hızla artar. Bu süreçte ailelerin, bebeklerin iletişim becerilerini desteklemeye ve onlarla etkileşimde bulunmaya devam etmeleri önemlidir. Bu, bebeklerin dil gelişimini ve düşünsel yeteneklerini destekler, aynı zamanda ailelerle daha yakın bir bağ oluşturur.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Eylül – 4 Ekim 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 21. ayla birlikte artık basit cümleler kurmaya ve sorular sormaya başladığı görülmüştür. Soruları yöneltme şeklinin taklit esasına dayalı olduğu düşünülmektedir. Anlamını bildiği sözcüklerde anlamlı sorular üretmeyi başarırken, diğer soru cümlelerini taklit yoluyla kurmaktadır. 4 Eylül 2022’de ‘anneanne’ sesini sıklıkla çıkardığı, kitapta bir şeyler göstererek anlatılmasını istediği, kendi kendine anlamsız konuşmalar yaptığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin 8 Eylül 2022 tarihinde görmek istediği birini yanında göremeyince ‘Kanka neede?’ şeklinde sorular sorduğu tespit edilmiştir. 13 Eylül 2022 tarihinde Bebek T. annesinin yanına koşarak gelmiş, ‘hav hav’ diyerek köpek gördüğünü ifade etmiştir. Bebek T.nin, annesinin “Nerede, ne oldu?” şeklinde kendisine yöneltilen soruyu ‘neede, noodu hav hav’ şeklinde tekrar ettiği görülmüştür. Aynı şekilde 17 Eylül 2022 tarihinde elindeki çöpü yere attığı için kendisine yöneltilen “Nereye atıyorsun?” sorusuna ‘nee atan’ diyerek tekrar yoluyla iletişim kurmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Bebek T.nin bu dönemde ihtiyaçlarını belirtebildiği gözlemlenmiştir. 19 Eylül 2022’de ilk kez susayınca suyu göstermek yerine ‘şuu’ diyerek su istediği tespit edilmiştir. Bebek T.nin ay ortalarında üç sözcükten oluşan basit cümleleri kurmaya başladığı görülmüştür. Örneğin 1 Ekim 2022 tarihinde Bebek T. arabasını ararken annesi arabanın kapının arkasında olduğunu söylemiştir. Bebek T.nin kapının arkasına bakarak ‘Nee ditti düt düt’ (Araba nereye gitti?) şeklinde tepki verdiği gözlemlenmiştir.”

21. aya ait günlük örneği Şekil 21’de gösterilmiştir.

Şekil 21. 21. Ay Günlük Örneği

22. Ay Gözlem Sonucu

22. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 25. 22. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
22. Ay (4 Ekim-4 Kasım 2022)	Cümle Oluşturma	Anneee hadi kak (Anne hadi kalk) (6 Ekim 2022)
	İnsan İsimleri	Babababa (8 Ekim 2022) Aya Aya (Ayaz) (12 Ekim 2022) Tete (teyze) (21 Ekim 2022)
	Sayılar	Bii, iki, üç (bir, iki, üç) (12 Ekim 2022)
	Davranışlara Karşı Tepkiler	Birini giderken gördüğünde “Güe güe” demesi (21 Ekim 2022) Kedi gittiğinde “Nee ditti miyav?” sorusu (2 Kasım 2022)

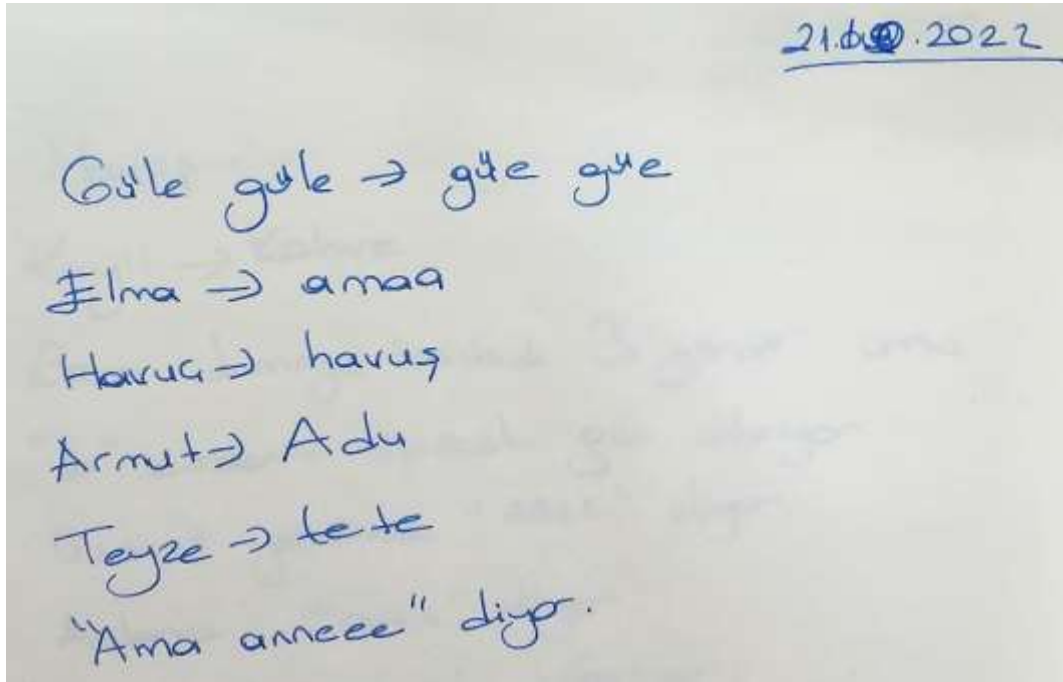
Bebekler bu aylardan itibaren uzun cümleleri anlamlandırmaya ve üç sözcükten oluşan cümleler kurmaya başlarlar. Ayrıca “ben” zamirini daha sık kullandıkları görülmüştür. Öğrenmeye oldukça açık oldukları dönemlerden biridir.

Veriler Bebek T.nin 4 Ekim – 4 Kasım 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 22. ayın başlarında artık isteklerini düzenli cümleler halinde dile getirmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 6 Ekim 2022’de uyuyan annesine

‘Anneee hadi kak’ diyerek tepki göstermeye başladığı ve bu tepkinin bilinçli bir şekilde yapıldığı görülmüştür. Bebek T.nin babasıyla zaman geçirdikçe “babababa” demeye başladığı tespit edilmiş, ‘b’ sesini net bir şekilde çıkarmaya başladığı görülmüştür. 8 Ekim 2022’ye kadar ‘b’ sesini öpücük gibi çıkaran Bebek T., ilk kez bu tarihte net bir şekilde ‘baba’ sözcüğünü kullanmıştır. Bu dönemde Bebek T.nin sadece dil gelişimi değil, hafızasının da güçlendiği düşünülmektedir. Bebek T.nin üç ay önce gördüğü bir çocuğu hatırlayıp 12 Ekim 2022’de onu ‘Aya aya (Ayaz Ayaz)’ şeklinde ismiyle çağırdığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin bu ayla birlikte daha çok ‘anne, baba’ demeye başladığı görülmüştür. Ayrıca Bebek T.nin sayıları öğrenmeye başladığı ve sürekli ‘biii, iki, üç’ diye saydığı gözlemlenmiştir. 16 Ekim 2022’de oyuncaklarını saydığı gözlemlenmiş, ‘biii, iki, üç’ dedikten sonra başa döndüğü tespit edilmiştir. Aile bireylerinin söylediklerini tekrar edip kendi kendine hayvan sesleri çıkarmayı sürdürdüğü görülmüştür. Ayrıca Bebek T. kitaptan anne babasına nesneleri göstererek onların ne olduğunu sormaktadır. Çevresindeki varlıkları takip etmeyi de sürdürmektedir. 21 Ekim 2022’de Bebek T.nin birini giderken gördüğünde ‘güe güe’ (güle güle) dediği tespit edilmiştir. 2 Kasım 2022’de kedi uzaklaştığı zaman arkasından ‘Neee ditti miyav?’ (Nereye gitti?) diye bağırdığı gözlemlenmiştir.”

22. aya ait günlük örneği Şekil 22’de gösterilmiştir.

Şekil 22. 22. Ay Günlük Örneği

23. Ay Gözlem Sonucu

23. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26. 23. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
23. Ay (4 Kasım-4 Aralık 2022)	Nesne, Hayvan ve Meyve Adları	Kayii (kahve), üüüz (üzüm), aaas (aslan), taktöo (traktör), düd düd (araba), bebbe (bebek), koya (kola), şavşan (tavşan) (5 Kasım 2022) Düü (süt), kikka (çita), ayaa (ayak) (22 Kasım 2022) Didii (civciv), pata (patates) (30 Kasım 2022) Pokata (portakal), üjüm (üzüm) (1 Aralık 2022)
	İnsan İsimleri	Ata (Atatürk) (5 Kasım 2022) Baba (16 Kasım 2022)
	Söylenenlere Verdiği Tepkiler	Annesinin çöpe atar mısın, sorusuna çöpe atarak tepki vermesi, dolabın kapağını kapatır mısın, sorusuna kapatarak tepki vermesi, ıslak mendili getir de halıyı silelim komutuna karşılık ıslak mendili getirip halıyı silmesi, al komutuna karşılık “Al” diyerek tekrar etmesi (16 Kasım 2022) Araba halının altında, komutuna karşılık halıyı kaldırması (17 Kasım 2022) Bardağı masaya koy komutuna “kooy” tepkisini vermesi (19 Kasım 2022) Burası çarşı mı, sorusuna “Çaaşı” şeklinde cevap vermesi (22 Kasım 2022)
	Fiillerin ve Soruların Kullanımı	Ne ditti go go? (Top nereye gitti?) (17 Kasım 2022) Bippi (bitti) (19 Kasım 2022) Deeedi (geldi), aal (al) (22 Kasım 2022) Aattiiii (açtı) (22 Kasım 2022) Pattiii (kapattı) (30 Kasım 2022)

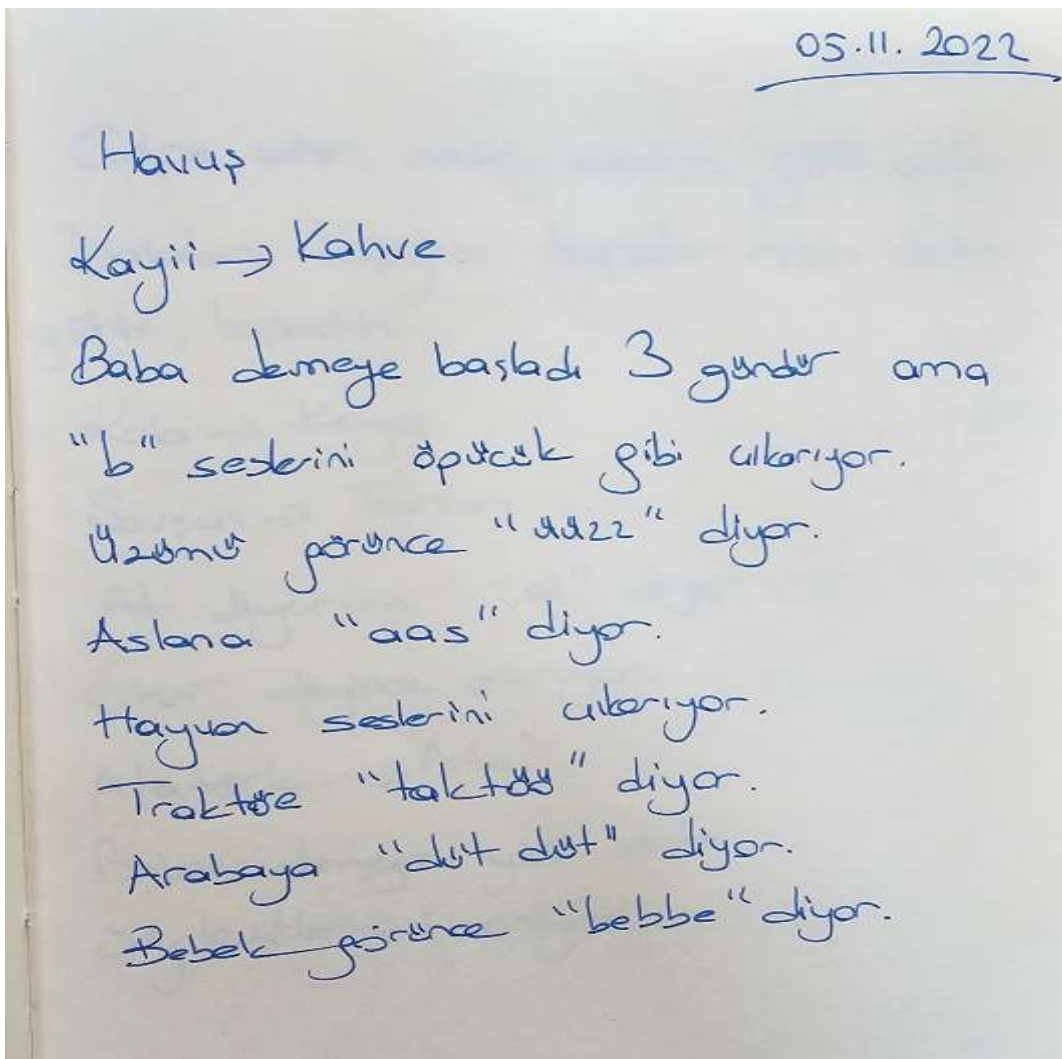
Bebekler bu ayla birlikte çevresindeki nesneleri tanımlamaya ve onlara ismiyle hitap etmeye başlarlar. Söz dağarcığı durmaksızın gelişen bebekler artık taklit ve tekrardan ziyade bilinçli sözcük kullanımına geçer.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Kasım – 4 Aralık 2022 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 23. ayla birlikte çevresindeki kişi ya da nesnelere isimleriyle hitap ettiği gözlemlenmiştir. 5 Kasım 2022’de Bebek T.nin kahveye ‘kayiiii’, üzüme ‘üüüz’, aslana ‘aaas’, traktöre ‘taktöö’, arabaya ‘düt düt’, bebeklere ‘bebbie’, kolaya ‘koya’, tavşana ‘şavşan’, Atatürk’e ‘Ata’ dediği tespit edilmiştir. Aynı tarihte Bebek T.nin daha önceki dönemlerde ‘b’ sesini çıkarıp ‘baba’ dediği gözlemlenmişken bu dönemde ‘b’ sesini çıkarmada yine sıkıntı yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Bebek T.nin ailesinin söylediklerini net bir şekilde anladığı ve eyleme döktüğü görülmüştür. 16 Kasım 2022’de annesinin “Çöpe atar mısın?” demesi üzerine elindeki çöpü çöpe atması bunun örneklerinden biridir. Aynı şekilde “Dolabın kapağını kapatır mısın?” şeklindeki uyarana dolabın kapağını kapatarak cevap vermesi de bu konuda örnek teşkil etmektedir. “Islak mendili getir de halıyı silelim.” şeklindeki uyarana karşısında ıslak mendili getirip kendinin halıyı silmeye çalışması ise birlikte çalışma alışkanlığı kazandığını düşündürmektedir. Tüm bunların yanında Bebek T.nin dil gelişimi konusunda taklit evresinin devam ettiğini gösteren durumlar da görülmektedir. Örneğin kendisine “Al” şeklinde bir komut verildiği zaman Bebek T.nin “al” diyerek bu komutu tekrar ettiği gözlemlenmiştir. 16 Kasım 2022’de kola gördüğü zaman ‘koya’, tavşan gördüğü zaman ‘şavşan’ dediği gözlemlenmiştir. Bu dönemde Bebek T. ‘b’ sesine dair gerilemenin ardından yeniden ‘baba’ sesini çıkarmaya başlamıştır. 17 Kasım 2022’de Bebek T.nin söylenenleri tekrarlama eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Annesi Bebek T.ye “Nereye atıyorsun?” diye sorduğunda ‘Ne aton?’ şeklinde tekrarlamıştır. Kendisinden büyük bir kız çocuğu gördüğünde ‘aba’ şeklinde seslenmiştir. Annesiyle oynarken top ortadan kaybolduğunda ‘Ne ditti go go?’ şeklinde sorduğu tespit edilmiştir. 19 Kasım 2022’de su içtiği bardağın içindeki su bitince ‘bippi’ şeklinde söylediği tespit edilmiştir. Bardağı masaya koyması söylendiğinde ‘kooy’ diye tekrar ettiği tespit edilmiştir. 22 Kasım 2022’de Bebek T.nin kendisine yöneltilen sorulara bilinçli bir şekilde cevap vermeye başladığı da tespit edilmiştir. “Burası neresi, çarşı mı?” sorusuna ‘çaaşı’ dediği, aynı soru evde sorulduğu zaman olumsuz anlamda kafa salladığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin ailesinin yanına geldiği zaman ‘deedii (geldi)’, bir şey verirken ‘aal (al)’, süt istediği zaman ‘şüt’ dediği gözlemlenmiştir. Televizyonda çitayı görünce ‘kikaa’ diyerek bildiğini göstermeye çalıştığı, çikolatayı açınca ‘aattiiii (açtım)’ diyerek sevincini gösterdiği görülmüştür. 23. ayın sonlarında bazı kelimelerde

değişiklikler gözlemlenmeye başladığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin önceleri süte 'şüt' derken şimdilerde 'dүү' demeye başladığı gözlemlenmiştir. Bunlar dışında ayak demek yerine 'ayaa', bebeğe 'bebbe', geldi demek yerine 'deedi', gitti yerine 'ditti', açtı yerine 'attiiii', kapattı yerine 'pattiii', civciv yerine 'didi' dediği tespit edilmiştir. 30 Kasım 2022'de Bebek T.nin patatesi gördüğünde 'pata' dediği gözlemlenmiştir. 1 Aralık 2022'de portakala 'pokata' dediği, hatta önceki dönemlerde üzüm kelimesini 'üüzz' şeklinde telaffuz ederken artık 'üjüm' şeklinde düzelttiği tespit edilmiştir. 2 Aralık 2022'de siyah bir nesne gördüğü zaman 'siya', kiraza 'kiya' dediği gözlemlenmiştir."

23. aya ait günlük örneği Şekil 23'te gösterilmiştir.

Şekil 23. 23. Ay Günlük Örneği

24. Ay Gözlem Sonucu

24. ay gözlem sonucuna ait tema, kategori ve kodlar Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27. 24. Ay Tema, Kategori ve Kodları

Tema	Kategori	Kod
24. Ay (4 Aralık 2022-4 Ocak 2023)	İyelik Eki Kullanımı	Babam, annem, tejem, mamam (6 Aralık 2022) Kujum (11 Aralık 2022)
	İnsan İsimleri	Teje (teyze) (10 Aralık 2022) Edde (Ender), Memek (Melek), Taah siin (Tahsin), Beyya (Müberra) (21 Ocak 2023)
	Şarkı Sözleri	Sayı sayı ki yayı (sarı sarı kimin yarı) (21 Ocak 2023)
	Fiillerin Kullanımı	Battii (kapattı) (3 Aralık 2022) Koş koş, kooy (10 Aralık 2022)
	Nesne, Hayvan, Meyve ve Renk İsimleri	muuj (muz), bataa (pasta) (10 Aralık 2022) Kiya (kiraz), çiçe (çiçek), çiyek (çilek), moon (limon), anasa (ananas) (11 Aralık 2022) Miii (gemi), koptee (helikopter), baon (balon), tatak (tarak), şattık (yastık), kaga (karga), şoda (soda), manna (mandalina), kaysii (kayısı), yoot (yoğurt), ciis (cips), arna (makarna), piyav (pilav), ayak (9 Ocak 2023) Siya (siyah), tuucu (turuncu), mayi (mavi), sayı (sarı), biyaz (beyaz), glin (green/yeşil), pigi (pembe) (11 Aralık 2022)
	Sorulara Verilen Tepkiler	İstemediği bir duruma karşılık no no no tepkisi (3 Aralık 2022) Nasılsın, sorusuna “İyi” tepkisi (9 Ocak 2023) Beşten sonra ne gelir, sorusuna verdiği “Attiii” cevabı (altı) (21 Ocak 2023)

Topbaş (2006, s.73-75), çocuğun dil ediniminde birinci evre olarak gösterdiği ve “söz öncesi iletişim evresi” olarak adlandırdığı 0-12 ayları arasını, 12-24 aylarını içine

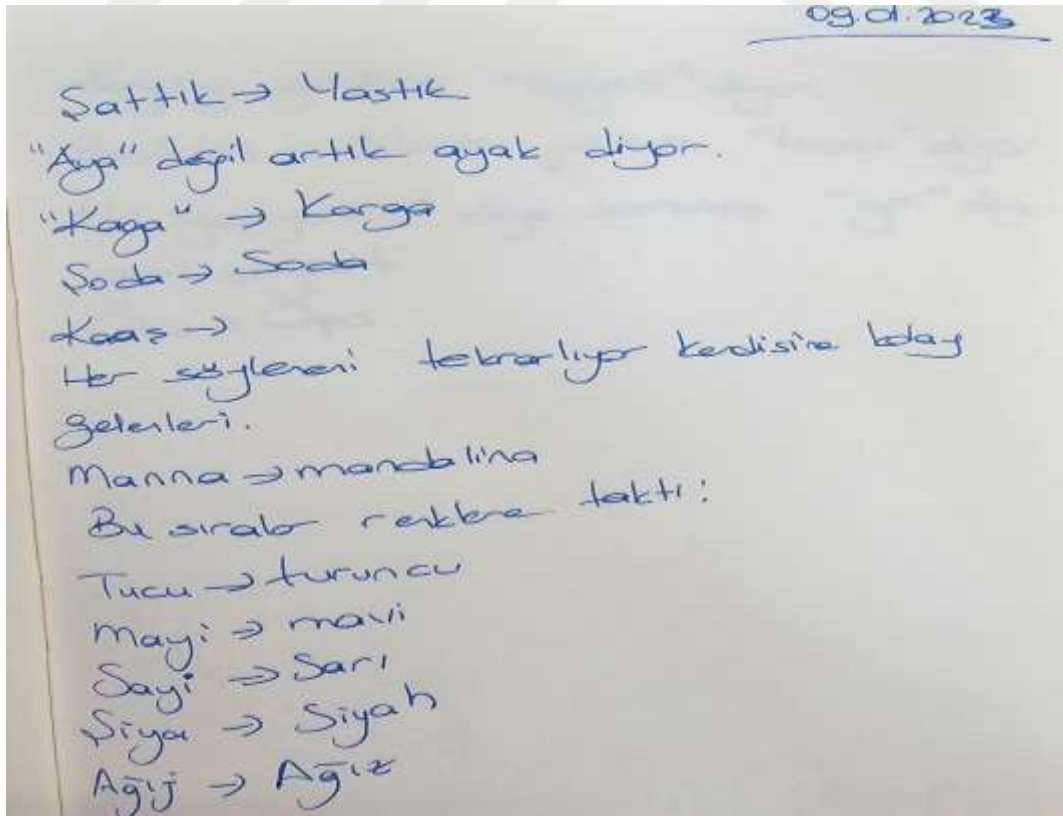
alan “sözcük öğrenme evresi” adını verdiği ikinci evrenin takip ettiğini söyler. 24. aydan 5 yaşına kadar devam eden evreye “kural öğrenme evresi” adını verir. Bu üçüncü ve son evrede 24 aylık çocukların %70’inin ünsüzleri, hedef yetişkin dilindeki şekliyle ürettiğini, ses bilgisel gelişimin en hızlı olduğu bu üçüncü evrede, çocukların söz varlığının da genişlediğini belirtir. Bu evrenin, “fonemik gelişme evresi” olarak da anıldığını; çünkü çocuğun pek çok ünsüzü edinmiş olduğunu, sesleri hedefe uygun ve doğru olarak ürettiğini söyler. Çok heceli sözcük içinde yer alan tüm ünlülerin üç yaşına kadar tamamlanmış olduğunu, bu evrede çocukların, sesleme düzeneklerini daha kontrollü kullanmaya başladıklarını ve vurgunun ikinci ya da üçüncü hecede olduğu çok heceli sözcükleri üretebildiklerini belirtir.

Aşağıdaki veriler Bebek T.nin 4 Aralık 2022 – 4 Ocak 2023 tarihleri arasında gözlemlenmesi sonucunda elde edilmiştir.

“Bebek T.nin 24. ayın başında yeni sözcükler öğrenmeye ve bildiği sözcüklerin söylenişini değiştirmeye devam ettiği gözlemlenmiştir. Önceleri “kapattı” sözcüğünü ‘pattii’ şeklinde telaffuz ederken şimdi ‘battı’ olarak telaffuz ettiği görülmüştür. 3 Aralık 2022’de izlediği çizgi filmlerin de Bebek T.nin konuşmasına etki ettiği tespit edilmiştir. Örneğin parmağıyla hayır işareti yaparken ‘no no no’ diye seslenmesi bu durumu örneklendirmektedir. 5 Aralık 2022’de Bebek T.nin önceleri net söyleyemediği bazı sözcükleri de artık daha rahat çıkarabildiği görülmüştür. Örneğin baba sözcüğünü artık daha net söylemeye başladığı, özellikle ‘babammm’ şeklinde sahiplik eki ile birlikte kullandığı gözlemlenmiştir. 6 Aralık 2022’de genel kurallastırma yapmaya başlayarak kullandığı birçok kelimenin sonuna sahiplik eki getirdiği tespit edilmiştir. Bebek T.nin önceleri sadece ‘babammm’ derken artık ‘annemm, tejemmm, mamamm’ demeye başladığı görülmüştür. 10 Aralık 2022’de Bebek T.nin teyzesine ‘tete’ diye hitap ederken artık ‘tejee’ dediği, muza ‘muuu’, pastaya ‘bataaa’ dediği tespit edilmiştir. Ayrıca eylemlerin anlamlarını kavramaya başladığı ve yanına birisini çağırırken ‘koş koş koş’ dediği gözlemlenmiştir. Tüm bu değişimlerin yanında Bebek T.nin söylenenleri tekrarlamaya devam ettiği de görülmektedir. Ebeveynleri masaya koy dediği zaman Bebek T.nin “koooooy” diyerek tekrar etmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bunların yanında 11 Aralık 2022’de Bebek T.nin kiraza ‘kiya’, çiçeğe ‘çiçe’, çileğe ‘çiyek, limona ‘moon’, ananasa ‘anasa’, kuzum yerine de ‘kujumm’ demeye başladığı gözlemlenmiştir. Bebek T.nin 9 Ocak 2023’te renkleri söylemeye çalıştığı tespit edilmiştir. Siyah bir şey gördüğünde ‘şiya’, turuncuya ‘tuucu’, maviye

'mayi', sarıya 'sayi', beyaza 'biyaz', yeşile 'glin (green)', pembeye 'pigi' dediği tespit edilmiştir. Ayrıca Bebek T.nin gemiye 'miii', helikoptere 'koptee', balona 'baon', tarağa 'tatak', yastık yerine 'şattık', karga yerine 'kaga', soda yerine 'şoda', mandalina yerine 'manna', kayısı yerine 'kaysii', yoğurt yerine 'yoot', cips yerine 'ciis', makarna yerine 'arna', pilav yerine de 'piyav' dediği gözlemlenmiştir. Bebek T.nin ayak yerine önceden 'aya' derken artık 'ayak' demeye başladığı görülmüştür. Sorulara bilinçli bir şekilde cevap verebildiği de görülmektedir. Bebek T.nin "Nasılsın?" sorusuna 'iyiiii' demesi bu durumu örneklendirmektedir. Bebek T.nin 21 Ocak 2023'te kişileri isimleriyle çağırmaya başladığı görülmüştür. Ender yerine 'Eddee', Melek yerine 'Memek', Tahsin yerine 'Taah Siin', Müberra yerine 'Beyya' dediği gözlemlenmiştir. Bebek T.nin bilişsel gelişiminin de dil gelişimiyle beraber artmaya devam ettiği görülmüştür. Örneğin, Bebek T. sayıları sayarken beşten sonra altı geldiğini bilmekte ve 'attiii' diye bağırmaktadır. Bebek T.nin zaman zaman şarkılara eşlik ettiği ve hoşuna giden kısımları ezberlediği gözlemlenmiştir. Bir parçanın nakaratında geçen "sarı sarı kimin yâri" bölümünü Bebek T.nin 'sayi sayi ki yayi' şeklinde telaffuz ettiği tespit edilmiştir."

24. aya ait günlük örneği Şekil 24'te gösterilmiştir.

Şekil 24. 24. Ay Günlük Örneği

Dil gelişimi, üzerinde sayısız çalışma yapılmasına rağmen gizemini koruyan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilin gelişim evreleri ve öğrenme zorluğu gibi konular araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Dil gelişimine dair ortaya konulan kuramlar bu sorulara yanıt bulmak isteyenlere yol göstermektedir. Bu kuramların her biri, dilin gelişim aşamalarını farklı bir açıdan incelemektedir. Her bir kuramı da destekleyen çok sayıda dilbilimci ve araştırmacı yer almaktadır. Bu kadar farklı çalışmanın bulunmasının nedeni dil edinimindeki gizemdir. Araştırmacılara göre dil yeteneği; genetik, bireysel farklılıklar ve çevre etkileşimi gibi unsurların karmaşık bir etkileşiminden ibarettir. Bazı araştırmalar dillerin öğrenme güçlüğü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sonuçta dil, insanların kendini ifade etmesi ve çevresini anlamlandırması noktasında en önemli anahtar olarak varlığını sürdürmektedir.

Dil edinimi üzerine sayısız çalışma yapılmasına rağmen yapılan çalışmaların çoğu çocukların 6. ayından sonrasını ve genellikle 24. ayda kreşe başladıkları dönemden itibaren olan kısmını incelemektedir. 24. aydan itibaren çocuklar kelimeleri düzgün bir şekilde çıkarmaya başlar ve cümleler kurarlar. Bu dil gelişiminin belli bir ortamda ve belli bir zaman aralığında gözlemlenmesi daha uygundur. Ancak dil ediniminde 24. aydan sonraki seviyeyi etkileyen en önemli dönem çocuğun konuşma öncesi dönemi olan 0-24 ay arasındaki dönemidir. Çünkü çocuklar beyninin büyük bir bölümünü 0-3 yaş arasında en hızlı ve en etkili şekilde kullanırlar. Bu sebeple 0-3 yaş arasındaki dönem çocukların sonraki dilsel gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Yapılan çalışmalar 0-3 yaş arasındaki dil gelişim seviyesi ile çocuğun sonraki dil gelişimi arasında bir paralellik olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada da 0-24 ay arasında dil gelişiminin ne şekilde geliştiği ve ilerlediği üzerinde durulmuştur.

Dil öncesi dönemin yaklaşık ilk altı ayı seslerin üretildiği sesleme, gıgıldama, genişletme evrelerini içerir. Bu dönemin ikinci altı ayı ise seslerin bir araya getirilerek anlamlı sözcüklerin oluşturulduğu süreçtir (Temel ve diğerleri, 2014, s.94).

Alanyazında bebeklerin 0-2 aylık oldukları dönem onların yeni bir hayata uyum sağlamaya çalıştığı ağlama dönemi olarak geçmektedir. Yapılan çalışmada Bebek T. 0-2 aylık dönemde ağlama davranışını göstermiş, 2. ayda ağlama sesinde ihtiyaç ve isteğine göre farklılaşmalar görülmüştür. Çevresinde onunla etkileşim kuranlarla da göz teması kurmaya başlamıştır.

Baykoç-Dönmez ve Arı (1992, s.116), 2-6 ayları arasındaki evreyi iki ayrı evre halinde gösterir. Mırıldanma evresinin başlangıcı şeklinde gösterdiği 2-3 ayları arasını “gıgıldama evresi” olarak; 3-6 ayları arasını “mırıldanma evresi” olarak adlandırır ve bu aylar arasında çocuğun kendi sesi üzerinde kontrolünün arttığını ve bilinçli olarak ses üretmeye başladığını belirtir. Bebek T., 2 ve 3. aylarda a ve u seslerini çıkardığı, “auuu, auuvv” gibi tepkilerin verildiği gözlemlenmiştir. 3-6 aylar arasında ise “m” sesinin çıkarıldığı, “mammama” gibi kelimelerin söylendiği ancak “b” sesini çıkarmada sorun yaşandığı, “b” sesini öpücük sesine benzer şekilde çıkardığı için bu sesle ilgili tekrarlı sözcükler kurmadığı, “an-nee” sesini çıkarmasına rağmen “ba-ba” sesini çıkarmadığı gözlemlenmiştir.

Temel ve diğerleri, (2014, s.98-100), 6-12 ay arasını iki evre olarak gösterir ve 6-9 ayları arasını “mırıldanma evresi”; 10-12 ayları arasını “çeşitlendirilmiş mırıldanma evresi” şeklinde adlandırır. Araştırmada gözlemlenen Bebek T., 6-9. aylarda “anne” sözcüğünü bilinçli bir şekilde çıkardığı, çığlıklar atarak el kol hareketleriyle iletişim kurmaya çalıştığı, “ba-ba” sesini çıkarırken hala zorlandığı, söylenen basit komutlara tepkiler verdiği gözlemlenmiştir. 10-12. aylarda ise “mama, dede” seslerini çıkardığı, “c” sesini sıklıkla söylemeye başladığı, “cici, ceee” seslerini çıkardığı gözlemlenmiştir.

12-18 ayları arasını içine alan tek sözcük döneminde çocuğun anladığı sözcük sayısının ürettiği sözcük sayısından daha fazla olduğunu ifade eden Baykoç-Dönmez ve Arı (1992, s.118), bu dönemde çocukların soruları anlamadığını ve bazen sorulara yanıt vermediğini, bazen de soruları tekrarlayarak taklit ettiklerini söyler. Ses bilgisi gelişimi açısından hece ve vurgu temellerinin bu dönemde atıldığını belirten Temel ve diğerleri, (2014, s.103), dönemin son ayı olan 18. ayda çocuğun konuşurken kullandığı sözcük sayısının arttığını, söz varlığında bulunan sözcüklerin ses ve hece şekillerinde benzerlikler görüldüğünü, sözcüklerin başında ünsüzlerin bulunma oranının daha fazla olduğunu açıklar. Araştırmada gözlemlenen Bebek T.nin, 12-18 aylık dönem içinde nesnelerle kişileri ilişkilendirmeye başladığı, duyduğu sözcükleri tekrar ettiği, basit sorulara cevap verdiği, söylenenleri anlayıp tepkiler verdiği, kendi kendine konuşuyormuş gibi anlamsız sesler çıkardığı, bazı nesnelerin hangi amaçla kullanıldığını anlamaya başladığı, basit fiilleri kullandığı görülmüştür.

18-24 ay arasındaki dönem alanyazında iki sözcüklü (telegrafik) dönem olarak geçmektedir. İki sözcük döneminin ilk başlarında “telgraf konuşması” şeklinde olan iki sözcüklü birleşimler, bu dönemin ortalarına doğru sözcüklere eklenen biçim birimlerle

birbirine bağlanır ve işlev sözcükleri cümlelerde görülmeye başlar (Harley, 2001, s.378-379). 18-24 ay arasında Bebek T.nin şarkılara eşlik etmeye başladığı, hayvan seslerini tanıyarak istenen sesi çıkardığı, dönemin başında “b” sesini hala tam olarak çıkaramadığı ancak dönemin sonlarına doğru çıkarmaya başladığı gözlemlenmiştir. Ayrıca rahatsız olduğu durumlara itiraz ettiği, yiyeceklerin isimlerini söylediği, “nerede, ne oldu?” gibi soru kalıplarıyla kısa ve basit cümleler kurduğu, üç sözcükten oluşan basit cümleler kurmaya başladığı, sayıları sıralı olarak saymaya başladığı, “Bu ne?” sorusunu sorduğu, ona sorulan sorulara davranışsal tepkiler verdiği, yanlış telaffuz ettiği bazı kelimelerin söylenişini düzelttiği görülmüştür.

0-6. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik

Bebekle Konuşmak

Bebekler daha anne karnında belli bir aya geldikten sonra duydukları seslere ve özellikle annelerinin seslerine tepkiler vermeye başlarlar. Bu sebeple bebek doğduktan sonra çevresinde ne kadar çok kelimeyle karşılaşır dil edinimi o oranda artar. Bebekle doğduğu andan itibaren günlük hayattan konuşmalar yapılabilir, olağan durumlar, yapılan işler anlatılabilir, şarkılar söylenebilir, hikâyeler anlatılabilir. Onunla konuşurken el ve yüz hareketlerinden faydalanılabilir, anlatılan hikâyeler daha ilgi çekici hale gelebilir.

Bebekler ilk aylarda renkleri tam olarak göremezler. Işığı, siyah-beyaz renkleri ve 15-20 cm uzağındaki cisimleri ve şekilleri seçebilirler. Bu sebeple bebeğe siyah-beyaz renkler içeren şekiller gösterilebilir ve bu şekillerle ilgili hikâyeler/masallar anlatılabilir. Etkinlik örneği Şekil 25’te sunulmuştur.

Şekil 25. Siyah-Beyaz Hikâye Kartları

Şekil 25’te görüldüğü gibi siyah-beyaz kartlar bebeğin ilk aylarda dikkatini çekmektedir. Bu kartlardaki görsellerden faydalanılarak bebeğe hikâyeler/masallar anlatılabilir, şekillerdeki görseller yorumlanabilir.

Oyunlar Oynamak

Bebekler 3. Aydan sonra babıldamaya ve sesler çıkarmaya başlarlar. Çıkardıkları sesler onların keyif almasını sağlar. Bu sebeple bebeğin 3. ayından sonra “ce-ee” oyunu oynanabilir. Etkinlik örneği Şekil 26’da sunulmuştur.

Şekil 26. Ce-ee Oyunu

Şekil 26’da yer alan “ce-ee” oyunu hem nesne sürekliliği hem de işitsel algı açısından bebeğin dil gelişimi için faydalı olmaktadır.

Dinlemesini Sağlamak

Bebeklerin dil ediniminde konuşmaya başlamadan önceki dinleme süreci çok önemlidir. Bebekler çevrelerinden duydukları sesleri, kelimeleri, sözcükleri zihinlerine

kaydederler ve belli olgunluk seviyesine geldikten sonra bu bilgilerini kullanırlar. Bu sebeple çocuğun dil gelişimini artırmak için dinleme becerisini geliştirici ortamlara ihtiyaçları vardır. Dinleme becerisini geliştirmek için farklı sesler çıkaran nesnelerden veya oyuncaklardan faydalanılabilir. Bu seslerin farklı yönlerden gelmesini sağlayarak dikkatini sesin nereden geldiğine yöneltmesi sağlanabilir. Etkinlik örneği Şekil 27’de sunulmuştur.

Şekil 27. Sesli Oyuncaklar

Şekil 27’de görülen sesli oyuncakların bebeklerin dinleme becerilerinin gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Farklı yönlerden sesletilen oyuncaklar bebekler için sesin hangi yönden geldiğini bulması açısından faydalı olmaktadır.

6-12. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik

Taklitler Yapmak

Bu dönemde bebekler çevrelerinden duydukları sesleri tekrarlamayı ve taklit etmeyi severler. Bu sebeple oyuncak telefonlarla konuşma ve taklit yapma oyunları oynanabilir. Etkinlik örneği Şekil 28’de sunulmuştur.

Şekil 28. Telefonla Konuşma

Şekil 28’de görüldüğü gibi çocuklarla telefonda konuşma etkinliği yaptırarak tekrar ve taklit etme özelliği ön plana çıkarılabilir. Bu sayede dil edinimine de katkı sağlanmış olur.

Şarkı Ve Tekerlemeler Söylemek

Bu dönemde şarkılar çocukların ilgisini çekmektedir. Onlara şarkılar dinletmek, onlarla şarkılar söylemek, tekerlemeleri tekrar etmek dil gelişimlerine katkı sağlamaktadır ve bu etkinlikler çocuğun dikkatini çekmektedir. Etkinlik örneği Şekil 29’da sunulmuştur.

Şekil 29. Şarkılar Söyleme

Şekil 29’da görüldüğü gibi çocuklarla bu dönemde söylenen şarkılar onların dil gelişimine katkı sağlar ve dil edinimini eğlenceli hale getirir.

Resimli Kitaplar Okumak

Resimli hikâye ve masal kitaplarına birlikte bakmak, onları seslendirmek, nesnelerin isimlerini söylemek, resimleri yorumlamak çocukların dil gelişimine olumlu katkılar sağlar. Kitaplarda yer alan resimler parmakla gösterilerek çocukların ilgisini çekmesi sağlanabilir böylece kitaplardaki resimlerle anlatılanlar çocuklar için daha anlamlı hale gelebilir. Çocuklar doğduğu andan itibaren onlarla konuşulmasından, kitap okunmasından zevk alırlar. Böylece dil edinimi için daha çok dilsel uyarıcılara maruz kalırlar. Bu da çocukların hem görsel hem işitsel hem de dilsel olarak kendilerini geliştirmelerine olanak sağlar. Etkinlik örneği Şekil 30’da sunulmuştur.

Şekil 30. Resimli Kitap Okuma

Şekil 30’da görüldüğü gibi çocukla resimli kitaplar okumak çocuğun dili görsellerle anlamlandırarak öğrenmesini sağlamaktadır. Bu sebeple doğduğu andan itibaren onunla konuşmak, ona kitap okumak dil edinimine katkı sağlamaktadır.

12-18. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik

12-18 aylık dönemde çocuklar tek kelimeyle isteklerini ve rahatsızlıklarını anlatmaya çalışırlar. Algıladıkları kelime sayısı ifade ettikleri kelime sayısından farklıdır. Bu aylarda yapılacak etkinliklerde amaç, çocuğun ifade ettiği kelimelerin niceliğini ve niteliğini artırmaktır. Bu çalışmada önerilen etkinlikler Bebek T.nin dil gelişimi için uygulanmış ve etkili olduğu gözlemlenmiş etkinliklerdir.

Nesneleri Adlandırmak

Dil gelişimi ile ilgili oyunlar içerisinde yer alan adlandırma oyunu, dil becerilerinin gelişimi için önemlidir. Evde bulunan değişik nesneleri yeni yürümeye başlayan çocuğa göstererek ondan bunları adlandırması istenebilir. Kendi kendine söylemeyi öğrenene kadar ona yardımcı olunabilir. Bu sayede çocuğun kelime dağarcığı gelişir. Bu oyun her yerde oynanabilir. Böylece her ortamda bulunan nesnelerle tanışma ve bu nesneleri öğrenme fırsatı bulabilir. Bunun için gerçek nesnelerden ya da kelime kartlarından faydalanılabilir. Etkinlik örneği Şekil 31’de sunulmuştur.

Şekil 31. Nesneleri Adlandırma

Şekil 31’de görüldüğü gibi gerçek ya da kartlarda olan nesnelerle alıştırmalar yapılabilir, çocukların nesneleri tanınması sağlanabilir. Böylece çocuklar bu dönemde tek kelime ile kendilerini daha rahat ifade edebilirler.

Blok Oluşturmak

Çocuklarla bloklar ya da kuleler oluşturmak çocukların dil gelişimine katkı sağlar. Oyuncak bloklar ya da kuleler oluşturarak “aşağı, yukarı, yüksek, alçak vb.” yer-yön bildiren kelimeler öğretilir. Etkinlik örneği Şekil 32’de sunulmuştur.

Şekil 32. Oyuncak Blok Oluşturma

Şekil 32’de görüldüğü gibi çocuklarla oyuncak bloklar oluştururken er yeni yapıyı inşa etmede yer-yön bildiren “aşağı, yukarı, yüksek, alçak vb.” ifadeler kullanılabilir ve bu kelimelerin çocuklar tarafından öğrenilmesi sağlanabilir.

Sayma Oyunu Oynamak

Sayma oyunu çocuğun hem dil becerilerini hem de matematik becerilerini geliştirmeye yönelik etkili bir oyundur. Böylelikle çocuk hem nesneleri hem de sayıları öğrenebilir. Etkinlik örneği Şekil 33’te sunulmuştur.

Şekil 33. Nesneleri Sayma Oyunu

Şekil 33’te görüldüğü gibi çocuklara nesneleri tanıtabilir, aynı nesneden kaç tane olduğunu bulmak için sayılabilir, sayıların rakamlarla gösterimi sunulabilir ve böylece çocuklara hem nesneler hem de sayılar öğretilir.

18-24. Ay Dil Gelişimini Destekleyici Etkinlik

Çocuklar bu dönemde iki sözcükle kendilerini ifade etmeye başlar. Dönemin sonuna doğru ifade ettikleri sözcük sayısı artar. Bu sebeple bu dönemde yapılacak etkinliklerin amacı çocukların iki veya daha fazla sözcüklü cümle yapıları oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Böylece iki sözcüklü dönemde kendilerini daha doğru ve rahat bir şekilde ifade edebilirler. Bu etkinlikler çocukların sonraki döneme ilişkin dil gelişimlerine de katkı sağlar.

Nesneleri Sıfatlandırmak

Çocuklar bu dönemde tek sözcüklü dönemden iki sözcüklü döneme geçmektedir. Bu sebeple onların öğrendiği nesnelere yeni özellikler ve ayrıntılar eklenerek nesneler öğretilir. Etkinlik örneği Şekil 34’te sunulmuştur.

Şekil 34. Nesneleri Sıfatlandırma

Çocuk nesneleri göstermeye başlayıp bu bir araba dediğinde o nesnenin diğer ayrıntıları vurgulanabilir. Örneğin, bu beyaz bir araba, bu araba diğerinden daha büyük şeklinde detaylar eklenebilir. Bu etkinlik çocuğun kelime dağarcığını ve gözlem bilgilerini geliştirir.

Soru Sormak

Çocuklar bu dönemde etrafındaki durumları ve nesneleri anlamlandırmaya ve merak edip sorular sormaya başlar. Bu merak onların dil gelişimi için önemlidir. Bu sebeple bu dönemde yapılacak etkinlikler onların merakını artırmaya ve soru sorma yeteneklerini geliştirmeye yönelik olabilir. Ayrıca soru sorma etkinliği, çocuğa ileride düşüncelerini daha iyi ifade edebilmesi için güçlü bir temel oluşturur. Çünkü çocuklar soru sorarak öğrenirler ve bu sayede kendilerini geliştirirler. Etkinlik örneği Şekil 35'te sunulmuştur.

Şekil 35. Soru Sorma

Şekil 35’te görüldüğü gibi soru sorma etkinliği ile çocukların dil gelişimi desteklenebilir. Nesneler üzerinden çocuklara “Bu nedir, bu bir muz mudur, ev hangi renk, sen nasıl bir odan olsun istersin?” gibi sorularla hem çocukları konuşmaya teşvik etmek açısından hem de merak duygularının gelişimi açısından faydalı olmaktadır.

Kukla Oyunu Oynamak

Çocuklar yaratıcı ve eğlencelidir. Kuklalar hem eğlenmek hem öğrenmek için çocuklara sunulan etkili bir araçtır. Çocukların dil yeteneklerinin ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi için kuklalardan faydalanılabilir. Bu etkinlik 18-24 ay arası çocukların dil gelişimleri için katkı sağlar. Etkinlik örneği Şekil 36’da sunulmuştur.

Şekil 36. Kukla Oyunu

Şekil 36’da görüldüğü gibi kuklalarla çocuklar için hem eğlenceli hem öğretici bir dil gelişim etkinliği yapılabilir. Kuklalarla hikâyeler, masallar anlatılabilir, sorular sorulabilir, çocuklar konuşması için teşvik edilebilir. Etkinlik yardımıyla çocuklarla konuşulabilir, yeni kelimeler öğrenmeleri sağlanabilir. Böylece etkinlik sırasında hem sıkılmaz eğlenirler hem de dil gelişimleri için etkili bir zaman geçirmiş olurlar.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

0-24 ay arası dil ediniminin incelendiği ve dil gelişimine etki eden etkinlik örneklerinin sunulduğu araştırmada belirlenen dil gelişim evrelerinde yer alan gelişim düzeyleri ile gözlem sonuçlarının bazı noktalarda paralellik gösterdiği, bazı noktalarda ise farklılıkların görüldüğü ortaya konmuştur. Dudak ünsüzlerinin genellikle çıkarılmaya başlandığı dönemde Bebek T.nin ‘m’ sesini rahatlıkla çıkarabiliyorken ‘b’ sesinde zorlandığı tespit edilmiştir. Bebek T.nin bazı dönemlerde gelişim evresine uygun olarak sesler çıkardığı, tepkiler verdiği görülse de bazı dönemlerde bu ses ve tepkilerde azalma hatta sönmeler görüldüğü gözlemlenmiştir. Örneğin, Bebek T., ‘b’ sesini çıkarabiliyorken sonraki ayda dil gelişimi gerilemiş ve çıkaramamaya başlamıştır. Böylece bebeklerde bazı dönemlerde dil gelişiminde gerilemeler görülebileceği tespit edilmiştir. Dil gelişiminde evreler birbirini takip ederek ve etkileyerek ilerler. Bebek T. önce sesleri çıkarmaya başlamış, sonra ünlü-ünsüz birleşimi yaparak heceler oluşturmuştur. Sonrasında tekrarlı ve farklı heceleri birleştirerek anlamlı ve anlamsız kelimeler oluşturmuştur. Zaman zaman bu kelimeleri tekrar etmiş, sonrasında da kelimeleri ve fiilleri yan yana getirerek kısa ve basit cümleler oluşturmuştur.

0-24 ay arası bebeklerde dil edinim süreci anne karnında başlar ve yaşam boyu gelişerek ilerler. Bu gelişme çocuğun bulunduğu ortama ve tecrübelerine dayanarak olumlu ya da olumsuz yönde kendini göstermektedir. Doğduğu andan itibaren konuşma organlarının gelişimine bağlı olarak içinde bulunduğu topluma ayak uydurur. Yetiştigi çevre koşullarına göre kendisiyle iletişim kurulan, etkinlikler yapılan, sorularına cevaplar verilen çocukların dil edinimi de olumlu anlamda ilerler ve gelişir.

0-24 ay arası bebeklerde dil edinimini çeşitli faktörler farklı etki düzeylerinde etkilemektedir. Yapılan gözlem sonucunda dil edinimini yaş, zekâ, genetik durum, sağlık durumu, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne-babanın eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durum, medya ve ekran faktörleri farklı etkilerle çocuğun dil edinimini olumlu ya da olumsuz bir biçimde etkilediği görülmüştür. Bu etkiler her çocukta farklı biçimlerde ve farklı düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Bu etkiler her çocukta farklı biçimlerde görülse de hepsi az ya da çok çocuğun dil gelişimini etkilemektedir.

Dil öncesi dönemde bebekler doğdukları anda kendilerini ağlama refleksi ile ifade etmeye çalışır. Sonrasında bu ağlama sesleri ihtiyacın farklılığına göre farklı şekillerde ortaya çıkar. Yavaş yavaş içinde bulunduğu dünyaya uyum sağlamaya başlayan bebek çeşitli seslerle, çığlıklarla, hareketlerle kendilerini ifade etmeye çalışırlar.

Dil edinim süreci ile ilgili incelenen alanyazın çalışmaları ile gözlemlenen bebek arasında bazı noktalarda benzerlikler, bazı noktalarda ise farklılıklar olduğu görülmüştür. Alanyazına ait özelliklerden bazıları gözlemlenen bebekte daha erken süreçte ortaya çıkmaya başlamış, bazı özellikler ise daha geç görülmüştür.

0-24 ay arası bebeklerin dil gelişimlerini destekleyecek etkinlik örnekleri onların ay ay gelişim düzeylerine, dilsel gelişimi destekleyecek şekilde hazırlanmıştır. Her çocuk dil gelişiminde belirlenen özellikleri erken ya da geç olmak üzere yansıtır. Her çocuğun gelişimi farklıdır fakat gelişim özellikleri benzer şekilde farklı zamanlarda ilerler. Çocukların dil gelişiminde kullanılacak etkinlikler onların dili daha doğru, daha hızlı ve daha etkili bir biçimde öğrenmelerini sağlar. Dil gelişimine destek olan etkinliklerin bebeklerin dilsel gelişimi açısından faydalı olduğu görülmüştür.

Öneriler

1-) 0-24 ay arası dil ediniminin incelenmesi sonraki dönemlerin gelişimi açısından bir ayna niteliğindedir. Çünkü dil edinimi için 0-2 ay arası kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde çocuğun göstermiş olduğu dil edinim seviyesi sonraki dönemlerle doğru orantılıdır. Alanyazında 0-24 ay arası dil edinimi üzerine yapılan çalışmaların sayısı yetersizdir. Bu sebeple bu ve benzeri çalışmalar farklı çocuklarda da yapılabilir. Sonrasında gözlem sonuçları ile dil edinimine ait kuramlar karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konabilir.

2-) Etkinlikler bebek doğduğu andan itibaren onun dil gelişimi için en önemli kaynaklardandır. Çocuk dil gelişimi için ne kadar çok materyale, etkinliğe maruz kalırsa bu durum onda dil gelişimi için olumlu etkiler yaratacaktır. Bu sebeple 0-24 ay arası çocuklarda dil edinimini geliştiren etkinlik örnekleri çoğaltılabilir, 24 aydan sonraki yaş grupları için çeşitli etkinlik örnekleri hazırlanabilir. 0-24 ay arası bebeklerde dil gelişimini olumlu yönde ilerletmek için bu çalışmada kullanılan etkinlik örneklerinden faydalanılabilir.

3-) Dil edinimi için bebeklerin doğduğu andan itibaren her ay, her yaş dönemi önemlidir. Bu dönemler birbiriyle etkileşim halinde ve birbirlerine paralel olarak ilerler. Dil gelişiminin ay ay incelenmesine bağlı olarak gözlemler 24 ay sonrasında da yapılabilir, gözlem sonuçları ile dil edinim kuramlarında belirlenen özellikler karşılaştırılabilir, benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulabilir.

4-) Çocukların dil gelişimlerinin yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne ve baba eğitim durumu, kardeş sayısı, doğum sırası gibi faktörlerin yanında başka durumlar da dil gelişimini etkileyebilmektedir. Daha sonra yapılacak olan dil gelişimi araştırmalarında farklı faktörlerin dil gelişimindeki etkisinin araştırılabilir. Dil edinimini etkileyen faktörler göz önüne alınarak bu faktörlerin çocukların dil gelişimini ne şekilde etkilediği farklı gruplardaki bebeklerin gözlemlenmesiyle karşılaştırmalar yapılabilir.

5-) Bebekler daha anne karnındayken dil edinimine hazır ve alıcı durumundadırlar. Bu sebeple hem anne karnında hem de bebek doğduktan sonra bebekle kurulan etkileşim onun dil gelişimine katkı sağlamaktadır. Bebekle ne kadar iletişim kurulursa ne kadar konuşulursa, bebek ne kadar çevresel uyarıcıları maruz kalırsa dil gelişimi de o oranda olumlu yönde etkilenmektedir. Bebekler doğduğu andan itibaren bir arada bulunan anne-baba ya da çocuğa bakan kişilerin bebekle daha fazla iletişim kurması, hikâyeler okuması, etkinlikler yapması, sorular sorması, sorulan sorulara sabırla cevaplar verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acarlar, İ. Funda (1991). *2,5–4 yaşlar arasındaki Türk çocuklarının dil yapılarının incelenmesi* (s. 135). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tez nu: 16701.
- Adalı,O. (2003). *Anlamak ve anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Akçum, E. (2005). 5-6 yaş çocuklarının yaratıcılık ve öğrenime hazır oluş düzeylerine okul öncesi eğitimin etkisinin incelenmesi. Doctoral dissertation. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Akın, E. (2015). Türkçe çalışma kitaplarındaki 6,7 ve 8. sınıflar dil bilgisi etkinliklerinin çeşitli açılardan değerlendirilmesi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 15(10),19-34.
- Aksan, D. (1987). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim I*. Ankara: TDK Yayını
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dil bilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktaş, O. ve Yaqoop L. H. (2021). Dil ediniminde öne çıkan kuramlar: analitik yaklaşım. *Uluslararası Dil Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 45-58. DOI: 10.37999/udekad.873006.
- Altıok, F. (1971). Çocukta dilin oluşumu ve gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4, 115-132.
- Altınörs, S. A. (2018). Dil felsefesindeki klasik anlayışa karşı saussure'ün örtük itirazları. *Kilikya Felsefe Dergisi/Cilicia Journal of Philosophy*, 5(1), 27-38.
- Aral, N. ve Doğan Keskin, A. (2016). *Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. çocuk gelişimi içinde* (s.96-126). N. Aral (Ed.). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3267, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:2130.
- Artar, M. (1998). *Ankara'da yaşayan 9–26 aylık çocuklarda aile bilgisine dayalı dil normlarının saptanması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, Tez nu: 72469.
- Avcı, N. (2004). *Gelişimde 0–3 yaş* (s. 199). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Aksu-Koç, A. ve Ketrez, F. N. (2016). “*Anadili gelişimi*”. Ç. Aydın vd. (ed.). *Aklın çocuk hali, zihin gelişimi araştırmaları* (s. 13-39). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bağcı-Ayrancı, B. (2018). 0-12 Yaş dil gelişimi uygulamaları ve yapılması gerekenler. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (1), 13-34.
- Başal, H. A., (2004). *Nasıl mutlu bir çocuk yetiştirebilirim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Baştürk, M., (2013). *Anadil edinimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayhan, P. ve Artan İ., (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Baykan, S., Fulya, Z., Ömeroğlu, E., Bulduk, S., Ersoy, Ö., Avcı, N. Ve Turla, A. (1995). *Ankara’da farklı sosyoekonomik düzeydeki 0–6 yaş çocuklarının gelişim durumlarının incelenmesi üzerine bir araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Baykoç Dönmez, N. (1986). “*Çocukta dilin kazanılması*”. YA-PA 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri: İstanbul, 90–97.
- Baykoç Dönmez, N. ve Arı, M. (1992). “12-30 aylık Türk çocuklarında dilin kazanılması”. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8 (3). 115-161.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. New York: Pearson Education.
- Brown, J. R. and Dunn, J. (1992). Talk with your mother or your sibling? Developmental changes in early family conversations about feelings. *Child Development*, 63(2), 336-349.
- Can, E. (2009). *İşitme kayıplı Türk çocuklarda alıcı ve ifade edici dil becerilerinin gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cengiz, G. Ş. T. (2015). *Okul öncesi öğretmenlerinin resimli öykü kitabı okuma etkinlikleri ile çocukların dil gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Chomsky, N. (2014). *Dilin mimarisi*. (çev. İ. K. Bayırlı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Coşkun, M, V. (2015). Standart Türkçede Ses Olaylarının Sebep-Sonuç İlişkisi Çerçevesinde Yeniden Sınıflandırılması. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 347-367.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları* (s.591). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çelen, N. (1993). *Ailenin dil gelişimine etkisi*. Oğuzkan (Ed.) *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 77-93.
- Çelik, İ. (2017). Noam Chomsky ve psiko-linguistik dil gelişim kuramı. *Electronic Turkish Studies*, 12(28).
- Çiçekler, C. Y. (2007). 6-7 yaş çocuklarının oluşturdukları öykülerde kullandıkları hece, kelime ve cümle sayılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 23-36.
- De Casper, Aj. - Fifer, WP. (1980). "Of human bonding: Newborns prefer their mothers' voice" *Science*, 208, s.1174-1176.
- Demirel, E. (2016). "Dil gelişimi ve kuramları". N. Sargın vd., (ed.). *Eğitim ve psikolojiden yansımalar* (s. 125-135). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dereobalı, N. (1994). *Anaokuluna devam eden 48 aylık çocukların algısal becerilerinin geliştirilmesine yönelik hazırlanan programların dil gelişimi yönünden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdemir, N. (2001). *12-30 aylar arasındaki Türk çocuklarının dil yapılarının anlamsal yönden incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara. Tez nu: 107703.
- Erdoğan, S., Şimşek-Bekir, H. ve Erdoğan-Aras, A.S. (2005). Alt sosyoekonomik bölgelerde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların dil gelişim

- düzeylerine bazı faktörlerin etkisinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 231-246.
- Ergenç, İ. (2000). *Dilin beyindeki organizasyonu ve konuşmanın gerçekleşmesi, Multidisipliner Yaklaşımla Beyin ve Kognisyon*. Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.
- Ergin, B. (2012). *5-6 yaş çocuklarının dil gelişim düzeyleri ile sosyal kabul durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erkan, P. (1990). *Sosyoekonomik ve eğitim düzeyleri farklı olan ailelerin 48-60 aylar arasındaki çocuklarının dil yapılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fişek O., Maktav G. Y. (1993). *Çocuk gelişimi (s.112)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Fromkin, V. ve Roadman, R. (1983). *An introduction to language*. New York: CBS College Publishing.
- Gander, Mary. J. ve Gardiner Hary. W.(1995). *Çocuk ve ergen gelişimi (s.543)* (Çev. Bekir ONUR). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gökçay, G., Köklük, S., Kayadibi, F. ve Eraslan, E. (2000). *Çocuklarda ilk iki yılda gelişimi etkileyen faktörler. İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 63(4).
- Gözalan, E. (2013). *Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gleason, J. B. (2009). "Language and socialization". F. S. Kessel (ed.). *The development of language and language researchers*. (s. 269-280). New York: Psychology Press.
- Güneş, F. (2013). *Yapılandırıcı yaklaşımla dil bilgisi öğretimi. Eğitimde Kuram Ve Uygulama Dergisi*, 9 (3), 171-187.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gürocak, Ünal, S. (2007). *Anasınıfına devam eden 60-72 ay çocukların dil gelişimi ve ince motor gelişimi açısından değerlendirilmesi (s.133)*. Abant İzzet Baysal

- Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bolu, Tez nu: 211326.
- Harley, A. T. (2001). *The psychology of language, from data to theory*. New York: Psychology Press Ltd.
- Huber, E. (2008). *Dilbilime giriş* (s.336). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Hulit, L. M. Ve Howard, M. R. (2002). *Born to talk: An introduction to speech and language development (3rd. Ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Jersild, Arthur T. (1983). *Çocuk psikolojisi* (Çev. Gülseren GÜNÇE). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kandemir, M. (2013). *Bilişsel gelişim. Eğitim psikolojisi içinde* (s. 33-65). A. Bakioğlu (Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kara, Ş. (2004). Ana dil edinimi ve erken yaşta yabancı dil öğrenimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 295-314.
- Karacan, E. (1998). *Yaşamın ilk bir yılında anne-bebek etkileşimi ve bebeklerde dil gelişimi*. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi ABD Uzmanlık Tezi. Ankara. Tez nu:70872.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3(4), 267- 268.
- Karakaya, Z. (2008). *Dil edinimi, okulöncesi ve oyun edinimi*. Samsun: Eflatun Matbaacılık.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kayaalp, İ. (1998). *Dil ve iletişim*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kıran, Z. (1979). N. Chomsky'nin üretimsel dilbilgisi kuramında edinç ve edim ayrımı (sayı 4. s. 117-123). *FDE Yazın ve Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. Ankara.
- Koçak, N. (2000). *Okul öncesi dönemde Türkçe dil eğitim programı ve uygulamalar*. Selçuk Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı öğretmeni El Kitabı, İstanbul: Turan Ofset.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.

- Köksalan, B. (2011). *Bilişsel ve dil gelişimi eğitim psikolojisi içinde* (s.65-89). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Köktürk, Ş. ve Eyri, Ş. (2013). Dilbilim ve göstergebilim: Ferdinand De Saussure ve göstergebilimi anlamak. *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi*, 2, 123-136.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Lund, N. (2003). *Language and thought*. New York: Routledge.
- Mangır, M. ve Erkan, S. (1987). *0-4 yaş arasındaki çocuklarda dil gelişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Maviş, İ. (2006). “Çocukta dil edinim kuramları”, *dil ve kavram gelişimi* (s. 31-60). (Ed.: S. Seyhun TOPBAŞ). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul öncesi eğitim programı-milli eğitim şuraları*. Ankara: MEB Basımevi. <http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/sura.htm> (Erişim Tarihi 31.10.2023).
- Müldür, F. (2016). Noam Chomsky’de üretici dilbilgisi: derin yapı ve yüzey yapı ayrımı. Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (27), 59-74.
- Okuturlar, M. H. (1966). Çocuk dilinin gelişimi. *Pedagoji Cemiyeti Dergisi, Dil Eğitimi Özel Sayısı*, 2(8), 516-526.
- Özbay, M. (2001), 0-6 yaş grubu çocuklarındaki dil gelişiminin Türkçe öğretimi açısından önemi. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 17/Bahar Ankara, s.97-103.
- Özbay, M. ve Barutçu, T. (2013). Dil psikolojisi ve Türkçe öğretimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 933-973.
- Özbaydar, B. (1970). 12-24 ay arasında dil gelişmesi. *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, 8, 79-86.
- Perry, Bruce D. “How Young Children Learn Language”, *Early Childhood Today Magazine*. http://teacher.scholastic.com/products/learn_language.htm
- Savaş, B. (2006). *Okuma eğitimi ve çocuklarda dil gelişimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Scovel, T. (1998). *Psycholinguistics*. London: Oxford University Press.

- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretimi (25.baskı)*. İstanbul: Gönül Yayınevi.
- Skinner, B.F. (1951). How to Teach Animals. *Scientific Amerikan*, 185, 26.
- Skinner, B.F. (1971). *Beyond Freedom and Dignity*. New York: Knopf.
- Şahin, N. (1975), *Dil psikolojisine giriş* (D.T.C.F., Yüksek Lisans Ders Notları, Çoğaltma). Ankara.
- Taner, M. ve Başal, H.A. (2005). Farklı sosyoekonomik düzeylerde okul öncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 395-420.
- Tekin, E. (2000). Karşılaştırmalı Tek Denekli Araştırma Modelleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 2.
- Temel, Z., Şimşek, F. Z. (1998) Erken çocukluk döneminde anlam bilgisinin gelişimi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 562. sy. 301–306. ss., Ankara.
- Temel, F. Z.(2014). *Erken çocuklukta dil edinimi*. Ankara: Vize Yayınları.
- Temiz, G. (2002). *Okulöncesi eğitimin çocuğun dil gelişimine olan etkisi*. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Temizyürek, F. (2008). Çocukta dil gelişim süreci. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (7), 169-176.
- Tokgöz, İ. D. (2006). *Okulöncesi çocuklarına yönelik kitapların dil gelişimi ve anlambilim açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Topbaş, S. (2006). Does the speech of Turkish-speaking phonologically disordered children differ from that of children speaking other languages?, *Clinical linguistics ve phonetics*, 20(7-8), 509-522.
- Tulu, Y. (2009). *Anadili Türkçe olan ve anadili Türkçe olmayan 4-7 yaş (iki dilli) çocukların dil düzeylerine etki eden faktörlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe sözlük* (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Uçak, S. (2016). *Dil öğrenimi ve edinimi üzerine bir tartışma*. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu 1(1), 65-79.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vocate, D. R. (1990). Luria on language and mind. *Language ve Communication*. 10(4), 267- 284.
- Vygotsky, L. S. (1985). *Düşünce ve Dil*. (çev. Semih Koray). Ankara: Kaynak Yayınları.
- Yalçın, S. K. ve Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Electronic Turkish Studies*, 2(2), 749-769.
- Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta dil gelişimi. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-17.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2002). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, Z. (2007). *Birinci ve ikinci dili Türkçe olan iki dilli çocukların Türkçeyi kazanımlarına dil merkezli okul öncesi eğitim programının etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yenibaş, R. (2007). *Çocuk gelişimi eğitimi ve sağlığı*. İstanbul: İSMEK Yayınları.
- Yıldırım, A. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanmayan 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimini etkileyen faktörlerin incelenmesi (Konya ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Young, R. W. and Morgan, W. (1980). *The Navajo language: A grammar and colloquial dictionary (Vol. 1)*. Albuquerque: University of New Mexico Press.

EKLER**Ek 1. Özgeçmiş**